A kistelepülések helyzete az Alföldön

Központi
Statisztikai Hivatal

A kistelepülések helyzete az Alföldön

Központi
Statisztikai Hivatal
Szeged
2009. augusztus

© Központi Statisztikai Hivatal, 2009

ISBN 978-963-235-261-9 (internet)
ISBN 978-963-235-260-2 (nyomdai)

Felelős szerkesztő: Végh Zoltán igazgató

Szerkesztő: Szűcs Anna
Telefon: 62/623-857 E-mail: anna.szucs@ksh.hu

Internet: http://www.ksh.hu
informacioszolgalat@ksh.hu
345-6789 (telefon), 345-6788 (fax)

Borítóterv: Vargas Print Stúdió Kft.

Nyomdai kivitelezés: Xerox Magyarország Kft. – 2009.150

TARTALOM

Oldal

BEVEZETÉS 5

ÖSSZEFOGLALÁS 6

1. A KISTELEPÜLÉSEK TERÜLETI ELOSZLÁSA, SZÁMUK ALAKULÁSA 7

2. A KISTELEPÜLÉSEK NÉPESSÉGÉNEK VÁLTOZÁSA, DEMOGRÁFIAI JELLEMZŐI 11

2.1. A kistelepülések népességének alakulása 1970 és 2008 között 11

2.2. A 2001-2007 közötti évek népmozgalmi folyamatainak hatása a népességre 15

2.3. A népesség kor, nem, családi állapot szerint 22

3. VÁLLALKOZÁSOK, GAZDASÁGI AKTIVITÁS, MUNKANÉLKÜLISÉG JÖVEDELMI VISZONYOK 25

3.1. Vállalkozások 25

3.2. Gazdasági aktivitás 27

3.3. Munkanélküliség 28

3.4. Jövedelmi viszonyok 30

4. A KISTELEPÜLÉSI ÖNKORMÁNYZATOK KÖLTSÉGVETÉSE 34

5. A KISTELEPÜLÉSEKEN ÉLŐK ÉLETKÖRÜLMÉNYEI 41

5.1. Szociális ellátó rendszer, nyugellátás 41

5.2. Egészségügyi intézményi ellátottság 43

5.2.1. Halálokok 44

5.3. Lakáshelyzet 47

5.4. Közműellátás 49

5.5. Infrastruktúra 50

5.6. Kereskedelem, vendéglátás 52

5.7. Idegenforgalom 53

5.8. Oktatás, kultúra 54

5.9. A közbiztonság helyzete 57

6. A KISTELEPÜLÉSEK JELLEMZŐI A NÉPESSÉGSZÁM VÁLTOZÁSA SZERINT 61

7. A KISTELEPÜLÉSEK HELYE A FEJLETTSÉGI SKÁLÁN 67

TÁBLÁZATOK 73

MEGJEGYZÉSEK

A települések népességnagyság-csoportokba történő besorolását a 2008. január 1-jei lakónépesség és közigazgatási beosztás alapján végeztük el.

A százalék- és viszonyszámok kiszámítása kerekítés nélküli adatokból történt.

A részadatok összegei – a kerekítések miatt – eltérhetnek az összesen adatoktól.

Az egyes adatok, mutatók tartalmára vonatkozó bővebb információ, módszertani útmutató található a megyei évkönyvekben és a Területi statisztikai évkönyvben.

JELMAGYARÁZAT

- = A megfigyelt statisztikai jelenség nem fordult elő.
.. = Az adat nem ismeretes.
0 = A mutató értéke olyan kicsi, hogy kerekítve zérust ad.

BEVEZETÉS

A települések népességmegtartó képességének legfontosabb meghatározói az ott élő népesség száma, korösszetétele, a gazdaság, az infrastruktúra fejlettsége, a lakosság ellátottságának színvonala, a munkahelyek száma és a munkanélküliség nagysága. Nem új probléma a települések közötti, évtizedek óta fennálló egyenlőtlenségek erősödése. Az Alföld két régiójában – az országoshoz hasonlóan – a népesség folyamatos csökkenése a települések zömét érinti, azonban a kisebb lélekszámú falvak esetén ez már fennmaradásukat veszélyeztetheti. A kis lélekszámú települések népességmegtartó, illetve eltartó képessége folyamatosan csökken, és esetükben – a lakosság kis száma miatt – az újraéledés esélye minimális. E kis lélekszámú települések egyébként is gyenge népességmegtartó képessége a munkahelyek számának csökkenésével és a helyi infrastrukturális fejlesztések elmaradásával tovább mérséklődik, ami a kedvezőtlen demográfiai folyamatok felerősödéséhez, a népesség elöregedéséhez, végső soron pedig e települések elnéptelenedéséhez vezet.

Az Alföldre nem kimondottan a kistelepülések léte a jellemző, de mivel itt a kistérségek többsége, s így a településeik is hátrányos helyzetűek, emiatt az e kistérségekbe tartozó kistelepülések többségére – különösen a fogyó népességűekre – egyre inkább a kirekesztettség valamely formája a jellemző. Az alföldi kistelepülések népességmegtartó képességének vizsgálata azért vált indokolttá, mert a 189 kistelepülés közül 172 a hátrányos helyzete miatt a kedvezményezett kategóriába sorolódott.

Kiadványunkban az Alföld két régiója – a továbbiakban Alföld – 1000 főnél kisebb népességű településein élő mintegy 111 ezer ember demográfiai jellemzőit és gazdasági helyzetét vizsgáljuk, közben rámutatunk azokra az okokra, melyek e települések népességszámának csökkenéséhez vezettek.

ÖSSZEFOGLALÁS

A 189 alföldi kistelepülés helyzetét jól érzékelteti, hogy közülük 2007-ben 172 kedvezményezettnek minősült, illetve 126 kistelepülés az elmaradott kategóriába lett besorolva. Az elemzés alapján is látható, hogy a kistelepülések jelentős hányadában élők, magukon hordozzák a kirekesztődés jeleit, illetve a kirekesztődés felé mozdultak el. A kistelepülésekre általánosságban jellemző, hogy az élveszületési-halálozási olló az 1000 fő feletti községek átlagánál nyitottabb, amihez nagymértékű elvándorlás párosul. Viszont a települések kisebb hányadánál mutatkozó népességnövekedés többnyire a jelentős mértékű bevándorlásból adódott; amit – feltételezhetően – a szegényebb rétegek jobbára a városokból való áttelepülése okozott, de néhány nagyobb lélekszámú kistelepülés esetén a betelepülést a jobb megélhetés reménye is motiválta.

A népesség az átlagnál idősebb korösszetételű, s emellett a 15-59 évesek aránya is elmarad az 1000 fő feletti községek átlagától. Az alacsony népességszám miatt az átlagnál kisebb a vállalkozói aktivitás, a vállalkozások többsége egyéni vállalkozás, amely kevés munkahelyet tud biztosítani a kistelepülésen élőknek. A munkahelyek hiánya, illetve az, hogy a munkaerő-kereslet nagyságrendekkel elmarad a munkaerő-kínálattól a települések további elszegényedésének lehetőségét hordozza. A magas munkanélküliség két dolgot jelez, egyrészt azt, hogy sem a településen, sem pedig elérhető távolságban nincs lehetőség munkavállalásra, másrészt a munkaképes korú lakosság iskolai végzettsége alacsony fokú, a munkaerő-piacon nem realizálható. Így elmondható, hogy az itt élőknek az átlagosnál erősebb a munkaerő-piaci szegregációja. Ezt tovább erősíti, hogy ahol jelentős nagyságrendet képvisel a roma népesség, ott még inkább fennáll a kirekesztődés veszélye.

Az időskorúak átlagnál nagyobb hányada miatt a nyugdíjban, nyugdíjszerű ellátásban részesülők népességen belüli aránya is magasabb, de emellett a rokkant nyugdíjban, illetve a rendszeres szociális járadékban részesülőké is átlag feletti. Az itt élők jövedelmi helyzetét a fentieken túl az adófizetők népességhez viszonyított aránya, és az adóköteles jövedelem átlagos nagysága is érzékelteti. Mindkét mutató alapján az 1000 főnél nagyobb népességű községekhez képest jelentős az elmaradás, ami ugyancsak a kistelepülésen élők rosszabb anyagi helyzetére, illetve elszegényedésre utal. Bár az anyagi javak hiányát a lakosság sokféleképpen kompenzálhatja, ennek egyik módja, a saját fogyasztásra történő termelés, amivel feltételezhetően a falusi lakosság ki tudja egészíteni a jövedelmét.

A kistelepülések infrastruktúrája jelentős elmaradottságot mutat, legrosszabb a legkisebb népességű településeken. A közművek közül a vízhálózatba kapcsolt lakások aránya közelíti az 1000 főnél népesebb községek átlagát, a közcsatorna-hálózatra kötötteké viszont csak alig valamivel több mint fele annak. Óvodával majdnem minden kistelepülés rendelkezik, általános iskolával viszont egyre kevesebb. A bolthálózat kiépítettsége az átlagnak megfelelő. A közbiztonság a kistelepüléseken rosszabb, mint a többi községben.

Összességében valamennyi településkategóriába tartozó alföldi kistelepülés – néhány kivételtől eltekintve – hátrányos helyzetű, a különbség csak ennek mértékében van. A kistelepülések – elsősorban a kisebb lélekszámúak – egyre jobban leszakadnak a többi községtől, s többségüknél szinte már a fennmaradás lehetősége is igen korlátozott.

1. A KISTELEPÜLÉSEK TERÜLETI ELOSZLÁSA, SZÁMUK ALAKULÁSA

Az ország régióinak településszerkezeti fejlődése eltérő képet mutat, ennek következtében a városok-falvak előfordulási aránya, valamint a falvak népességnagyság szerinti megoszlása igen különböző. A hegyekkel, dombokkal sűrűn tagolt felszín (Nyugat- és Dél-Dunántúl, Észak-Magyarország) vezetett a kistelepülések kialakulásához, ezek viszonylag háborítatlanul évszázadokon át fenn is maradtak, szemben az Alföld településszerkezetével, amely igencsak megsínylette a török jelenlétét és a tiszai árvizeket. Ez utóbbi területen a népes mezővárosok ritkás hálózata jött létre, illetve a falvakban is nagyobb volt a népességtömörülés. Így alakult ki Magyarország régióinak mai térszerkezete. Az átlagnál „városiasodottabb", kevesebb települést magukba foglaló, de népességszámukat tekintve jelentős régiókra – pl. Közép-Magyarország, Dél-Alföld – kevésbé jellemző a kistelepülések jelenléte.

Az elmúlt évszázad utolsó évtizedeit, valamint az ezredforduló óta eltelt időszakot tekintve országosan megfigyelhető tendencia a kistelepülések arányának – mind az összes településen, mind a községeken belüli – ütemes emelkedése. 2008-ban az ország 3152 településének több mint felében – 1736-ban – 1000 főnél kevesebb a lélekszám, ez az arány negyven évvel ezelőtt még alulról közelítette az 50 százalékot, a fordulatot az 1970-es évek vége jelentette.

2008-ban a 643 alföldi település valamivel több mint nyolctizede – országosan 91% -a – volt község, közülük minden harmadik 1000 fő alatti. Arányaiban Közép-Magyarország után Dél- és Észak-Alföldön található belőlük a legkevesebb.

Az 1000 fő alatti települések községeken belüli aránya, 2008

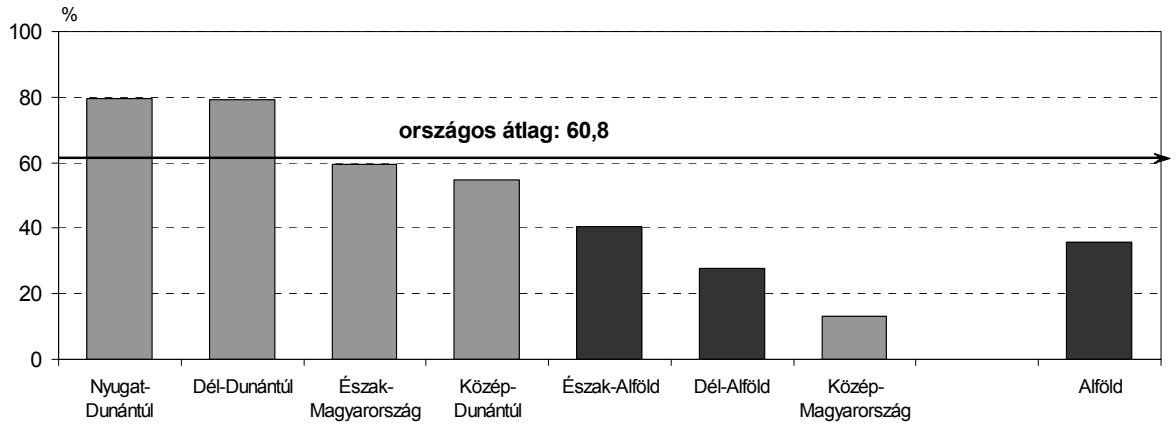

Az Alföld két régiójában 2008-ban összesen 189 település sorolható az 1000 fő alatti népességkategóriába, közülük 132 az észak-alföldi, 57 pedig a dél-alföldi régióba tartozik. A kistelepülések (1000 fő alattiak) mintegy fele az Alföld északkeleti csücskében, azon belül is főleg az ukrán és a román határ, illetve a Tisza és mellékfolyói mentén található, míg a többi az Alföld területén szétszórtan helyezkedik el.

A kistelepülések száma az Alföld megyéiben, 2008

Megye, régió	-199	200-499	500-999	1000 fő alatti kistelepülések	
	fős lélekszámú települések			száma	községekhez viszonyított aránya, %
Hajdú-Bihar	2	3	15	20	32,8
Jász-Nagykun-Szolnok	1	4	9	14	23,3
Szabolcs-Szatmár-Bereg	8	29	61	98	48,0
Észak-Alföld	*11*	*36*	*85*	*132*	*40,6*
Bács-Kiskun	2	7	17	26	26,3
Békés	1	6	10	17	30,4
Csongrád	-	4	10	14	27,5
Dél-Alföld	*3*	*17*	*37*	*57*	*27,7*
Alföld összesen	**14**	**53**	**122**	**189**	**35,6**

Megyék szerint is igen eltérő a kép, közülük Szabolcs-Szatmár-Bereg megye bővelkedik 1000 fő alatti településekben, ezek a településállományának több mint négytizedét adják. A másik 5 alföldi megyében (Bács-Kiskun, Békés, Csongrád, Hajdú-Bihar, Jász-Nagykun-Szolnok) kevésbé jellemző az aprófalvak ilyen mérvű koncentrációja, összes településen belüli arányuk 18-24 százalék között szóródik.

Kistelepülések az Alföldön, 2008

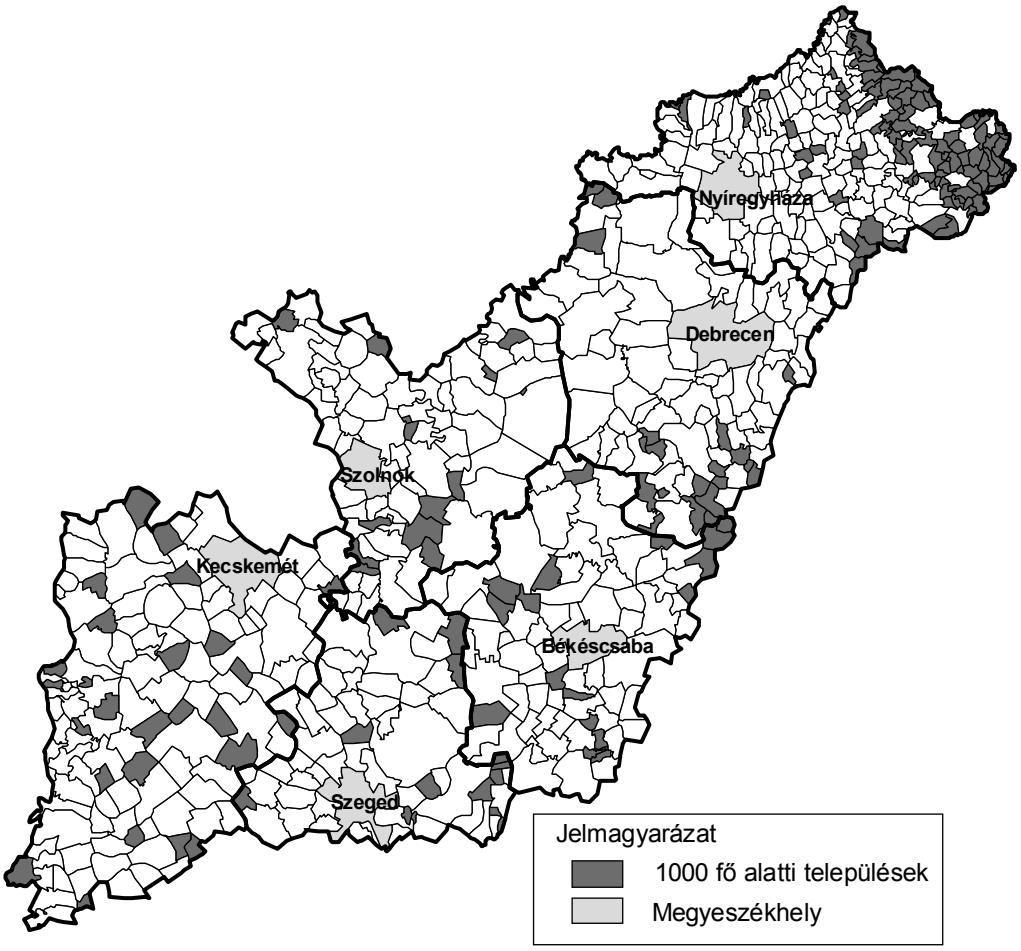

A kistelepülések lakosságának helyzetét kedvezően befolyásolja, ha nagyobb városok közelében helyezkednek el. A városok közelsége – ingázás révén – munkaalkalmat jelenthet, amely a kistelepülés népességmegtartó képességét erősíti. Az alföldi városok közül Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében Vásárosnamény és Fehérgyarmat, Hajdú-Biharban pedig Berettyóújfalu térségében sűrűsödnek az 1000 fő alatti települések, a többi aprófalu ezzel szemben teljesen esetlegesen helyezkedik el az alföldi városok vonzáskörzetében.

Az alföldi kisfalvak közt találunk hagyományosan kis területű és lélekszámú településeket, melyek mindig is alacsony lakónépességűek voltak. Egyesek az ország történelmi határainak átrajzolása után elszakadtak az őket éltető, határon túlra rekedt városoktól, másokat pedig az új országhatár szelt ketté, ami jelentősen csökkentette népességüket. Akadnak közöttük olyanok is, amelyek korábban nagyobb lélekszámúak voltak, de a kedvezőtlen népmozgalmi folyamatok révén 1000 fő alattivá váltak, illetve a természeti csapások, az árvizek nyomán „néptelenedtek” el.

Az utóbbi mintegy négy évtized alatt az alföldi kistelepülések számában nagyobb mozgás 1970 és 1990 között volt tapasztalható. Ebben az időszakban évente átlagosan 3 település népessége csökkent 1000 fő alá, ezzel egyidőben pedig elenyésző volt a becsatolás (Cserebökény, Gyálarét, Magyartés, Nagykopáncs, Tiszavid, Hajdúvid, Nagygéc), a települések egyesülése (Hete+Fejércse=Hetefejércse), valamint a népességszám-növekedése miatt az 1000 fő alatti településkörből való kikerülés (Jármi).

Az 1980-as, 1990-es évek az anyatelepülésektől való elválások és ezzel új kislélekszámú települések létrejöttének időszaka volt. 1980 és 1990 között 6 – Bugacpusztaháza, Érsekhalma, Felsőlajos, Tiszavid, Újdombrád, Újtelek – 1990 és 2001 között pedig 5 – Csabaszabadi, Csataszög, Folyás, Hunyadfalva, Móricgát – új 1000 fő alatti település kezdte meg „önálló” életét. 1990-2008 időszakában a kistelepülések közül 9 (*1990-2001-ben* Csikéria, Harkakötöny, Pirtó, Sáp, Tiszabecs, Vállaj, *2001-2008-ban* Felsőlajos, Magy, Szászberek) népessége érte el, illetve haladta meg az 1000 főt. Az Alföld kistelepülései közül – megőrizve 1000 fő alatti népességszámát – az 1970 és 2008 közötti időszakban évente átlagosan mintegy 2 település váltott népességnagyság-kategóriát.

A kistelepülések községeken belüli arányának alakulása

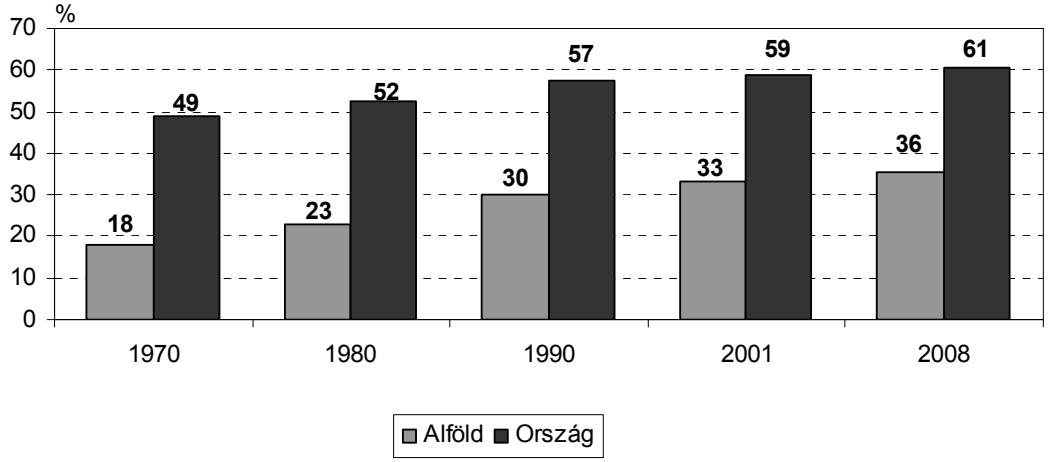

Az alföldi kistelepülések száma 1970 óta évente átlagosan 2-vel – országosan 5-tel – emelkedett. Az alföldi községek együttes számához viszonyított arányuk az elmúlt mintegy 40 évben gyakorlatilag megduplázódott.

Kistelepülések számának változása az Alföldön

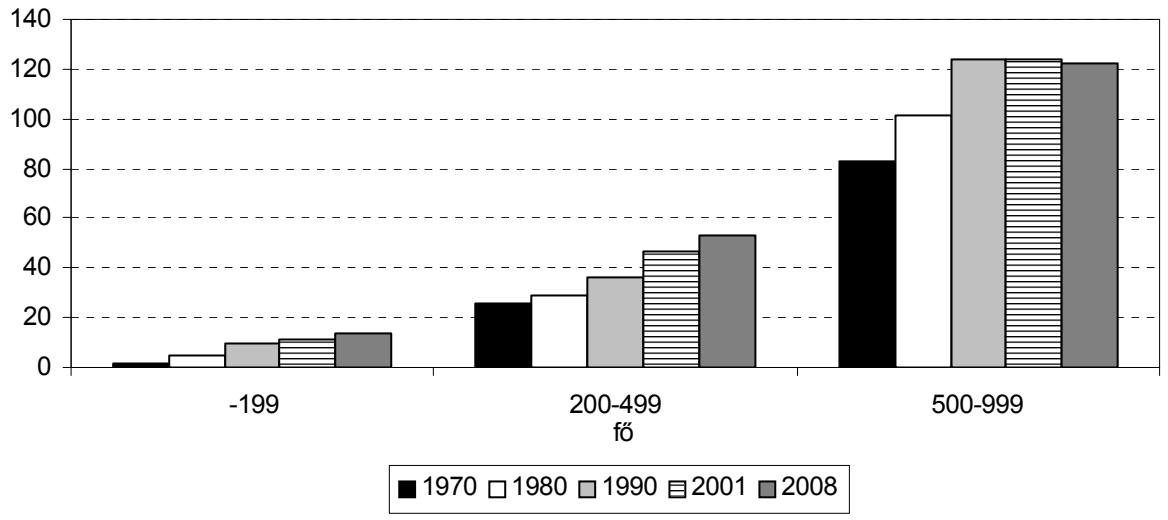

A kistelepülések népességnagyság szerinti megoszlását tekintve, a 200 fő alatti községek aránya fokozatosan emelkedik: 1970-ben a kistelepüléseken belül még alig 2 százalékot képviselő törpefalvak aránya 2008-ra némileg meghaladta a 7 százalékot. Ez egyértelműen az 500 fő feletti aprófalvak arányának a terhére történt. Országosan hasonlóan alakult a tendencia, igaz az arányváltozás lényegesen nagyobb mérvű volt.

2. A KISTELEPÜLÉSEK NÉPESSÉGÉNEK VÁLTOZÁSA, DEMOGRÁFIAI JELLEMZŐI

2.1. A kistelepülések népességének alakulása 1970 és 2008 között

A két alföldi régió 1000 fő alatti 189 kistelepülésén, 2008 elején összesen mintegy 111,3 ezer fő, az Alföld népességének 4, községi népességének 12 százaléka élt. Az Alföldön, a településszerkezetből adódóan, a kistelepülési lét arányosan jóval kevesebb embert érint, mint országosan, ahol a teljes lakosságnak 8, a községinek 24 százaléka kistelepülés lakója.

A 189 kisközség együttesen nagyjából egy nagyvárosnyi embernek az otthona, hiszen 2008 elején ezekben a falvakban összesen annyian éltek, mint például Kecskeméten. A kisközségek lakosságszám szerinti mérete rendkívül változatos, közülük 14-nek a népessége nem éri el még a 200 főt sem, 53 kistelepülés 200-499 fő közötti, 122 pedig 500 és 999 fő közötti népességgel rendelkezik. A falvak közt a mindössze 91 lelket számláló Nemesborzova a legkisebb, míg 996 főjével Nyírparasznya a legnépesebb.

Az alföldi kisfalvak, alacsony népességszámuk ellenére – az 1000 fő alatti települések közt – országos viszonylatban „méretesnek” számítanak, hiszen e községekben átlagosan az Alföldön 589-en, míg az ország többi részén csak 442-en laknak. Ez abból adódik, hogy az Alföld településhálózatát a törpefalvakkal (0-499 fős) szemben sokkal inkább az aprófalvak (500-999 fős) túlsúlya jellemzi. Az 1000 főt sem számláló alföldi községeknek ugyanis 65 százaléka 500 főnél népesebb, ugyanakkor országos szinten csak 39 százalékuk tartozik ebbe a népességnagyság-kategóriába. Sajnos azonban még az alföldi kistelepülések sem elég „népesek” ahhoz, hogy az alapellátást nyújtó intézmények helyben gazdaságosan működtethetők legyenek.

A kistelepülések megoszlása népességnagyság-kategóriánként, 2008

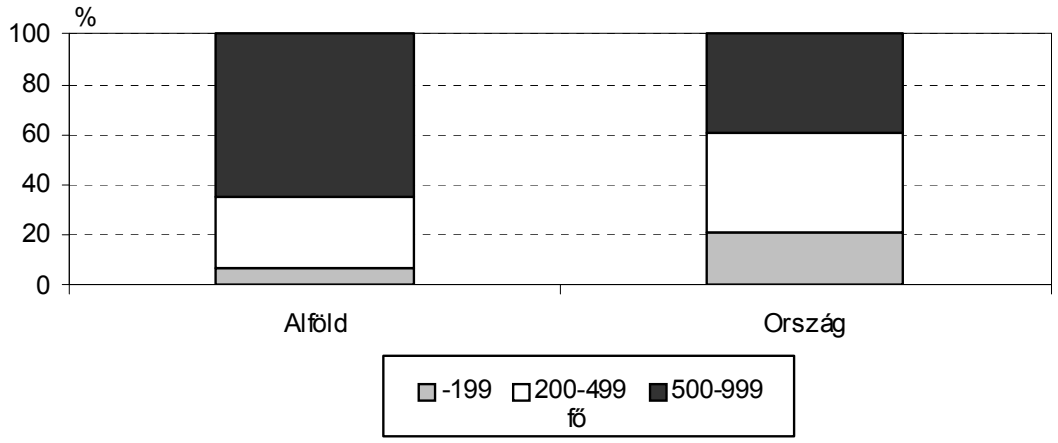

A két alföldi régió községei közül az 1000 fő alattiak népsűrűsége a legalacsonyabb; ahol négyzetkilométerenként átlagosan 26-an élnek, szinte feleannyian, mint a többi községben (49 fő/km^2). A kistelepüléseken belül is a legapróbbak, a 200 fő alattiak lakottak a legritkábban, a legnagyobbak, az 500 fő felettiek pedig a legsűrűbben. A települések szintjén

óriási a különbség a legalacsonyabb és a legmagasabb népsűrűséggel rendelkezők között, hiszen míg a Jász-Nagykun-Szolnok megyei Mezőhéken mindössze 4-en élnek négyzetkilométerenként, addig a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Jékén szinte 30-szor annyian, 119-en.

A népesség csökkenése – az országoshoz hasonlóan – az alföldi települések zömét is érinti, azonban a kisebb lélekszámú községek esetén ez a folyamat sokkal intenzívebb. Azokon a településeken, ahol nincs óvoda, nincs iskola, nincs munkalehetőség sem a településen belül, sem pedig könnyen elérhető távolságban, ott a népesség – főként a fiatalok elvándorlása miatt – folyamatosan fogy. Ez a tendencia tükröződik a 189 alföldi kisközség népességszámának alakulásában is; e falvakban összesen az 1970-es népszámlálás idején még 171,4 ezren éltek, 2008-ban viszont már csak 111,3 ezren. Ez idő alatt e települések népességük 35 százalékát elveszítették, miközben az 1000 főt meghaladó lélekszámú községek népessége 16, míg az összes településé „mindössze" 4 százalékkal csökkent.

A kistelepülések együttes népességszáma, év elején

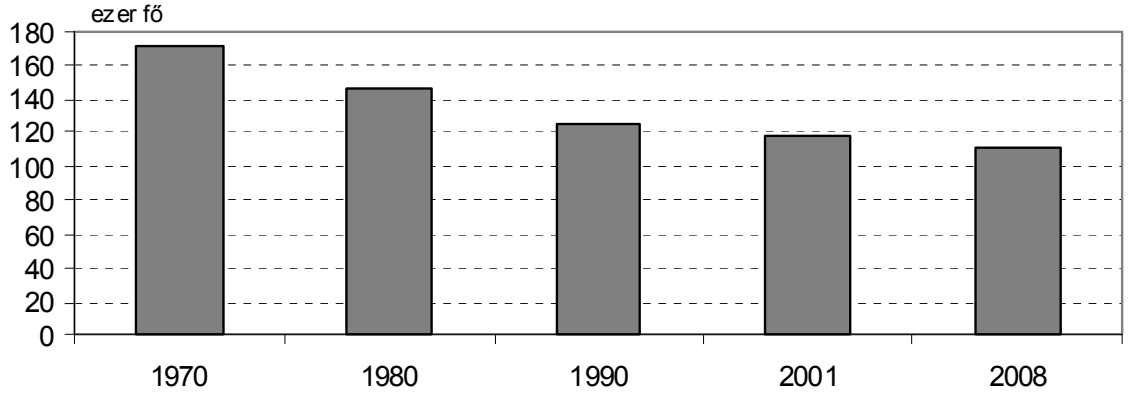

A kisfalvak fokozatos „elnéptelenedése" általános tendencia, azonban minél kisebb egy település, annál nagyobb népességveszteséget könyvelhetett el az utóbbi időben. 1970 és 2008 között a legkisebbek, a 200 fő alattiak összlakossága szinte harmadára, míg a legnagyobbaké, az 500-999 fős népességkategóriába tartozóké kétharmadára fogyott.

A kistelepülések együttes év eleji népességszámának alakulása

Év	– 199	200 – 499	500 – 999	Kistelepülések összesen
	fős népességnagyság-kategóriába sorolt települések népessége			
1970	5 488	35 801	130 063	171 352
1980	3 459	28 819	113 786	146 064
1990	2 350	23 324	98 506	124 180
2001	2 128	21 668	94 389	118 185
2008	1 986	20 134	89 219	111 339
A 2008. évi az 1970. évi %-ában	36,2	56,2	68,6	65,0

1970 és 2008 között a 189 kisközség közül 7 kivételével mindegyik népessége csökkent; legnagyobb mértékben Komlódtótfalué, ahol ma már csak tizedannyian élnek, mint 1970-ben. A Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei kisfalu drasztikus népességveszteségében – 1038 főről 113-ra fogyott a népessége – a legnagyobb szerepe az 1970-es árvíznek volt, melynek során a község elpusztult, s ezt a mai napig nem tudta kiheverni. Az újabb katasztrófák megelőzésére – más településekkel együtt – a kormány építési tilalmat rendelt el a faluban, amelyet csak 20 évvel később, 1993-ban oldottak fel. A faluból óriási migrációs folyamat indult el, ami erőteljes népességfogyáshoz vezetett. Komlódtótfalu után Mezőhék, Nagyhódos, Újsolt, Kishódos, Bácsszőlős népessége csökkent a legjelentősebben, e településeken ma szinte negyedannyian élnek, mint 1970-ben. (Közülük Kishódos és Nagyhódos ugyancsak az 1970-es árvíz nyomán néptelenedett el.)

A kistelepülések népességszám változása 1970-2008 között

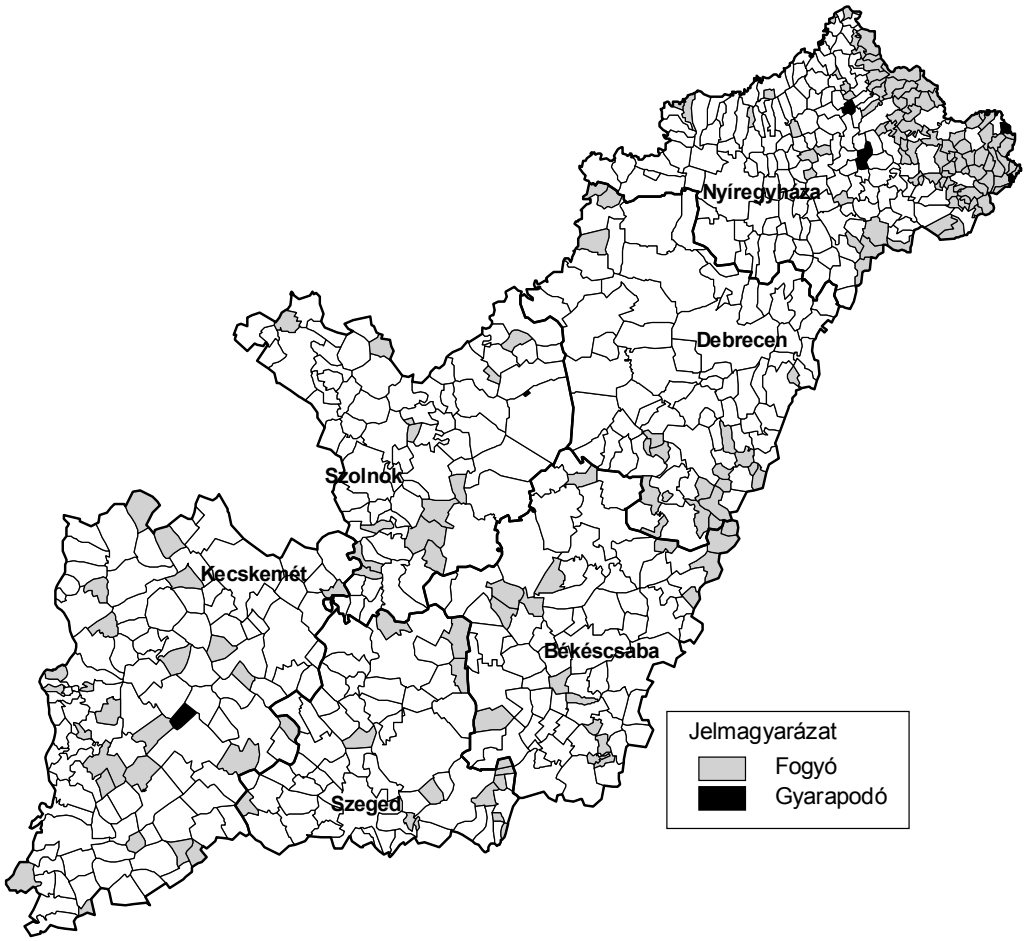

A hét növekvő népességszámú település közül Méhtelek lakosságszáma több mint 66, Uszkáé 26, Paposé 18, Berekfürdőé 16, Pirtóé 6, Nyírparasznyáé 5 és Gemzséé pedig 1 százalékkal gyarapodott. Méhtelek kiugró népességszám emelkedését az 1970–es árvíz nyomán a szomszédos falvakban bevezetett építési tilalom eredményezte, hiszen a környező településekről ide települtek át az emberek.

Az alföldi kistelepülések népességszámának 1970 óta tartó alakulásában a természetes népmozgalom (élveszületések és halálozások), valamint a vándorlás (a belföldi és a nemzetközi) egyaránt nagy szerepet játszott. Közülük az utóbbi jelentősége volt a meghatározóbb, mivel az 1970-2008 között bekövetkezett több mint 60 ezer fős veszteségből 48 ezret ez okozott. A kistelepülések vándorlási egyenlege a közel négy évtized alatt csak az 1990-es években mutatott némi pozitívumot. Az 1970 és 1979 közötti időszakban például majd 30 ezres veszteséggel zárult, amit ekkor még a természetes szaporodás valamelyest – 4,5 ezer fővel – enyhített. Az 1980-as évektől kezdve viszont a természetes szaporodást fogyás váltotta fel, ekkortól a kistelepüléseken már többen haltak meg, mint ahányan születtek. Mivel az utóbbi évtizedekben a természetes fogyás intenzitása kissé növekedett, miközben a vándorlásé csökkent, ezért a népességszám alakításában 1990-től kezdve már egyre inkább az előbbi játssza a vezető szerepet.

A népességszám alakulása, 1970-2008

(ezer fő)

Megnevezés	Kistelepülések összesen	Többi község összesen
Népességszám, 1970. január 1.	**171,4**	**941,1**
Természetes szaporodás, fogyás(-) az 1970-1979. években	4,5	31,0
Vándorlási egyenleg az 1970-1979. években	-29,8	-89,7
Népességszám, 1980. január 1.	**146,1**	**882,3**
Természetes szaporodás, fogyás(-) az 1980-1989. években	-4,9	-19,7
Vándorlási egyenleg az 1980-1989. években	-17,0	-52,4
Népességszám, 1990. január 1.	**124,2**	**810,2**
Természetes szaporodás, fogyás(-) az 1990-2001. években	-6,6	-30,8
Vándorlási egyenleg az 1990-2001. években	0,7	32,8
Népességszám, 2001. február 1.	**118,2**	**812,3**
Természetes szaporodás, fogyás(-) az 2001-2007. években	-4,9	-24,8
Vándorlási egyenleg a 2001-2007. években	-2,0	6,5
Népességszám, 2008. január .1	**111,3**	**794,0**

Az, hogy az alföldi kistelepülések lakossága az elmúlt majd négy évtizedben kétszer olyan gyorsan fogyott, mint a többi községé, annak a következménye, hogy a kisközségekben mindkét népességszámot alakító tényező lakosságszámra vetített aránya az időszak minden évtizedében kedvezőtlenebbül alakult. Tendenciáját tekintve a kisközségekben a többi községhez hasonlóan alakult a természetes népmozgalom és többnyire a vándorlás is, a mértékükben azonban már jelentős volt az eltérés. A természetes szaporodás 1000 lakosra jutó száma az aprófalvakban jóval alacsonyabb, a fogyás pedig másfélszer olyan magas volt, mint az 1000 főnél népesebbekben. A vándorlási arányszám esetén még nagyobb – legalább kétszeres – volt a különbség. Sőt, miközben 2001-től kezdve az 1000 fő alatti községekből – már újra – többen vándoroltak el, mint ahányan beköltöztek, addig a népesebbekben épp fordított volt a helyzet.

A népességszámot alakító tényezők 1000 lakosra jutó számának alakulása

(ezrelék)

Népességnagyság-kategória	Természetes szaporodás, ill. fogyás				Vándorlási különbözet			
	az előző népszámlálás óta							
	1980	1990	2001	2008	1980	1990	2001	2008
– 199 fő	0,7	-7,5	-12,4	-10,3	-46,1	-30,7	2,5	0,5
200 – 499 fő	1,9	-5,1	-7,9	-7,7	-23,5	-16,0	0,5	-2,6
500 – 999 fő	3,1	-3,2	-4,8	-5,5	-16,5	-11,2	0,5	-2,5
KISTELEPÜLÉSEK ÖSSZESEN	2,8	-3,6	-5,5	-6,0	-18,7	-12,5	0,5	-2,4
Többi község	3,4	-2,3	-3,8	-4,4	-9,8	-6,2	4,0	1,1

Általánosságban elmondható, hogy a népességszámot alakító tényezők közül a természetes népmozgalom mutatói a kistelepülések közül a legapróbbak esetében a legkedvezőtlenebbek. A vándorlásnál ugyanakkor már nem ilyen egyértelmű a helyzet, hiszen az 1000 fő alatti településeken belül a 200 fő alattiak mutatója 1990-ig jóval rosszabb, utána pedig jobb volt a népesebbekénél.

2.2. A 2001-2007 közötti évek népmozgalmi folyamatainak hatása a népességre

A 2001-es népszámlálás után is folytatódott az alföldi kistelepülések népességcsökkenése, a hét év alatt mintegy 7 ezer fővel, 118,2 ezerről 111,3 ezer főre mérséklődött az itt élők száma. A népesség csökkenése elsősorban a természetes fogyás következménye, hiszen 2008-ra az 1000 fő alatti települések együttesen a 2001. évi lakosságuk 4 százalékát veszítették el azzal, hogy a halálozások száma jóval meghaladta az élveszületésekét. Ezt az elvándorlás 2 százalékkal még tovább növelte. Így 2008 elején, a kisfalvakban mintegy 6 százalékkal – a többi községben 2 százalékkal – éltek kevesebben, mint 2001-ben.

Ez alatt a rövid időszak alatt is nagyon eltérően alakult a kistelepülések lakosságszáma: 157 népessége csökkent, kettőé stagnált (Cégénydányád, Csataszög), harmincé pedig nőtt. A növekvő népességűek majd mindegyike – a Jász-Nagykun-Szolnok megyei Berekfürdőt, Jászágót és Vezsenyt, a Bács-Kiskun megyei Tiszaugot, valamint a Csongrád megyei Klárafalvát kivéve – Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei. A 30 település közül 5 (Garbolc, Kispalád, Rozsály, Újdombrád, Uszka) gyarapodása egyértelműen a természetes szaporodásból származott, haté (Darnó, Kisszekeres, Nagyszekeres, Nyírpilis, Sonkád, Tiszarád) a természetes szaporodás és a beköltözések együttes hatásából, tizenkilencé pedig bevándorlásból. A csökkenő népességű falvak közül 38 fogyását az élveszületések számát meghaladó halálozás, 105 esetben a természetes fogyás és az elköltözések együttesen, míg 14 településnél az elvándorlás okozta.

A kistelepülések népességszám változása 2001-2008 között

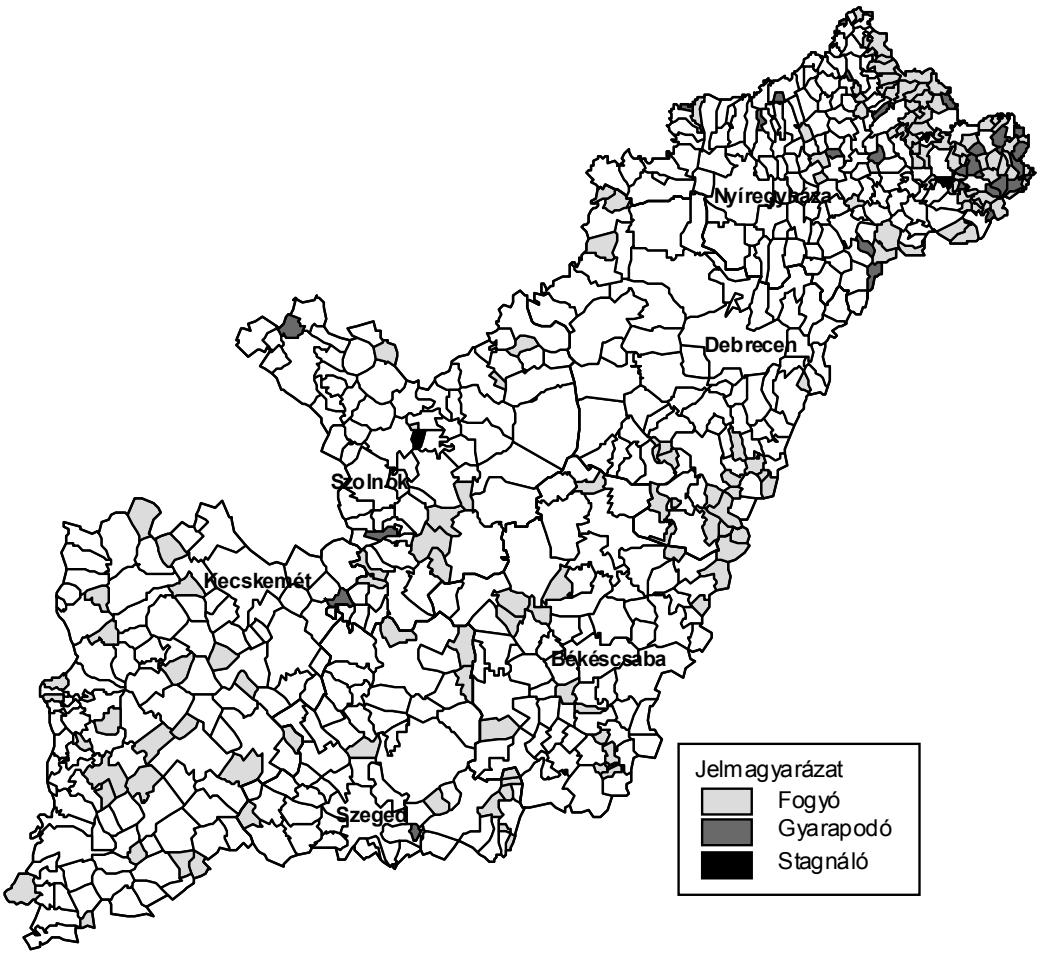

A hét év alatt a legerőteljesebben, több mint 32 százalékkal az Alföld egyik legkisebb falujának, a határmenti Kishódosnak a népessége gyarapodott a beköltözések, főleg a nemzetközi bevándorlásból adódóan. Igaz lakóinak száma még így sem éri el a 100 főt. Ugyanakkor a legnagyobb visszaesés a jelenleg 814 fős Jándon következett be, amely e rövid idő alatt lakosságának csaknem 25 százalékát veszítette el, döntően a 2001-es árvíz nyomán megindult elvándorlás következményeképp.

A kistelepülések népességszám változása 2001-2008 között
(A tíz legkisebb, illetve legnagyobb mutatóval rendelkező alföldi kistelepülés)

Népesség, 2001=100,0%	Kistelepülések megnevezése (az értékek növekvő sorrendjében)
76,4 – 84,1	Jánd, Vekerd, Dombiratos, Nagyhódos, Újsolt, Hunyadfalva, Bedő, Újtelek, Biharugra, Móricgát
108,1 – 132,4	Gacsály, Vezseny, Berekfürdő, Bereksurány, Tiszarád, Kómlódtótfalu, Uszka, Darnó, Nyírpilis, Kishódos

Az egész Alföldhöz hasonlóan az 1000 fő alatti településeken is fokozatosan csökkent az **élveszületések** száma. 2001-ben a 189 faluban együttesen még 1304, 2007-ben már csak 1086 csecsemő született. Ez azt jelenti, hogy míg 2001-ben egy kistelepülésen átlagosan még 7 újszülött jött a világra, addig hat évvel később mindössze 6. Persze vannak olyan települések, ahol ennél jelentősen többen és olyanok is, ahol jóval kevesebben születtek, sőt 2007-ben az utóbbiak közül 8-ban (Bihardancsháza, Eperjes, Gyügye, Mánd, Újsolt, Újszalonta, Újtelek és Vekerd) egyetlen egy csecsemő sem született.

A kistelepülések élveszületési arányszáma, 2001-2007 évek átlaga
(A tíz legkisebb, illetve legnagyobb mutatóval rendelkező alföldi kistelepülés)

Élveszületési arányszám, ezrelék	Kistelepülések megnevezése (az értékek növekvő sorrendjében)
0,9 – 4,9	Újsolt, Nagyhódos, Óföldeák, Hunya, Drágszél, Nagytőke, Ordas, Újtelek, Bedő, Biharugra
8,2 – 21,9	Garbolc, Tiszavid, Gemzse, Kispalád, Rozsály, Magosliget, Darnó, Told, Nyírpilis, Uszka

A kistelepülések élveszületési arányszáma a 2001-2007 közötti években átlagosan 10 ezrelék volt, ami – a korösszetételt ismerve talán meglepő módon – megegyezett a többi alföldi község átlagával. Az előbbiek közül a legrosszabb mutatóval az egyik legöregebb népességű alföldi kisfalu, Újsolt rendelkezett, ahol az ezer lakosonkénti születésszám mindössze töredéke volt a legkedvezőbb mutatójú uszkainak. (Újsolton, a hét év alatt gyakorlatilag nem volt reprodukció, mindössze egy újszülött jött a világra!) A legmagasabb születési rátával rendelkező települések mindegyike – a Hajdú-Bihar megyei Toldot kivéve – Szabocs-Szatmár-Bereg megyei, melyek kedvezőnek tűnő születési arányszámait a kisközségekben élő hagyományosan magas termékenységű népcsoporthoz tartozó lakosok kiemelkedő hányada okozza.

Az öregebb korösszetételből adódóan viszont a kisfalvak **halandósága** már átlagon felüli. A 2001-2007 közötti években az 1000 főnél népesebb községekben átlagosan a 14,3 ezrelékes volt a halálozási arányszám, amellyel szemben a 200 főnél kisebb községekben 21,2, a 200-499 fő közöttiekben 17,5, az 500-1000 fő közöttiekben 15,4 halálozás jutott 1000 lakosra.

A kistelepülések halálozási arányszáma, 2001-2007 évek átlaga
(A tíz legkisebb, illetve legnagyobb mutatóval rendelkező alföldi kistelepülés)

Halálozási arányszám, ezrelék	Kistelepülések megnevezése (az értékek növekvő sorrendjében)
8,2 – 10,3	Uszka, Kertészsziget, Tiszavid, Méhtelek, Bugacpusztaháza, Darnó, Rozsály, Magosliget, Garbolc, Nyírpilis
25,0 – 74,1	Kisnamény, Rápolt, Hermánszeg, Zsarolyán, Bácsszentgyörgy, Vekerd, Újsolt, Fülpösdaróc, Nagyhódos, Óföldeák

A kistelepülések közül az utóbbi hét évben legmagasabb halálozási rátája a kisebb népességű, végletesen elöregedett falvaknak volt, a legalacsonyabb pedig természetszerűleg a legfiatalabbaknak. Az előbbiek közül a legrosszabb mutatóval Óföldeák rendelkezett, ahol ez az arányszám még a 74 ezreléket is meghaladta, míg az utóbbiaknál az uszkai mutató volt a legalacsonyabb, 8,2 ezrelékkel.

A kistelepülések népessége az **élveszületések és a halálozások egyenlegeként** 2001-2007 között összesen 4864 fővel, évente átlagosan 1000 lakosonként 6 fővel fogyott, ugyanakkor a térség többi községéé csak 4-gyel. A természetes fogyás – a halálozásból eredően – általában a 200-nál is kevesebb lakost számláló kistelepüléseken volt a legnagyobb, 10,3 ezrelék, majd az egyre népesebb kategóriák felé haladva a mutató értéke fokozatosan javult, az 500-999 fő közöttieknél már „mindössze" 5,5 ezreléket tett ki.

A kistelepülések természetes népmozgalmi arányszáma, 2001-2007 évek átlaga
(A tíz legkisebb, illetve legnagyobb mutatóval rendelkező alföldi kistelepülés)

Természetes szaporodás/fogyás ezrelék	Kistelepülések megnevezése (az értékek növekvő sorrendjében)
-70,1 – (-17,2)	Óföldeák, Nagyhódos, Újsolt, Fülpösdaróc, Vekerd, Bácsszentgyörgy, Hernádszeg, Zsarolyán, Újtelek, Tiszaug
5,7 – 21,9	Sáp, Méhtelek, Kispalád, Garbolc, Rozsály, Tiszavid, Magosliget, Darnó, Nyírpilis, Uszka

A természetes népmozgalmi események a kisfalvakban – 25 települést kivéve – fogyást mutatnak. Az egyik legidősebb népességgel rendelkező kisközség, Óföldeák természetes fogyása a legnagyobb, melynek lakossága hét év alatt 1000 lakosonként több mint 70 fővel fogyott. Ezzel egyidőben a legfiatalabb korszerkezetű településeken, így Nyírpilisen és Uszkán az élveszületések és a halálozások eredőjeként nem csökkent, hanem gyarapodott a népesség, mégpedig 1000 lakosonként 17, illetve 22 fővel.

A népesség változását a települések nagyobb hányadában alapvetően az élveszületések és halálozások befolyásolták, 88 esetben azonban a **vándorlásnak** (a belföldi és a nemzetközi) döntőbb volt a szerepe; 18 kistelepülésen az elvándorlás következtében fordult negatívba a természetes szaporodás pozitív egyenlege, míg 21 esetben a bevándorlások kompenzálták a természetes fogyás okozta népességvesztést.

Az oda- és elvándorlások eredőjeként 2001 és 2007 között a 189 kistelepülés lélekszáma együttesen 1982 fővel csökkent, szemben az Alföld többi községével, ahol a vándorlás népességnövelő tényező volt. A kistelepülések közül csupán a 200 fő alattiak vándorlási egyenlege volt pozitív. 1000 lakosra vetítve a népességmozgást, a törpefalvak együttesében még 1 főt sem tett ki, a 200-500 fős, illetve 500-999 fős községekben megközelítőleg 2-3 fős volt.

A kistelepülések vándorlási egyenlege, 2001-2007 évek átlaga

(ezrelék)

Népességnagyság-kategória	Belföldi	Nemzetközi	Együtt
– 199 fő	-	0,5	0,5
200 – 499 fő	-6,7	4,1	-2,6
500 – 999 fő	-6,3	3,9	-2,5
KISTELEPÜLÉSEK ÖSSZESEN	-6,3	3,8	-2,4
Többi község	-1,5	2,7	1,1

A belföldi elvándorlást a nemzetközi vándorlásból eredő jobbára pozitív egyenleg (a 189-ből mindössze 29 kistelepülésen volt negatív) 30 kisközségben tudta kompenzálni. Az országhatárt átlépő lakhelyváltoztatások Garbolc, Újszalonta és Újsolt népességét csökkentették leginkább, 1000 lakosonként 13-14 fővel, míg szintén három határmenti kistelepülés, Beregsurány, Kishódos és Komlódtótfalu 1000 lakosra jutó nemzetközi vándorlási egyenlege 20 fő feletti pozitívumot mutatott.

Kistelepülések vándorlási egyenlege, 1000 lakosra, 2001-2007
(A tíz legkisebb, illetve legnagyobb mutatóval rendelkező alföldi kistelepülés)

Vándorlási különbözet, ezrelék	Kistelepülések megnevezése (az értékek növekvő sorrendjében)
	Nemzetközi
-14,4 – -2,9	Garbolc, Újszalonta, Újsolt, Móricgát, Vekerd, Győröcske, Óföldeák, Magosliget, Folyás, Imrehegy
9,9 – 27,0	Tiszamogyorós, Magyardombegyház, Berekfürdő, Tákos, Barabás, Ártánd, Gyügye, Beregsurány, Kishódos, Komlódtótfalu
	Belföldi
-41,2 – -20,9	Jánd, Tákos, Hetefejércse, Hunyadfalva, Bojt, Mezőhék, Tiszacsécse, Zajt Gulács, Örménykút
13,4 – 68,1	Vezseny, Nyírpilis, Győröcske, Berekfürdő, Darnó, Fülpösdaróc, Tiszaug, Tiszarád, Kishódos, Óföldeák

Belföldről 2001 és 2007 között az Alföld aprófalvaiba mintegy 42 ezren költöztek be, míg csaknem 47 ezren választottak más települést lakóhelyül. Ez a több mint 5 ezer fős negatív egyenleg ezer lakosra vetítve 6 főt jelentett, ami az Alföld többi községének átlagánál lényegesen több. Egyedül a 200 fő alatti törpefalvak esetében egyenlítették ki egymást a népességmozgások, itt a hét év alatt ugyanannyian hagyták el a településeket, mint ahányan beköltöztek.

Belföldi vándorlások megoszlása településjelleg szerint, 2001-2007

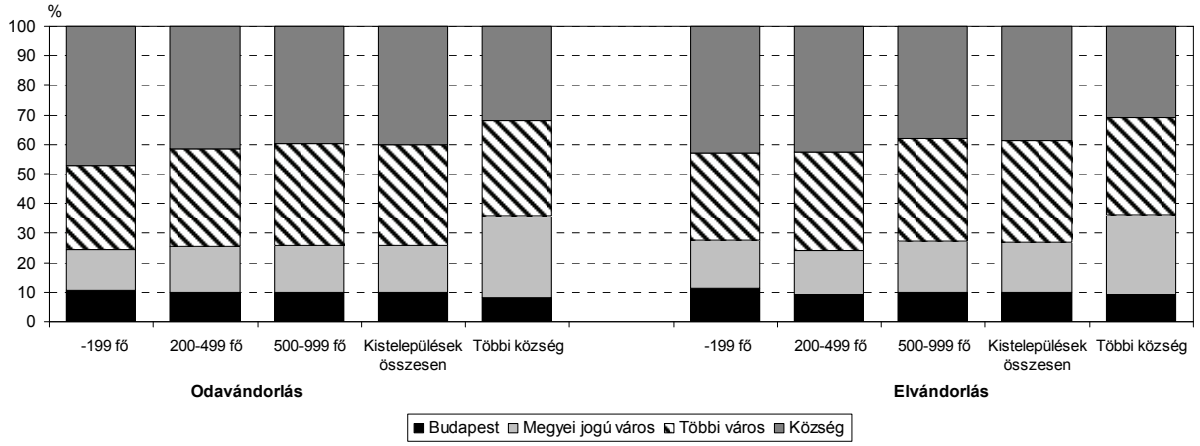

A belföldi oda- és elvándorlások településjelleg szerinti megoszlása csaknem azonos képet mutat. Az Alföld aprófalvaiba elsősorban a városokból költöznek be, az elvándorlók többsége pedig a városokban telepszik le. A kistelepülésekre költözők négytizede élt előzőleg faluban, illetve az elköltözők csaknem ugyanilyen arányban települtek más községbe.

Miként általában, a kistelepülések esetében is a legnagyobb elszívó ereje a városoknak van: Budapest 0,5 ezer fővel, a megyei jogú városok 1,3 ezer fővel, a többi város pedig 1,9 ezer fővel csökkentette a 189 kistelepülés népességét. 1000 lakosra vetítve a vándorlási egyenleget, a kistelepülések helyzete minden esetben rosszabbnak mutatkozott, mint a nagyobb lélekszámú társaiké, azaz az elvándorlás a lakosságszámhoz mérten jóval jelentősebb arányú volt.

Belföldi vándorlási egyenleg, 2001-2007

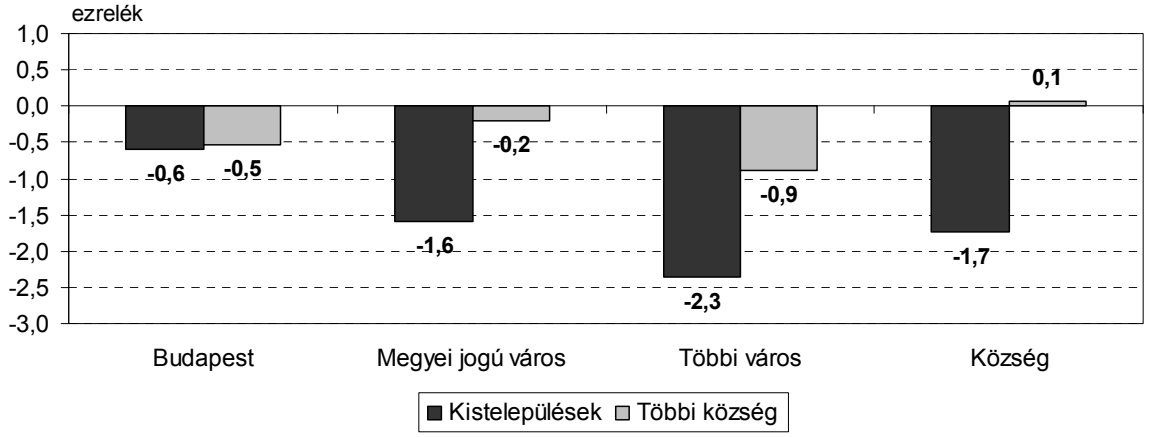

A migrációs folyamatokban egyre emelkedik a nők aránya, már nem csak a család és a háztartásfenntartó követése az elsődleges költözési szempont, az aktív korosztályokban

megnövekedett a saját munkavállalás, önfenntartás iránti igény. A nőknek – a férfiakénál – nagyobb vándorlási gyakorisága az 1000 fő alatti településeken is megfigyelhető. A 2001 és 2007 közötti időszak oda- és elvándorlásaiban egyaránt meghaladta a nők száma a férfiakét. Ezer férfira 1098, illetve 1158 oda-, illetve elvándorló nő jutott, ami az Alföld többi községében tapasztaltnál csak alig kevesebb.

Az 1000 férfira jutó nők száma, 2001-2007 évek átlaga

Népességnagyság-kategória	Belföldi oda-	Belföldi el-	Teljes népességben, 2008. január 1.
	vándorlások esetében		
– 199 fő	1 075	1 146	1 033
200 – 499 fő	1 115	1 157	1 070
500 – 999 fő	1 094	1 158	1 056
KISTELEPÜLÉSEK ÖSSZESEN	1 098	1 158	1 058
Többi község	1 111	1 173	1 050

A belföldi vándorlásban mutatkozó nőtöbblet a népesség nemenkénti megoszlásában is érezteti hatását. Nemesborzova népességének – az 1000 fő feletti községek között is – kiugró nőtöbbletét némileg magyarázza a településre bevándorolt csaknem kétszer annyi nő, mint férfi. A másik póluson például Újsolton, illetve Csataszögben a nők férfiakhoz mért magasabb elvándorlását nem kompenzálta elegendő nőtöbblet a bevándorlási oldalon, ami hozzájárult e kistelepülések „elférfiasodásához”.

Belföldi vándorlási egyenleg korcsoportonként és nemenként, 2001-2007 évek átlaga

(fő)

Népességnagyság-kategória	0-14	15-24	25-39	40-59	60-X	Együtt
	éves					
– 199 fő	-11	-17	20	39	-31	-
200 – 499 fő	-364	-103	-599	103	-31	-994
500 – 999 fő	-980	-615	-1 689	36	-877	-4 125
KISTELEPÜLÉSEK ÖSSZESEN	-1 355	-735	-2 268	178	-939	-5 119
Többi község	-2 313	-2 853	-6 885	4 661	1 361	-8 751

Az Alföld kisközségeit főként a gyermekek és fiatal felnőttek hagyták el tanulás és munkalehetőség reményében, de a 60 éves és idősebb korosztály létszáma – ha kisebb mértékben is – szintén csökkent az elvándorlások következtében. Ez utóbbi esetben a szociális és egészségügyi hálózat és intézményrendszer hiánya jelentős motiváló tényező. Ellenben a 40 és 60 év közötti népesség a városok „nyüzsgéséből” kiszakadva itt talált elképzelésének megfelelő lakhelyet. A kistelepülések vándorlási egyenlege az utóbbi nyolc évben csupán az ő esetükben maradt pozitív.

2.3. A népesség kor, nem, családi állapot szerint

A kisfalvak lakossága – ahogy arról már többször is szó esett – rendkívül **elöregedett**. 2008 elején a 60 éves és idősebbek aránya már a 24 százalékot közelítette, miközben a többi községben ez az érték mindössze 21,5 százalék volt. A kistelepülések csoportján belül a legkisebb népességkategória felé haladva az idősek hányada fokozatosan emelkedik, a 200 fő alattiaknál már a 29 százalékot is meghaladja.

A lakónépesség korcsoport szerinti megoszlása, év elején

Kistelepülések öszesen **Többi község**

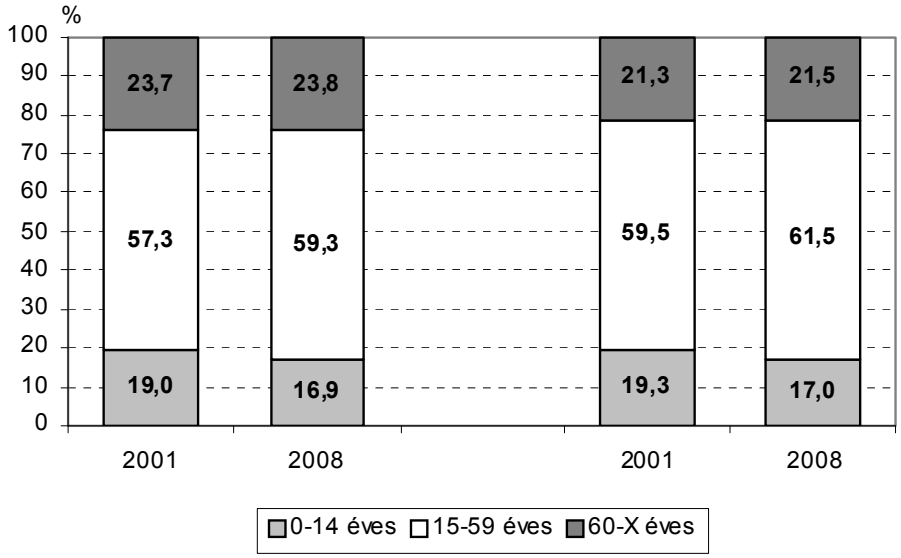

A kistelepülések korösszetételbeli hátrányát még szemléletesebbé teszi az öregedési index, amely a 59 éven felüli népesség arányát fejezi ki a 15 éven aluliakhoz képest. Ez a mutató 2008 elején az 1000 fő feletti községekben 126, míg a kistelepüléseken ennél jóval magasabb, 141 fő volt; ezen belül a 500-999 fő közötti településeken 100 gyermekre 135 idős személy jutott, míg a 200 fő alattiaknál ennél az értéknél 42-vel több, összesen 177.

Az egyes aprófalvak lakónépességének korösszetételében óriási a különbség. 2008 elején 9 településen (Eperjes, Hunya, Bácsszentgyörgy, Gyügye, Újtelek, Újszalonta, Újsolt, Óföldeák és Vekerd) legalább 4-szer annyi időskorú élt, mint ahány gyermek. Közülük különösen magas az öregedési index Óföldeákon, ahol 2008 januárjában 7-szer és Vekerden, ahol 8-szor annyi 59 évesnél idősebb lakott, mint ahány 15 évesnél fiatalabb. Óföldeák rendkívül öreg korösszetétele elsősorban a faluban működő, több települést ellátó szociális otthon létének a következménye, Vekerdé pedig a kedvezőtlen földrajzi fekvésből adódik. Ez utóbbi, a mindössze 131 lakossal rendelkező bihari kisfalu, távol fekszik a városoktól, ugyanakkor a környezetében lévő – szintén hátrányos helyzetű – községekben sincsenek munkalehetőségek, így a fiatalok sem helyben, sem pedig könnyen megközelíthető távolságban nem tudnak elhelyezkedni.

A kistelepülések öregedési indexe, 2008
(A tíz legkisebb, illetve legnagyobb mutatóval rendelkező alföldi kistelepülés)

Öregedési index, %	Kistelepülések megnevezése (az értékek növekvő sorrendjében)
19 – 63	Nyírpilis, Uszka, Darnó, Tiszavid, Besenyőd, Kispalád, Tiszarád, Told, Magosliget, Csaholc
371 – 786	Biharugra, Eperjes, Hunya, Bácsszentgyörgy, Gyügye, Újtelek, Újszalonta, Újsolt, Óföldeák, Vekerd

Korösszetétel szempontjából a kistelepülések közül a legfiatalabbnak számos Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei kisfalu számít. Közülük Nyírpilisen és Uszkán a gyermekkorúak aránya 5-ször, Darnón, Tiszaviden legalább kétszer magasabb az öregkorúakénál. Így 2008 elején Nyírpilis mindössze 19-es, Uszka pedig 21-es öregedési indexszel rendelkezett. A fiatal korösszetétel leginkább abból adódik, hogy e kisfalvakban nagy a hagyományosan magas termékenységű népcsoporthoz tartozó lakosok száma.

Az 1000 fő alatti falvakban is a **nők** vannak többen, 2008. január 1-jén a nők száma bő 3 ezerrel haladta meg a férfiakét. A nők magas aránya a férfiak magasabb halandóságával, a két nem eltérő élettartamával függ össze. A kistelepüléseken ezer férfira 1058 nő jut, 8-cal több, mint a régió többi községében. Érdekes módon az utóbbi években a férfi-nő arány a kistelepüléseken – a térség többi községéhez hasonlóan – kiegyenlítettebbé vált, miközben az egész Alföldön a tendencia ezzel ellentétes irányú volt. A 189 község közül Nemesborzova (1528) és Óföldeák (1446) a leginkább elnőiesedett, ugyanakkor Kétpó (840) és Csataszög (844) pedig a legelférfiasodottabb.

A népesség nemenkénti arányai, év elején

Év	Férfiak aránya, %		1000 férfira jutó nő	
	kistelepülések összesen	többi község összesen	kistelepülések összesen	többi község összesen
2001	48,3	48,6	1 068	1 059
2008	48,6	48,8	1 058	1 050

Az utóbbi években a kistelepüléseken is jelentősen módosult a 15 éves és idősebb népesség **családi állapot** szerinti összetétele. A házasságkötések számának visszaesésével és az első házasságkötési kor emelkedésével párhuzamosan a házasságban élők aránya mindkét nemnél jelentősen csökkent. Ezzel egyidőben az elváltak, a nőtlenek, illetve hajadonok arányának erőteljes növekedését regisztrálták. Ugyanakkor az özvegyek aránya számottevően csökkent, arányuk – a férfiak magasabb halandósága következtében – a nőknél lényegesen nagyobb.

A 15 éves és idősebb népesség családi állapot szerinti megoszlása, 2008. év elején

(százalék)

Népességnagyság-kategória	Nőtlen, hajadon	Házas	Özvegy	Elvált	Összesen
– 199 fő	29,4	44,6	17,6	8,4	100,0
200 – 499 fő	28,7	47,5	15,0	8,8	100,0
500 – 999 fő	28,2	50,0	14,1	7,6	100,0
KISTELEPÜLÉSEK ÖSSZESEN	28,3	49,5	14,4	7,8	100,0
Többi község	29,2	49,4	12,9	8,5	100,0

A kistelepülések népességének családi állapot szerinti megoszlása kissé eltér a többi községétől. Legérzékelhetőbb különbség az özvegyek arányában mutatkozik, a kistelepüléseken 2008 elején az özvegyek hányada nagyobb volt a többi községénél, ami részben a kistelepülések idősebb népességéből adódik. A kistelepüléseken belül a kisebb népességkategóriák felé haladva a házasok aránya egyre csökken, miközben a nőtlenek, illetve hajadonok és az özvegyek aránya egyre növekszik.

3. VÁLLALKOZÁSOK, GAZDASÁGI AKTIVITÁS, MUNKANÉLKÜLISÉG, JÖVEDELMI VISZONYOK

3.1. Vállalkozások

Az Alföld két régiója az ország kedvezőtlenebb gazdasági adottságú térségei közé tartozik: a Dél-Alföld a hét régió fejlettségi rangsorában ugyan még nagyjából középmezőnybeli helyen szerepel, Észak-Alföld azonban az ország egyik leghátrányosabb helyzetű régiója. E gazdasági fejlettségbeli lemaradás a kistelepülések szintjén még hangsúlyosabban jelenik meg.

Így a két alföldi régió 189 kistelepülését – a térség egészéhez hasonlóan – az országosnál jóval alacsony vállalkozási kedv jellemzi. Ennek hátterében azonban – a már említett fejlettségbeli különbségeken túl – további tényezők is meghúzódnak. A települések jellege, alacsony lélekszáma már önmagában is korlátozó hatású, hiszen a gazdaságos működéshez egyes vállalkozások esetében elengedhetetlen bizonyos népességszám. Mindemellett az ott élők kedvezőtlen korösszetétele, jellemzően alacsonyabb iskolai végzettsége, átlag alatti jövedelme is a vállalkozási készséget gátló tényezők közé sorolható.

2007-ben a két alföldi régió 1000 fő alatti községeiben mindössze 6614 vállalkozást regisztráltak, a térségben nyilvántartott vállalkozások alig több mint 2 százalékát. A 189 kistelepülés közül csak öt olyan volt, ahol a vállalkozások száma elérte vagy meghaladta a 100-at (Öttömös, Berekfürdő, Kardoskút, Örménykút, Hunya), míg Darnón 3, Győröcskén és Kishódoson 2-2, Vekerden pedig csupán egy vállalkozást regisztráltak.

Általánosságban elmondható, hogy az alacsonyabb népességszám alacsonyabb vállalkozási aktivitással párosul. 2007 végén az Alföld 1000 főnél népesebb községeiben 70, míg az ennél kisebb lélekszámú településeken átlagosan csak 59 regisztrált vállalkozás jutott 1000 lakosra. Ezen belül is a 200-nál kevesebb lakost számláló településeken volt jóval átlag alatti a mutató értéke (44).

1000 lakosra jutó regisztrált vállalkozások száma, 2007

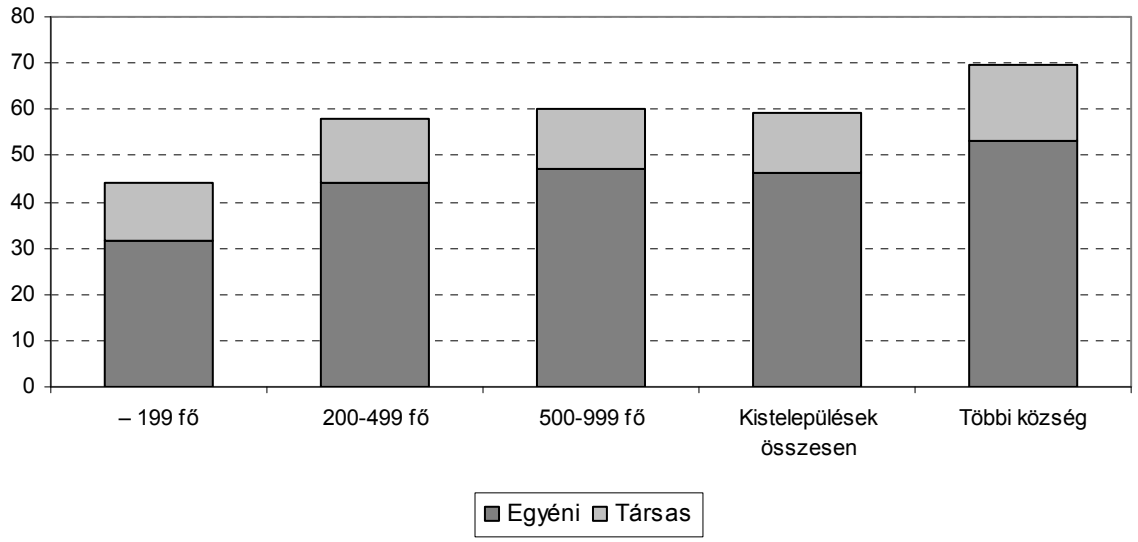

Az egyes települések közötti markáns különbségeket ugyanakkor jól tükrözi a népességszámhoz viszonyított vállalkozásszám két szélsőértéke, melyek a Békés megyei Örménykutat, illetve a Hajdú-Bihar megyei Vekerdet jellemezték. Míg az előbbiben 233, addig az utóbbiban mindössze 8 vállalkozás jutott 1000 lakosra.

1000 lakosra jutó regisztrált vállalkozások száma, 2007
(A tíz legkisebb, illetve legnagyobb mutatóval rendelkező alföldi kistelepülés)

1000 lakosra jutó vállalkozások száma	Kistelepülések megnevezése (az értékek növekvő sorrendjében)
8 – 21	Vekerd, Nyírpilis, Győröcske, Told, Darnó, Jászivány, Ömböly, Uszka, Kishódos, Mátyus
120 – 233	Kömpöc, Dombiratos, Rápolt, Tivadar, Mátételke, Hunya, Kardos, Berekfürdő, Öttömös, Örménykút

A kistelepüléseken regisztrált vállalkozások zöme – 78 százaléka – egyéni vállalkozás volt 2007-ben, társas vállalkozási formában mindössze 22 százalékuk tevékenykedett. Ugyanezek az arányok az 1000 fő feletti községekben 76-24, az Alföld egészében pedig 68-32 százalékot tettek ki.

Az előzőekkel összefüggésben a regisztrált vállalkozások legnagyobb része kisvállalkozás, azon belül is túlnyomórészt 1-9 fős volt. 49 főnél többet mindössze 24 vállalkozás foglalkoztatott, míg 250 fő feletti vállalkozás az alföldi aprófalvak egyikébe sem települt.

Az 1000 fő alatti községek vállalkozásainak ágazati összetételében – alföldi településekről lévén szó – értelemszerűen a mezőgazdaság dominanciája érvényesült. Bár a mezőgazdasági tevékenység az elmúlt évtizedekben e térségben is jelentősebben visszaszorult, az itt élők megélhetésében még mindig meghatározó szerep jut e gazdasági ágnak. Mindezt jól tükrözik az országos átlagot messze meghaladó értékek. 2007 végén ugyanis a 189 alföldi kistelepülés regisztrált vállalkozásainak több mint négytizede kötődött az agrárszférához, míg a térség 1000 fő feletti községeiben 33 százalékos volt ez az arány. Az előzőekből következően ugyanakkor a többi gazdasági ágba tartozó vállalkozások részesedése az átlagosnál alacsonyabb volt. A szolgáltatási szféra 48, az ipari és építőipari vállalkozások együttesen is csak alig több mint 11 százalékos hányada jelentősebben elmaradt mind a többi község, mind az 1000 fő alatti községek országos átlagától.

Az egyre kisebb népességkategóriák felé haladva az arányok még inkább a mezőgazdaság irányába tolódnak el, a 200-nál kisebb lélekszámú településeken a vállalkozásoknak már megközelítőleg fele e gazdasági ágban tevékenykedett.

A regisztrált vállalkozások gazdasági ág szerint, 2007

Népességnagyság-kategória	Regisztrált vállalkozások száma	Ezen belül		
		mezőgazdaságban	iparban, építőiparban	szolgáltatási jellegű ágban
		regisztrált vállalkozások aránya, %		
– 199 fő	88	45,5	15,9	38,6
200 – 499 fő	1 165	44,6	11,8	43,6
500 – 999 fő	5 361	39,7	11,3	49,0
KISTELEPÜLÉSEK ÖSSZESEN	6 614	40,7	11,4	47,9
Többi község	55 285	33,0	13,8	53,2

A kistelepülési átlag ez esetben is jelentős különbségeket takar. A 189 kistelepülés zömében ugyan a mezőgazdasági vállalkozások aránya a meghatározó, akad azonban kivétel is. Feltétlenül említést érdemel a második legtöbb vállalkozásnak székhelyet adó Berekfürdő, ahol az idegenforgalmi vonzerőt képviselő gyógyfürdőnek köszönhetően a vállalkozások csaknem fele a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás gazdasági ágba koncentrálódott.

3.2. Gazdasági aktivitás

A két alföldi régió – azon belül is főként Észak-Alföld – alacsony foglalkoztatottsági szintje a kistelepülések esetében csúcsosodik ki igazán. A 2001-es népszámlálási adatok szerint a foglalkoztatottak népességen belüli aránya a térség 189 kisközségében alig haladta meg a 22 százalékot, míg a többi község esetében 27, az Alföld egészében 32 százalékot tett ki. Ennek megfelelően ugyanakkor mind a munkanélküliek, mind az inaktív keresők hányada jelentősebben „felülmúlta” a többi község átlagát.

A népesség gazdasági aktivitás szerinti összetétele, 2001

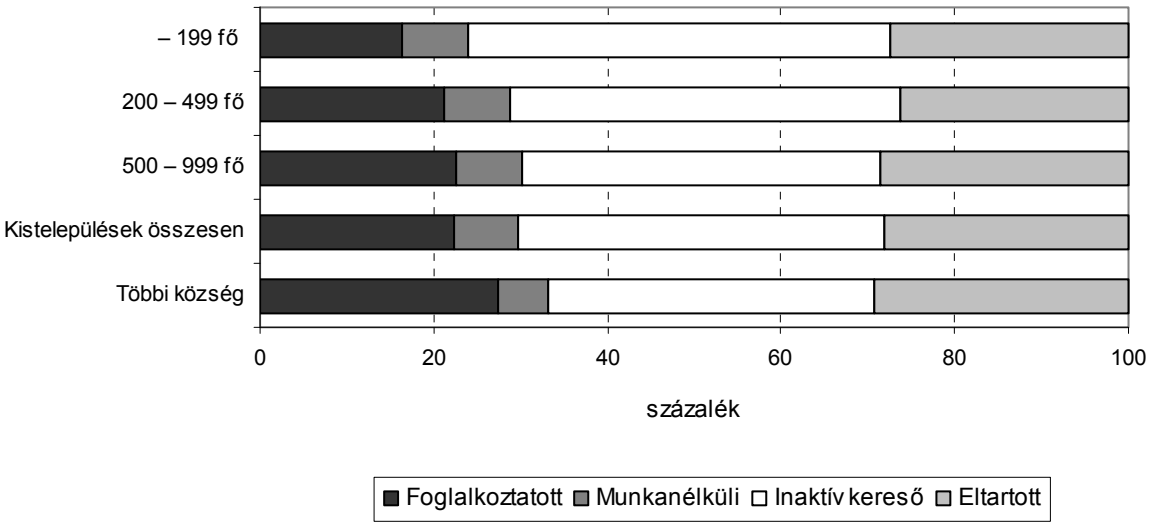

Az egyre kisebb népességkategóriák felé haladva a gazdasági aktivitás szerinti összetétel még kedvezőtlenebb képet mutat. A 200 főnél kevesebb lakosú kistelepüléseken 100 emberből már nagyjából csak 16 dolgozott, 8 munkát keresett, míg 76-an – a népesség több mint háromnegyede – kívül esett a gazdaságilag aktívak csoportján.

A 189 kistelepülés közül e szempontból két Bács-Kiskun megyei község – Kaskantyú és Pirtó – volt a legkedvezőbb helyzetű, itt a foglalkoztatottak aránya meghaladta a 40 százalékot, míg a másik végletet képviselő Jász-Nagykun-Szolnok megyei Kispalád és Kishódos értékei a 6 százalékot sem érték el.

Foglalkoztatottak népességen belüli aránya, 2001
(A tíz legkisebb, illetve legnagyobb mutatóval rendelkező alföldi kistelepülés)

Foglalkoztatottak aránya, %	Kistelepülések megnevezése (az értékek növekvő sorrendjében)
5,3 – 10,2	Kispalád, Kishódos, Császló, Nyírpilis, Hetefejércse, Darnó, Rápolt, Bojt, Told, Magosliget
34,0 – 46,1	Géberjén, Nagylak, Bugacpusztaháza, Kömpöc, Érsekhalma, Klárafalva, Zsana, Móricgát, Pirtó, Kaskantyú

Bár gazdasági aktivitásra vonatkozóan frissebb településszintű adatok nem állnak rendelkezésre, a kistelepülések fokozatosan romló helyzetét figyelembe véve, e téren sem feltételezhetünk javulást.

3.3. Munkanélküliség

Az elhelyezkedési lehetőségek korlátozottsága a kistelepülések többségében átlagon felüli munkanélküliséget eredményez. A Foglalkoztatási és Szociális Hivatal adatai alapján 2007 végén csaknem 12900 álláskeresőt tartottak nyilván az Alföld 1000 fő alatti községeiben. Munkavállalási korú népességen belüli arányuk e településkörben meghaladta a 17 százalékot, míg az 1000 főnél népesebbekben 12 százalékot tett ki.

Nyilvántartott álláskeresők munkavállalási korú népességen belüli aránya, 2007. december

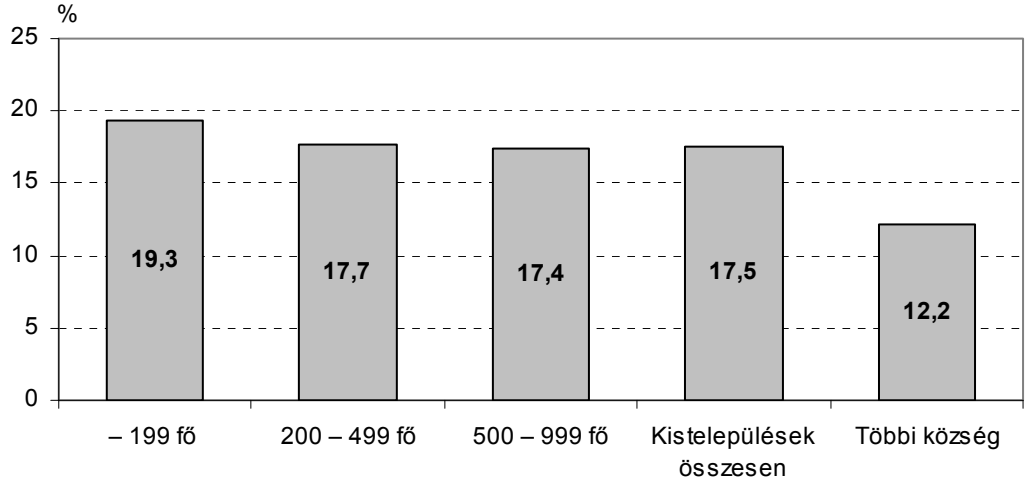

E szempontból is a legkisebb lélekszámú települések helyzete a legkedvezőtlenebb, a 200-nál kevesebb lakosú települések esetében ugyanis a munkavállalási korú népesség közel ötöde a munkanélküliek táborát gyarapította. Ez több mint kétszerese volt a térség egészét jellemző értéknek, és a hasonló népességnagyság-kategóriájú települések országos átlagát is jelentősebben meghaladta.

A földrajzi elhelyezkedés nagymértékben befolyásolja az ott élők munkalehetőségeit. Különösen magas munkanélküliséggel küzdenek az ország északkeleti csücskében fekvő, határmenti vagy határközeli Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei aprófalvak, a 25 százalék feletti munkanélküliségi rátájú 30 település közül 22 itt található. Kiugróan magas ez az érték Uszkán, ahol 100 munkavállalási korú lakosból 42-nek nem volt munkája 2007 végén, de arányuk további 13 településen is meghaladta a 30 százalékot.

Nyilvántartott álláskeresők munkavállalási korú népességen belüli aránya, 2007. december
(A tíz legkisebb, illetve legnagyobb mutatóval rendelkező alföldi kistelepülés)

Nyilvántartott álláskeresők aránya, %	Kistelepülések megnevezése (az értékek növekvő sorrendjében)
3,2 – 6,6	Jászágó, Kaskantyú, Imrehegy, Bugacpusztaháza, Zsana, Pirtó, Kömpöc, Örménykút, Jászivány, Tiszaug
31,5 – 41,8	Milota, Nagyar, Gelénes, Botpalád, Told, Bojt, Kispalád, Tisztaberek, Nyírpilis, Uszka

Ezzel szemben a kevésbé perifériküs elhelyezkedésű, valamely nagyváros közelségét is élvező kisközségek helyzete általában kedvezőbb. A 189 kistelepülés között 2007 végén 30 olyan volt – ebből 14 Bács-Kiskun megyei – ahol az álláskeresők munkavállalási korú népességen belüli aránya 10 százalék alatt maradt. A pozitív szélsőértéket ezzel együtt is a Jász-Nagykun-Szolnok megyei Jászágó képviseli, ahol a mutató értéke alig haladta meg a 3 százalékot.

A nyilvántartott álláskeresők nemek szerinti összetételét mind az 1000 fő feletti, mind az ennél kisebb lélekszámú községekben férfitöbbség jellemezte, előbbiben 55, utóbbiban 57 százalékot képviseltek 2007 végén.

Bár a különbség nem számottevő, a kisközségek népességének idősebb korösszetétele az álláskeresők esetében is visszaköszön. Az 1000 fő alatti községekben ugyanis az 50 évesnél idősebbek aránya valamivel meghaladta a többi község átlagát.

Az elhelyezkedési esélyeket az alacsony iskolázottság, a szakképzettség hiánya is nehezíti. Az Alföld 189 kistelepülésén 2007 végén nyilvántartott álláskeresők több mint fele legfeljebb általános iskolai végzettségű volt, mintegy háromtizede szakmunkásképzőt, illetve szakiskolát, 14 százaléka középiskolát végzett, míg diplomával kevesebb mint 1,5 százalékuk rendelkezett. Ezek az arányok nagyvonalakban még megfelelnek az 1000 főnél népesebb községek értékeinek, az egyre kisebb népességkategóriák felé haladva azonban a

különbség egyre markánsabbá válik. A 200-nál kisebb lélekszámú településeken már csaknem hattizedes a legfeljebb általános iskolai végzettségűek aránya, míg diplomás álláskeresőt e településeken már gyakorlatilag alig találni.

A nyilvántartott álláskeresők iskolai végzettség szerinti megoszlása, 2007. december

(százalék)

Népességnagyság-kategória	Legfeljebb általános iskola 8. osztálya	Szakmunkás-képző, szakiskola	Szakközép-iskola, technikum, gimnázium	Főiskola, egyetem	Összesen
– 199 fő	58,8	28,8	12,1	0,4	100,0
200 – 499 fő	54,0	31,0	14,1	0,9	100,0
500 – 999 fő	52,1	32,1	14,3	1,6	100,0
KISTELEPÜLÉSEK ÖSSZESEN	52,5	31,8	14,2	1,4	100,0
Többi község	52,3	31,4	14,4	1,9	100,0

A térség 189 kistelepülése közül az Uszkán nyilvántartott álláskeresők a legiskolázatlanabbak, közel kilenctizedük csak általános iskolai vagy annál is alacsonyabb végzettségű volt 2007 végén.

A munkanélküliség időtartama szempontjából sincs érdemi különbség a községek között: a kistelepüléseken élő nyilvántartott álláskeresők 57 százaléka keresett hat hónapnál hosszabb ideje munkát, míg a többi község esetében 56 százalékot tett ki ez az arány.

3.4. Jövedelmi viszonyok

A kistelepülések kedvezőtlen demográfiai, gazdasági, munkaerő-piaci jellemzőiből következően az ott élők jövedelmi helyzete is rosszabb az átlagnál. Ennek vizsgálatához elsősorban a személyi jövedelemadózásra vonatkozó adatok használhatók fel. Bár ezek az értékek a közismert okok (nem regisztrált, „fekete” jövedelmek eltérő nagysága, differenciáltan igénybe vehető különböző adókedvezmények stb.) miatt önmagukban nem adnak valós képet, néhány következtetés levonására azonban mégis alkalmasak. Általánosságban elmondható, hogy minél kisebb egy település, annál alacsonyabb az ott élők jövedelme, hiszen többek között egyre szűkösebb a munkahelykínálat, alacsonyabb a lakosság gazdasági aktivitásának, azaz foglalkoztatottságának szintje.

Ez utóbbira többek között az adófizetők arányából lehet következtetni. A mutató nagyságának alakulásában nemcsak foglalkoztatási, hanem demográfiai tényezők (a népesség korösszetétele) is szerepet játszanak. Ezért nem meglepő, hogy az átlagosnál kedvezőtlenebb korstruktúrájú alföldi kistelepüléseken élőknek csak szűk harmada volt adófizető 2007-ben. Arányuk majdnem negyedével maradt el a térség átlagától, de a többi község átlagánál is egytizedével volt alacsonyabb.

A népességnagyság és az adózók aránya közötti vázolt összefüggés a kistelepülések csoportján belül is megfigyelhető; legalacsonyabb az adózók aránya a 200 főnél kevesebb lélekszámú településeken, ahol ezer lakosonként mindössze 251-en fizettek adót 2007-ben, szemben a 200-499 fő közöttiek 313 és az 500-999 fő közöttiek 326-os értékével. A településeket külön-külön megvizsgálva természetesen akadnak átlagot erősítő kivételek. Ilyen például a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Nyírpilis, ahol a 189 kistelepülés közül a legalacsonyabb az adófizetők aránya – még a 10%-ot sem érte el 2007-ben, azaz az itt élők közül minden tizediknek volt csak olyan jövedelme, amely alapján adóbevallást kellett készítenie –, jóllehet népessége közelíti a 900-at. Igaz, közvetlen előtte, alig egy százalékponttal jobb aránnyal Kishódos áll, amelynek összlakossága száznál kevesebbet számlál.

Az adófizetők aránya alapján sorba rendezett 189 kistelepülés közül a tíz legnagyobb, illetve legkisebb mutatóval rendelkezők értékei között legalább kétszeres – a két póluson álló Kardoskút és Nyírpilis között több mint négy és fél szeres – a különbség.

Az adófizetők aránya, 2007
(A tíz legkisebb, illetve legnagyobb mutatóval rendelkező alföldi kistelepülés)

Adózók aránya, %	Kistelepülések megnevezése (az értékek növekvő sorrendjében)
9,9 – 19,7	Nyírpilis, Kishódos, Uszka, Told, Kispalád, Bojt, Tisztaberek, Darnó, Tiszavid, Mátyus
42,8 – 46,4	Harkakötöny, Nyírkércs, Szamosújlak, Kardos, Pirtó, Géberjén, Örménykút, Nagytőke, Kaskantyú, Kardoskút

Az Alföld kistelepülésein élők jövedelmi helyzetének rosszabbodására utal, hogy az adófizetők aránya e települési körben, ezen belül mindhárom vizsgált népességnagyság-kategóriában – ha nem is sokkal, de – csökkent 2001 óta. Ez ellentétben áll az Alföld valamennyi települését, de a többi községet jellemző tendenciával is.

Nemcsak az adózók hányada, hanem a fizetés alapjául szolgáló jövedelem és a fizetett személyi jövedelemadó mértéke is csökken a kisebb népességnagyság-kategóriák felé haladva, ami a már említett jövedelmi rétegződést okozó tényezőkön túl például az alacsonyabb iskolázottsággal és a munkamegosztásban betöltött kedvezőtlenebb pozícióval is magyarázható. 2007-ben egy-egy adófizető bevallott adóköteles jövedelme az alföldi kistelepüléseken bő 7 százalékkal maradt el a többi község és 22 százalékkal az Alföld egészének értékétől. A befizetett személyi jövedelemadó átlagos értékei között még markánsabbak a különbségek, hiszen a kistelepülések egy-egy adózója – éppen az alacsonyabb jövedelmek esetén fokozottabban érvényesíthető kedvezmények miatt – csak nem egészen hattized annyi adót fizetett, mint a térségben élők átlagosan.

Személyi jövedelemadózás fontosabb mutatói, 2007*

Népességnagyság-kategória	Adófizetők aránya, %	Egy adófizetőre jutó jövedelem, 1000 Ft	Egy állandó lakosra	Egy adófizetőre
			jutó személyi jövedelemadó, Ft	
– 199 fő	25,1	989,9	34 208	136 240
200 – 499 fő	31,3	1 103,1	42 266	135 198
500 – 999 fő	32,6	1 164,3	52 711	161 894
KISTELEPÜLÉSEK ÖSSZESEN	32,2	1 151,1	50 489	156 858
Többi község	35,9	1 243,5	63 600	177 007

*Előzetes adatok

A 189 kisközség között is jelentős különbségek figyelhetők meg. Az egy adófizetőre jutó jövedelem alapján képzett rangsor élén ez esetben is a több mint 900 lakosú Kardoskút, míg az utolsó helyen – kevesebb mint feleannyi átlagos jövedelemmel – a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei, mindössze 243 fős Magosliget áll. A kardoskútiak másfélmilliós átlagos jövedelme az ezer fős vagy annál népesebb községek átlagánál is lényegesen magasabb, sőt meghaladja a térség összes településének átlagát is.

Egy adófizetőre jutó adóköteles jövedelem, 2007
(A tíz legkisebb, illetve legnagyobb mutatóval rendelkező alföldi kistelepülés)

Átlagos jövedelem, ezer Ft/fő	Kistelepülések megnevezése (az értékek növekvő sorrendjében)
683 – 880	Magosliget, Vekerd, Garbolc, Uszka, Nagyar, Szamostatárfalva, Komlódtótfalu, Pusztaottlaka, Kérsemjén, Bihardancsháza
1 367 – 1 515	Ferencszállás, Jászágó, Nagylak, Tiszamogyorós, Szabolcs, Tiszagyulaháza, Vállaj, Berekfürdő, Kisvarsány, Kardoskút

A jövedelem szerinti utolsó tizbe tartozó települések közül 7 a Nyírség északi és keleti határvonalán húzódó 3 kistérség, a Csengeri, a Fehérgyarmati és a Vásárosnaményi kistérség tagja. E három kistérség a 189-ből 71 kistelepülést tömörít, amelyek jövedelemadózás szempontjából is az átlagostól némileg eltérő képet mutatnak. Bár e települések átlagos népessége nagyjából megegyezik az összes kistelepülés átlagával, a jövedelmi mutatók mindegyike alatta marad a kistelepülési átlagnak, és inkább – különösen az adófizetők aránya szempontjából – az alsóbb népességnagyság-kategóriákhoz közelít.

Az alföldi térség az ország elmaradottabb feléhez tartozik, ami többek között az adózási mutatók országos összehasonlításakor is megmutatkozik. Tehát az itt élők nemcsak a kistelepülési státuszból, hanem eleve a kedvezőtlen földrajzi elhelyezkedésből adódóan is hátrányt szenvednek.

A személyi jövedelemadózás mutatói az országos átlag százalékában, 2007

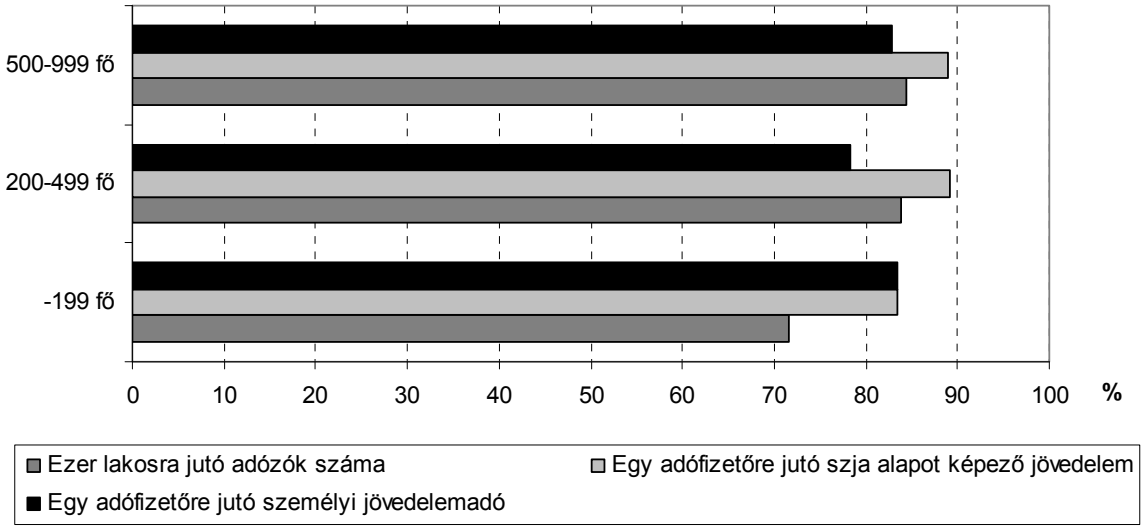

A kistelepülések mindhárom vizsgált nagyságkategóriájában az adózási mutatók elmaradnak az ország hasonló nagyságú településeinek mutatóitól. Legnagyobb eltérések általában a 200 főnél kisebb lélekszámú települések esetében figyelhetők meg.

4. A KISTELEPÜLÉSI ÖNKORMÁNYZATOK KÖLTSÉGVETÉSE

A rendszerváltás után az 1990. évi LXIII. törvényben rögzítették az önkormányzás elvi alapjait, feladat- és hatásköreit. A magyar önkormányzati rendszer az egy település egy önkormányzat elvén épül fel, általános elvárás velük szemben, hogy legyenek szolgáltató típusúak és hatékonyak. A helyi önkormányzatokat törvény kötelezi arra, hogy egyes közszolgáltatásokról és a közhatalom helyi feladatainak ellátásáról gondoskodjanak. A nagyobb lakosságszámú és teljesítőképességű önkormányzatoknak a kisebbekhez képest több kötelező feladat- és hatáskör került kijelölésre. A kistelepülésekre is vonatkozó kötelezően ellátandó feladataik közé tartozik:

- az egészséges ivóvízellátásról való gondoskodás
- az óvodai, általános iskolai nevelés biztosítása
- az egészségügyi és szociális alapellátás
- a közvilágítás biztosítása
- a helyi közutak fenntartása
- a köztemető fenntartása
- a nemzeti és etnikai kisebbségek jogainak biztosítása.

A kistelepülési önkormányzatoknak is lehetnek önként vállalt szolgáltatásai, de azok ellátása nem veszélyeztetheti a kötelezően előírtakat. Ez utóbbiak teljesítéséhez az Országgyűlés biztosítja az anyagi feltételeket, dönt a költségvetési hozzájárulás mértékéről és módjáról. Az önkormányzatok finanszírozása többcsatornás rendszerű, saját bevételeikből, átengedett adókból, költségvetési támogatásokból és a felügyeleti szervektől kapott támogatásokból áll. Az önkormányzatok végezhetnek vállalkozási tevékenységet, mellyel pótlólagos forrásokhoz juthatnak, így a szolgáltatások körét vagy azok színvonalát bővíthetik, fejleszthetik. A kistelepülési önkormányzatok bevételi lehetősége azonban rendkívül eltérő. Az alföldi kistelepülések körében az átengedett adók biztosítják a legnagyobb forrást, melytől csak néhány százalékponttal marad el a költségvetési támogatás aránya. A kistelepülések költségvetésének nagyságát és összetételét nemcsak az ott élő lakosság száma, hanem az is befolyásolja, hogy mely megyéhez tartozik. Emiatt a kistelepülések önkormányzatainak a kiadásait és bevételeit megyék szerint is csoportosítottuk.

Az alföldi kistelepülések önkormányzati bevételeinek megyénkénti megoszlása, 2007

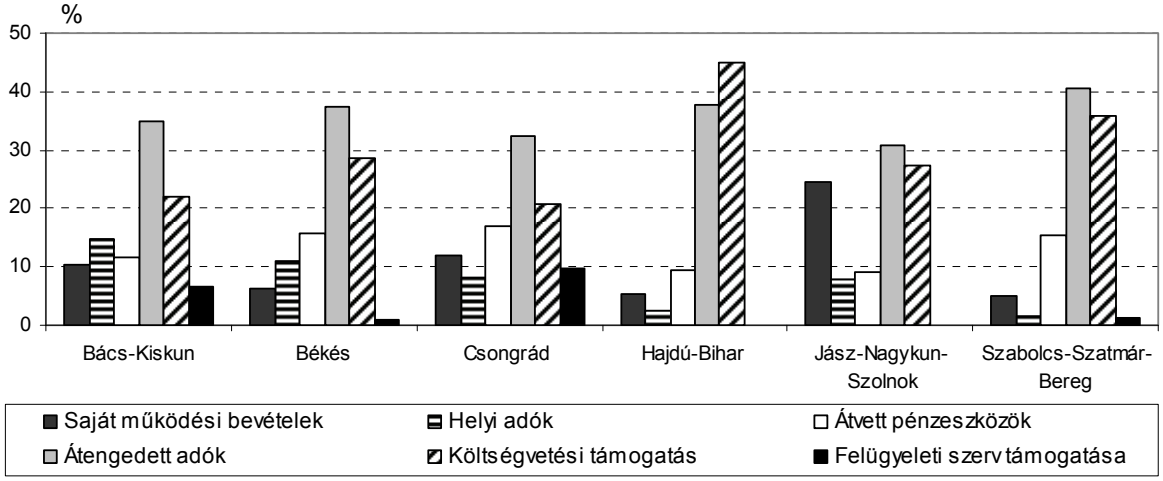

A kistelepülési önkormányzatok saját folyó és a helyi adókból származó **bevétel**ei együttesen mindössze alig 13 százalékot képviselnek az összbevételből, melyen belül az előbbié közel 8, utóbbié mindössze 5 százalék. Az önkormányzatok **saját folyó bevétel**ei Bács-Kiskun, Csongrád és Jász-Nagykun-Szolnok megyékben meghaladják az Alföldi kistelepülések átlagát, utóbbiban számottevően, közel 17 százalékponttal. A megyék mindegyikére jellemző, hogy néhány kistelepülésen kiemelkedő a saját folyó bevételek aránya, míg többségében a megyei átlag alatt maradnak. Nem a település lélekszáma, nagysága a meghatározó, hiszen éppúgy található köztük 800-900 fős népességű község, mint a 200-at el nem érő. 2007-ben a legmagasabb saját folyó bevételi arányt Berekfürdőn, Hunyadfalván és Óföldeákon érték el az önkormányzatok.

A kistelepülések bevételeinek forrás szerinti megoszlása, 2007

(százalék)

Népességnagyság-kategória	Saját működési bevételek	Átengedett pénz-eszközök	Költség-vetési támogatás	Helyi adók	Egyéb bevétel	Összesen
– 199 fő	8,7	60,0	21,2	1,2	8,9	100,0
200 – 499 fő	6,8	44,3	26,6	4,0	18,3	100,0
500 – 999 fő	8,0	36,5	34,7	5,3	15,5	100,0
KISTELEPÜLÉSEK ÖSSZESEN	7,8	38,1	33,2	5,0	15,9	100,0

A saját bevételek másik nagy csoportját a **helyi adók** képviselik, melyek kivetési joga a települési önkormányzatokat illeti, a törvényben meghatározott adónemeket és mértéket illetően. A saját bevétel növelésének ez az egyik lehetséges eszköze, melyre a bővülő feladatellátás miatt szükség is lenne, azonban a települések csak azon szűk köre tud ezzel a lehetőséggel élni, ahol a vállalkozói szféra jelenléte meghatározó. A két leggyakrabban alkalmazott adónem az idegenforgalmi adó, illetve a helyi iparűzési adó. Az alföldi kistelepülések bevételeinek átlagosan mindössze huszadát adják a helyi adóbevételek, ennek szóródása azonban a kistelepülések közt jelentős. Az alföldi megyék mindegyikében található olyan kistelepülés ahol a bevételek legalább negyede a helyi adókból származik, azonban nem ritka az sem, hogy közel felét, vagy kétharmadát biztosítják. Ez utóbbira példa Zsana, Kardoskút, amely településeken számottevő bányászati tevékenységet végeznek. A kiemelkedő teljesítmények ellenére azonban inkább a helyi adóbevételek rendkívül alacsony szintje a jellemző. Az alföldi kistelepülések több mint háromnegyedében 5 százalék alatt maradt 2007-ben, fokozottan érintve Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár-Bereg kistelepüléseit, ahol azok kilenctizedét jellemzi.

Az alföldi kistelepülések bevételein belül az **átengedett központi adók** aránya a meghatározó, átlagos mértéke 38 százalék. Megyénként ez az érték 31 és 41 százalék között ingadozik, szóródása jóval mérsékeltebb, mint pl. a helyi adók esetében. Az egyes kistelepülések közt azonban eszerint is megtalálhatók a szélsőséges eltérések, pontosan ott kisebb a központi adók aránya, ahol vagy a saját folyó bevételeké, vagy a helyi adóké számottevően meghaladta az átlagos értékeket. Az átengedett adók nagysága az alföldi kistelepüléseken elérte a tíz milliárd forintot, 95 százaléka a személyi jövedelemadóból, öt százaléka pedig a gépjárműadóból származott. Kiemelkedően magas arányokat jellemző

módon az 500 főnél kisebb lakónépességű településeken találhatunk, főként Bács-Kiskun és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyékben. Bácsszentgyörgyön, Darnón, Kishódoson, Nemesborzován és Tiszaviden az összes bevétel több mint háromnegyedét az átengedett adók teszik ki.

Az elmaradt saját bevételek pótlására, az egyenlőtlenségek kezelésére a költségvetés támogatásban részesíti az önkormányzatokat, hogy a közszolgáltatások minimális szintje minden településen biztosított legyen. 2007-ben az alföldi kistelepülések együttesen 8,7 milliárd forint **költségvetési támogatás**ban részesültek, melynek több mint 57 százaléka normatív hozzájárulás, negyede a működőképesség megőrzését szolgáló kiegészítő támogatás. Címzett és céltartalék – az önerő hiánya miatt – gyakorlatilag nem létezik a kistelepülések önkormányzatainál, mely alól az Alföldön csak Kunpeszér a kivétel, ahol 2007-ben 40 millió forint céltartalékot képeztek. A leghátrányosabb helyzetű kistérségek felzárkóztatásának támogatására 362 millió forintot, átlagosan az állami támogatások 4,2 százalékát fordították, melyből a vizsgált önkormányzatok több mint ötöde, 40 kistelepülés részesült. A legtöbb, szám szerint 20 Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében és 10 Hajdú-Biharban.

Az alföldi kistelepülések bevételeinek átlagosan egyharmada származik kormányzati támogatásból, melyen belül a Hajdú-Bihari és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyeieknél meghaladja a 45, illetve 35 százalékot, a Békés és Jász-Nagykun-Szolnok megyeiek esetén közelít a háromtizedhez, a Bács-Kiskun és Csongrád megyéhez tartozóknál viszont alig több az ötödénél. A költségvetési támogatás aránya Bedőn és Tiszagyulaházán a források közel hattizedét, Körösszakálon 55 százalékát teszi ki, Csaholcon, Kunpeszéren, Nagyréven és Tiszakóródon közelíti az összes bevétel felét, Nagyszekeresen meg is haladja azt. Ezeken a településeken a megyei átlagoktól jelentősen elmarad a helyi adóbevétel, illetve az átengedett adókból származó bevétel aránya, ami jelzi, hogy a vállalkozói potenciál, illetve a foglalkoztatás szintje egyaránt alacsony szinten áll. Az alföldi kistelepülések 87 százalékán a működőképességük megőrzéséhez szükséges az állami támogatás valamely formája. Néhány településen a költségvetési támogatás számottevő hányada származik ebből a forrásból, eléri a héttizedet Ordason, Nagytőkén, Ambrózfalván, Komlódtótfalun, 85 százalék Árpádhalmon. Az önhibájukon kívül hátrányos helyzetben lévő önkormányzatok támogatására átlagosan a települések héttizede, a működésképtelen helyi önkormányzatok egyéb támogatására pedig több mint hattizedük jogosult.

A kistelepülések egy állandó lakosára jutó bevétel forrásonkénti alakulása, 2007

(ezer forint)

Kistelepülések	Összes forrás	Ebből:			
		saját folyó bevétel	helyi adók	átengedett adók	költségvetési támogatás
KISTELEPÜLÉSEK ÖSSZESEN	223,3	17,5	11,2	85,1	74,1
Ebből: Bács-Kiskun	184,6	19,0	27,1	64,4	40,8
Békés	221,3	13,8	24,2	82,8	63,6
Csongrád	164,1	19,5	13,3	53,2	34,3
Hajdú-Bihar	227,3	12,2	5,3	85,6	102,6
Jász-Nagykun-Szolnok	233,3	57,5	18,5	72,1	63,8
Szabolcs-Szatmár-Bereg	241,4	12,4	4,1	98,2	86,7

Az önkormányzati források egy állandó lakosra jutó átlagos összege 223 ezer forint volt 2007-ben, melynél az Alföld déli felében kevesebbet, az északiban többet mértek. Közel másfélszeres a különbség a legkisebb értékű csongrádi és a legmagasabb átlagot elérő Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei kistelepülések között. A megyéken belül még nagyobb eltérések mutatkoznak. Bács-Kiskunban 7, Csongrádban és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében egy-egy településen nem éri el az egy állandó lakosra jutó forrás összege a 100 ezer forintot.

Egy állandó lakosra jutó bevétel, 2007
(A tíz legkisebb, illetve legnagyobb mutatóval rendelkező település)

Egy állandó lakosra jutó bevétel, 1000 Ft	Kistelepülések megnevezése (az értékek növekvő sorrendjében)
80,0 – 103,0	Győröcske, Drágszél, Újtelek, Olcsva, Kömpöc, Kéleshalom, Bugacpusztaháza, Kövegy, Móricgát, Dunatetétlen
400,0 – 650,0	Berekfürdő, Zsana, Gacsály, Óföldeák, Beregsurány, Géberjén, Magosliget, Nagyszekeres, Rozsály, Kaskantyú

A legtöbb egységnyi forrással, 640 ezer forinttal Berekfürdő, 540 ezer forinttal Zsana gazdálkodhat. Az alföldi kistelepülések átlagának közel kétszeresével rendelkezik Beregsurány, Géberjén, Kaskantyú, Magosliget, Nagyszekeres, Óföldeák és Rozsály. Az átlagnál jóval kisebb forrásból gazdálkodik pl. Győröcske, Drágszél és Újtelek önkormányzata.

2007-ben az Alföld kistelepülésein egy állandó lakosra átlagosan 74 ezer forint költségvetési támogatás jutott, melynél Hajdú-Biharban közel négytizeddel, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében pedig 17 százalékkal volt magasabb. A legkevesebbet Csongrád és Bács-Kiskun kistelepülései kapták, 46, illetve 55 százalékát az Alföldi kistelepülések átlagának. A települések nagyságától függetlenül néhány községben az egy állandó lakosra jutó összes forrás közel vagy több mint felét is a költségvetési támogatások biztosították 2007-ben, így Bedő, Körösszakál, Kunpeszér, Rozsály, Tiszagyulaháza és Tiszaszalka esetében.

Az alföldi kistelepülések kiadásainak megyénkénti összetétele, 2007

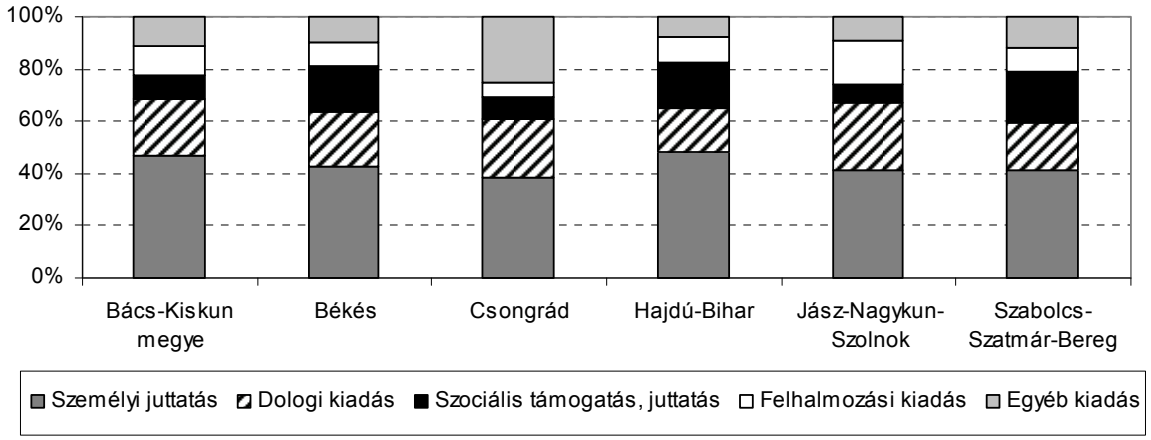

2007-ben az alföldi kistelepüléseknek több mint 26 milliárd forint **kiadás**uk volt. Az összes kiadáson belül a működési kiadás a legjelentősebb tétel, mely tartalmazza a személyi juttatásokat és azok járulékait, a dologi kiadásokat és a kamatkiadásokat is. Az alföldi kistelepüléseken átlagosan 86 százalékát adja a **működési kiadás** az összesnek, mely a megyék között csak kismértékben szóródik. Mindegyikben meghaladja a nyolctizedet, Csongrádban eléri a 90 százalékot. Szabolcs öt kistelepülésén (Fülesd, Tiszavid, Benk, Kisnamény, Hetefejércse) az önkormányzati költségvetést teljes egészében a működési kiadások uralják.

Az alföldi kistelepülések önkormányzati kiadásainak megoszlása, 2007

(százalék)

Népességnagyság-kategória	Személyi juttatások járulékkal együtt	Dologi kiadások	Szociális támogatás, juttatás	Felhal-mozási kiadás	Egyéb	Összesen
– 199 fő	35,1	26,5	21,7	5,0	11,6	100,0
200 – 499 fő	37,8	19,6	17,6	10,1	15,0	100,0
500 – 999 fő	43,8	19,3	16,2	9,8	11,0	100,0
KISTELEPÜLÉSEK ÖSSZESEN	42,7	19,4	16,5	9,8	11,6	100,0

A működési kiadásokon belül meghatározó a személyi juttatásokra és járulékokra fordított összeg, mely a Csongrád megyei kistelepüléseken megközelíti, a többiben meg is haladja a négytizedet. A kistelepülések negyedében az összes kiadás több mint felét bérekre és járulékaikra fordítják; ezek aránya Pirtón, Kaskantyún és Harkakötönyön közelíti a héttizedet, Ártándon pedig meghaladja a 76 százalékot. Minél magasabb ez az arány, annál kisebb lehetősége és mozgástere van egy önkormányzatnak a fejlesztésekre, beruházásokra, vagyis a közszolgáltatások színvonalának emeléséhez, vagy éppen megtartásához.

A **dologi kiadásokkal** történő gazdálkodás az önkormányzati költségvetés azon területe, amely a források szűkülésére a leggyorsabban reagál. A dologi kiadások átlagosan közel egyötödét fedik le a kiadásoknak, ez az arány a Hajdú-Bihari kistelepüléseken nem éri el a 17 százalékot, a Jász-Nagykun-Szolnokiaknál viszont meghaladja az összes kiadás negyedét. Kiemelkedően magas arány a kistelepülések közül csak Hunyadfalván tapasztalható, ahol az összes kiadás több mint felét a dologiak adják.

A kistelepülési önkormányzatok egyik legfontosabb feladata a lakosairól történő **szociális gondoskodás**. Ezen a területen az ellátandó feladatok köre rendkívül szerteágazó, magába foglalja a szociális támogatások kifizetését, a munkanélküliekkel kapcsolatos teendőket, pl. a közcélú munkavégzés feltételeinek a megteremtését, a falu- illetve a tanyagondnoki szolgálatok, valamint a szociális intézményrendszer fenntartását és működtetését is. Ezek a feladatok az egyre inkább elöregedő alföldi kistelepüléseken kiemelten fontosak. A kistelepülési önkormányzatok kiadásaiknak átlagosan 16 és fél százalékát fordítják ezekre a feladatokra, közöttük azonban számottevő különbségek tapasztalhatók; a Bács-Kiskun- és Csongrád megyeieknél 9, a Jász-Nagykun-Szolnok megyében lévőknél 8 százalék alatt maradt ez az arány, míg a Békés- és Hajdú-Bihar megyeieknél meghaladta a 17, a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyeieknél a 20 százalékot. A

legnagyobb mértékben a szabolcsi kistelepülések költségvetését terhelik meg ezek a kiadások; az önkormányzatok mintegy 37 százalékánál az összes kiadás több mint negyedét szociális ellátásra fordítják, ezen belül Darnó, Kishódos, Kispalád, Szamostatárfalva és Tiszavid településeken a négytizedet is meghaladja.

A kistelepülések egy állandó lakosára jutó kiadás megyénkénti alakulása, 2007

(ezer forint)

Kistelepülések	Kiadások	Ebből:			
		működési kiadások összesen	ebből:		felhal-mozási kiadás
			személyi juttatások, járulékok	dologi kiadások	
KISTELEPÜLÉSEK ÖSSZESEN	223,7	193,0	95,4	43,5	21,9
Ebből: Bács-Kiskun	179,3	156,7	84,0	38,8	20,7
Békés	217,7	189,8	93,2	45,4	20,1
Csongrád	167,0	150,6	64,4	37,2	9,7
Hajdú-Bihar	228,6	204,8	110,3	38,3	21,4
Jász-Nagykun-Szolnok	261,6	216,9	108,7	66,2	44,1
Szabolcs-Szatmár-Bereg	239,3	204,1	98,2	43,2	21,0

A **felhalmozási kiadások** alakulása mutatja a települések ellátásbővítő fejlesztésének, illetve az elhasználódott vagyon visszapótlásának lehetőségeit is, ami egyben a községek jövőbeni reményeit is jellemzi. A kiadásaik mintegy tizedét fordítják e célokra, ami az alföldi kistelepülések közel hatodánál, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében a kistelepülések negyedében nem haladja meg az egy százalékot.

Egy állandó lakosra jutó kiadás, 2007

(A tíz legkisebb, illetve legnagyobb mutatóval rendelkező település)

Egy állandó lakosra jutó kiadás, 1000 Ft	Kistelepülések megnevezése (az értékek növekvő sorrendjében)
75,0 – 105,0	Kömpöc, Újtelek, Kéleshalom, Drágszél, Benk, Győröcske, Móricgát, Dunatetétlen, Kövegy, Bugacpusztaháza
370,0 – 770,0	Berekfürdő, Óföldeák, Géberjén, Nagyszekeres, Zsana, Magosliget, Csaholc, Kaskantyú, Zajta, Botpalád

A kiadások egy állandó lakosra vetített összege az alföldi kistelepülések átlagában 224 ezer forint volt 2007-ben, ami megegyezik a bevételek egységnyi nagyságával. Az egy főre jutó kiadások értéke a Jász-Nagykun-Szolnok megyei kistelepüléseknél a legmagasabb, a kiemelkedően nagy költségvetéssel működő (850 millió forint) Berekfürdő miatt, ahol az egységnyi érték háromszorosa a kistelepülések átlagának. Több mint kétszeres értéket ért el Gacsály, Géberjén, Nagyszekeres, Óföldeák és Zsana községekben, Magosliget, Rozsály, Tiszakóród és Csaholc településeken pedig közelítette azt. A kistelepülések ötödében azonban a fajlagos érték az alföldi átlag kétharmada alatt maradt. A sor két végén elhelyezkedő Berekfürdő, illetve Bugacpusztaháza mutatója között 10-szeres a különbség. Az egységnyi kiadásokon keresztül is látható, hogy a kistelepülési önkormányzatok által nyújtott szolgáltatások köre és színvonala között milyen nagy különbségek húzódnak meg.

A kistelepülési önkormányzatok fejlesztési lehetőségeikben erősen differenciáltak. Az Alföldön lakosonként átlagosan 22 ezer forint jut ilyen célokra az érintett településeken, amit jelentősen, legalább három-négyszeres mértékben csak 11 településen haladtak meg a 189-ből. A legnagyobb fejlesztésekre Berekfürdőn, Zajtán, illetve Géberjénen, Penyigén, Fülpösdarócon, Magosligeten és Zsanán került sor, ahol az egy főre jutó fejlesztési kiadás meghaladta a 200, illetve a 100 ezer forintot. A községek közel felénél azonban a fejlesztésekre szánt összeg még a lakosonkénti tízezer forintot sem érte el. Árpádhalom, Fülesd, Tiszavid, Benk, Kisnamény, Hetefejércse és Hermánszeg önkormányzatainál nincs ilyen jellegű kiadás.

Az önkormányzatok hiányzó forrásaikat **hitelfelvétellel** pótolják, leggyakrabban a rövid és hosszú lejáratú, valamint likvid hitelek formájában. 2007-ben közel másfél milliárd forintnyi hitelhez jutottak az alföldi kistelepülések, melynek több mint felét Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében igényelték. Az egy állandó lakosra jutó érték azonban a Jász-Nagykun-Szolnok megyeieknél volt a legmagasabb, 26 ezer forint az alföldi 12 ezres átlaggal szemben. (Berekfürdőn az alföldi átlag tízszerese jutott egy lakosra.) A települések közel ötödének működőképessége fenntartásához likvid hitelre volt szüksége, a Csongrád és Jász-Nagykun-Szolnok megyei kistelepülések körében az átlagosnál nagyobb arányban.

A **finanszírozási kiadás**, vagyis a hitelek visszafizetése közel 1,4 milliárd forint terhet jelentett a kistelepüléseknek, melynek kétharmadát Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében fizették. Egy állandó lakosra jutó értéke 11,6 ezer forint volt, mely szintén a szabolcsiaknál a legnagyobb, mintegy 4 ezer forinttal haladta meg az alföldi átlagot. A legnagyobb hitelterheket ez utóbbi megye öt településén mérték, ahol eléri vagy meg is haladja a lakosonkénti 100 ezer forintot.

A kistelepülési önkormányzatok gazdálkodására alapvetően nem a méretük, a népességszámuk van hatással, sokkal inkább a népesség korösszetétele, a település földrajzi fekvése, az ipar közelsége, a munkahelyek megléte, az idegenforgalom jelenléte vagy éppen ezek hiánya. Az előírt kötelező közfeladatok ellátása, a szűkös források miatt, egyre inkább nehézségekbe ütközik. Sok esetben már nem is tartanak fenn külön intézményeket, vagy ha igen, akkor magas fajlagos költséggel, gazdaságtalanul tudják csak üzemeltetni. Az erősödő anyagi kényszer és az önkormányzati törvényi ösztönzés együtt a méretgazdaságossági szempontokat figyelembevevő megoldások felé tereli a kistelepülések gazdálkodását. A **térségi társulások** létrehozása elsősorban intézmények közös fenntartására, illetve kommunális szolgáltatások közös ellátására irányul. Ez a folyamat ugyan a települési önállóság megrövidítésével jár, de a közfeladatok ésszerűbb, racionálisabb körülmények között teljesíthetők.

Hajdú-Bihar megyében a források szűkössége miatt, a térségi társulás sajátos formáját a „falvak társulását" kezdeményezte három település: Körösszakál, Bojt és Bedő. Önkormányzati társulás létrehozását tervezik, melyben a falvak közös polgármesteri hivatalt és körjegyzőséget működtetnének közös polgármesterrel és jegyzővel, miközben megmaradna a három képviselő-testület. A közfeladatok többségét már társulás formájában látják el, de kiterjesztenék az együttműködést a szociális és közművelődési feladatok ellátására is. Ez az alulról jövő kezdeményezés kiutat mutathat a kistelepülések egyre kilátástalanabbnak tűnő helyzetéből.

5. A KISTELEPÜLÉSEKEN ÉLŐK ÉLETKÖRÜLMÉNYEI

5.1. Szociális ellátó rendszer, nyugellátás

Az idősebb korosztályok magas arányával, az alacsonyabb jövedelmekkel, az átlagot meghaladó munkanélküliséggel összefüggésben az aprófalvak esetében különösen jelentős feladat hárul a szociális intézményhálózatra.

A kistelepülések vonatkozásában a szociális ellátórendszer egyik fontos eleme a falugondnokság intézménye, mely különféle tevékenységeket, funkciókat egyesít. E szolgáltatás elsődleges célja az aprófalvakban élők életfeltételeinek javítása, az alapvető szükségletek kielégítését segítő szolgáltatásokhoz, közszolgáltatáshoz, valamint egyes alapellátásokhoz való hozzájutás biztosításával. A falugondnokok e feladatok mellett azonban, a helyi sajátosságoknak, igényeknek megfelelően számos olyan tevékenységet is ellátnak, amelyek túlmutatnak a klasszikus szociális feladatokon (közösségi programok szervezése, közterület karbantartása stb). Falugondnoki szolgálat 2007-ben a két alföldi régió 68 településére terjedt ki, több mint nyolctizedük kistelepülésen látta el az alapvető szociális szolgáltatásokat.

A szociális alapszolgáltatási formák közül az étkeztetés a 189 kistelepülés 68, a házi segítségnyújtás 58 százalékában biztosított. Ennek keretében 2007-ben a két alföldi régió kistelepülésein több mint 2800-an részesültek étkeztetésben, míg házi segítségnyújtás formájában közel 1700 főről gondoskodtak. Ezen ellátási forma döntően az idősebb korosztályhoz tartozók ellátását szolgálja, így nem meglepő, hogy a jellemzően öregebb korösszetételű kistelepüléseken lényegesen több ellátott jutott ezer 60 éves és idősebb lakosra, mint az 1000 fő feletti községekben.

Ezer 60 éves és idősebb lakosra jutó ellátott, 2007

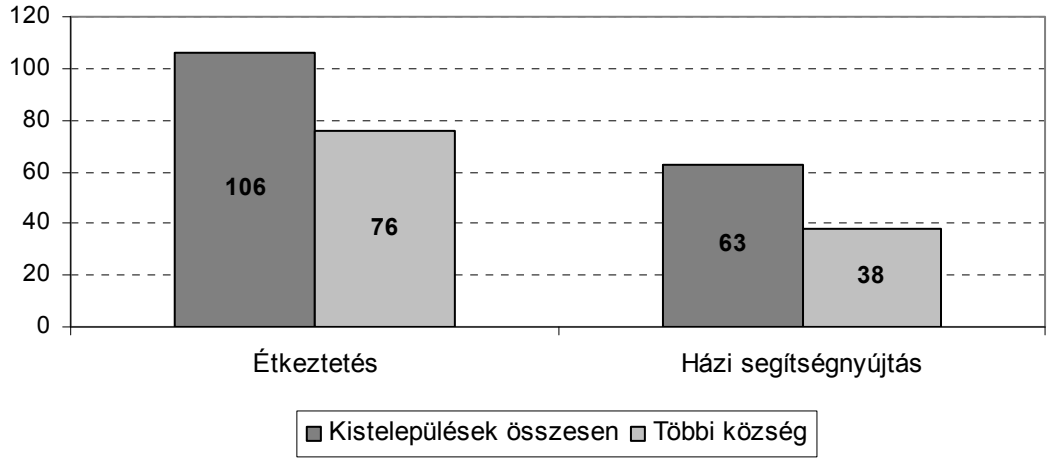

A nappali ellátást nyújtó intézmények zöme is időskorúak ellátásával kapcsolatos feladatokat lát el. 2007-ben a 189 kistelepülés közül 60-ban működött idősek klubja, melyek napközbeni időtöltést, különféle programokat kínáltak az itt élő idős emberek számára. E szolgáltatásokat összességében több mint 1600-an vették igénybe.

A tartós és átmeneti elhelyezést szolgáló intézmények közül is legtöbb az időskorúak ellátását szolgálja. A két alföldi régióban összességében 341 időskorúak otthona működött 2007-ben, ebből 19 kistelepülésen. E teljes ellátást és állandó felügyeletet biztosító intézményekben több mint 500 főt gondoztak.

Az alacsony foglalkoztatási szinttel összefüggésben a kistelepüléseken sokak megélhetéséhez járul hozzá a települési önkormányzat által nyújtott rendszeres szociális segély. 2007-ben a rendszeresen segélyezettek átlagos száma a 189 kistelepülésen közelítette a 7700 főt. Ezer lakosra az országosnál lényegesen több, átlagosan 68 támogatott jutott, míg a többi község esetében csak 41, a térség egészében pedig 29. A munkanélküliséggel leginkább sújtott Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei aprófalvakban a mutató értéke messze meghaladta a kistelepülések átlagát: Uszkán 232, Magosligeten 219, Nyírpilisen 203 támogatott jutott ezer lakosra.

Rendszeres szociális segélyben részesítettek 1000 lakosra jutó száma, 2007
(A tíz legkisebb, illetve legnagyobb mutatóval rendelkező alföldi kistelepülés)

1000 lakosra jutó támogatott	Kistelepülések megnevezése (az értékek növekvő sorrendjében)
– 10	Kaskantyú, Kéleshalom, Bugacpusztaháza, Eperjes, Sáp, Örménykút, Újtelek, Zsana, Imrehegy, Móricgát
159 – 232	Császló, Geszt, Almáskamarás, Botpalád, Tisztaberek, Bojt, Told, Nyírpilis, Magosliget, Uszka

A két alföldi régió községeiben 2007-ben segélyezésre felhasznált közel 13 milliárd forint mintegy ötöde, nagyjából 2,5 milliárd forint a kistelepüléseken élők helyzetének javítását szolgálta. Az ellátás egy főre jutó havi átlaga mind az 1000 fő alatti, mind az e feletti községekben 26700 Ft körül alakult.

2008 januárjában a két alföldi régió 189 kistelepülésén közel 40 ezren részesültek nyugdíjban, illetve nyugdíjszerű ellátásban. Az ellátottak legnagyobb hányada, kétharmada saját jogú, mintegy 9 százaléka hozzátartozói nyugdíjas volt, maradék negyede pedig egyéb jogcímen részesült valamilyen járadékban. Az ellátottak népességen belüli aránya a kistelepüléseken összességében meghaladta a 35 százalékot, míg az 1000 főnél népesebb községekben valamivel 33 százalék alatt maradt.

Nyugdíjban, nyugdíjszerű ellátásban részesültek népességen belüli aránya, 2008. január

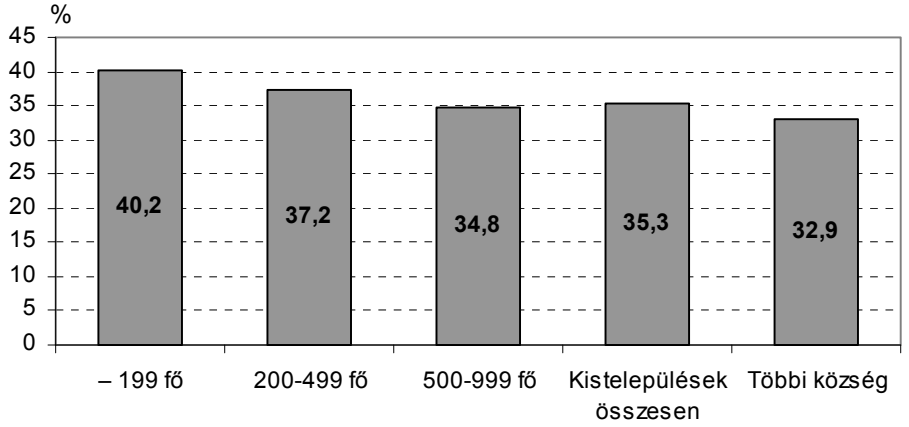

Az öregségi nyugdíjasok népességhez viszonyított aránya ugyanakkor gyakorlatilag megegyezett a többi község átlagával. A nagyjából 12 százalék körüli érték az egyre kisebb népességkategóriák felé haladva azonban fokozatosan emelkedik, a 200 fő alatti aprófalvak esetében már csaknem 15 százalékot tett ki.

Az öregségi nyugdíjasok főbb adatai, 2008. január

Népességnagyság-kategória	Öregségi nyugdíjasok	
	népességen belüli aránya, %	átlagos nyugdíja, Ft/hó
– 199 fő	14,9	66 844
200 – 499 fő	13,1	67 886
500 – 999 fő	12,2	71 154
KISTELEPÜLÉSEK ÖSSZESEN	12,4	70 439
Többi község	12,8	73 100

A kistelepüléseken élő ellátottak nyugdíja jellemzően elmarad a többi község átlagától, és általánosságban az is elmondható, hogy a kisebb népességnagyság-kategóriák felé haladva egyre csökken a nyugdíj átlagos összege. 2008. januárjában az 1000 fő feletti községekben élő öregségi nyugdíjasok 73 ezer forintos ellátásával szemben a kistelepüléseken átlagosan csak nagyjából 70 ezer forintot kapott havonta egy nyugdíjas, míg a 200-nál kisebb lélekszámú településeken ez az összeg már a 67 ezer forintot sem érte el.

5.2. Egészségügyi intézményi ellátottság

Az Alföld 189 kistelepüléséből csupán 80-ban szervezték meg helyben a lakosság alapfokú gyógyellátását. Ezeknek sem mindegyikében dolgozik önálló orvos, hiszen 2007-ben a megszervezett 80 szolgálatban 59 háziorvos rendelt. Értelemszerűen a legkisebb településeken élőknek kell eleve azzal számolniuk, hogy egészségügyi problémáik esetén minden esetben utazniuk kell, ha orvosi ellátást akarnak igénybe venni. (Az országban – kuriózumként – egyedül Nógrád megyében található egy olyan 200 főnél kisebb település, ahol a betegeket helyi háziorvos látja el.) A kissé népesebb – 200-499 lélekszámú – 53 helység közül is mindössze 4-nek van saját háziorvosa és az 500-999 fős 122 kistelepülés közül is csak 55-nek.

Összességében a 189 kistelepülés több mint kétharmadának lakosait más település orvosa látja el, jobb esetben a beteg saját településén, rosszabb esetben az orvos székhelyén. Az 59 háziorvos gyermek- és felnőtt betegeket egyaránt fogad, azaz sehol nincs külön házi gyermekorvosi szolgálat.

A kistelepüléseken 2007-ben egy háziorvosra 1887 lakos jutott, 183-mal, illetve 304-gyel több, mint a többi községben, illetve a térség összes településén átlagosan. A kistelepülések ellátottsága az Alföldön kissé jobb, mint országosan, míg az 1000 főnél népesebb községek esetében e tekintetben nincs lényeges eltérés.

Egy háziorvosra és házi gyermekorvosra jutó lakos, 2007

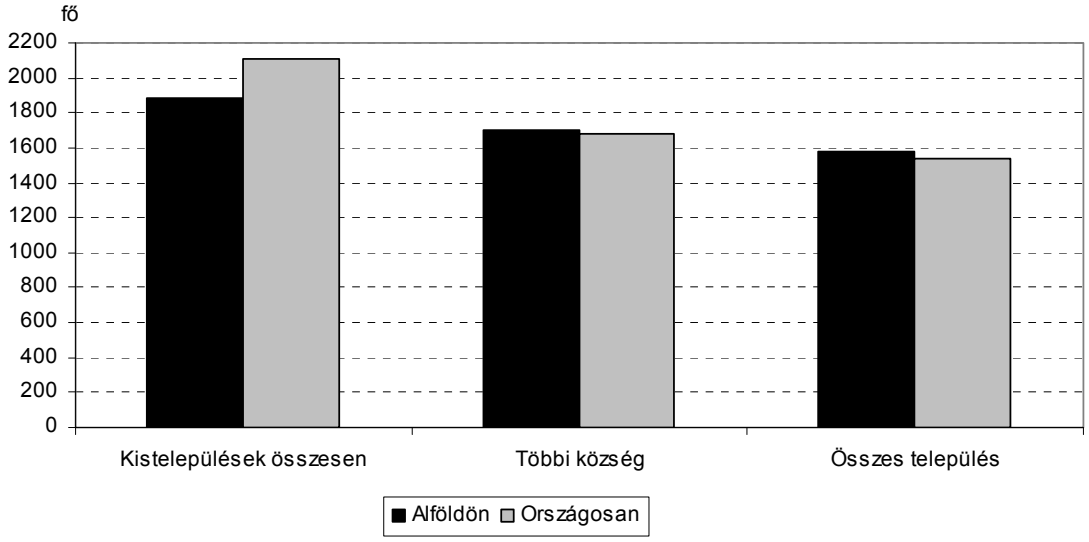

Az orvosok leterheltsége – az orvosonkénti betegforgalom – a kistelepülések összességében (10,8 ezer vizsgálat/év) 2007-ben nem érte el a nagyobb községekét (12,6 ezer vizsgálat/év). Az orvos-beteg találkozások túlnyomó többsége a rendelőkben zajlott. A vizsgálatoknak mindössze egyhuszadára került sor a beteg lakásán, ami valamivel nagyobb hányad, mint az ezer főnél népesebb községekben.

Az alföldi kistelepüléseken az alapellátásban dolgozó 59 orvos munkáját 82 ápolónő segítette. A kistelepülések közül 52-nek van önálló *védőnője*; egyedül egy településen (Szamosangyaloson) látja el a terhesanya-, csecsemő- és családgondozást 2 védőnő, ugyanakkor 2-ben fél-fél állásban alkalmaznak egy-egy személyt ilyen munkakörben.

A gyógyszertárakkal való ellátottság igazodik az előzőekhez: összesen 53 kistelepülésen tudja a lakosság helyben kiváltani a gyógyszereit, egyben – Dunatetétlenen – kettő közül is választhatnak. A gyógyszertárak zöme úgynevezett fiókgyógyszertár.

5.2.1. Halálokok

A kistelepüléseken 2001 és 2007 között elhalálozottak halálokok szerinti megoszlása alig mutat eltérést a régió egészében, illetve az ezer fő feletti települések átlagában tapasztalttól. A vezető halálokok a – halálozások 54, illetve 23 százalékát kitevő – keringési rendszer betegségei, és a daganatok, amelyeket lényegesen kisebb – 10 százalék alatti – részesedéssel követ a külső okokra (baleset, öngyilkosság stb.) visszavezethető halálozás, az emésztőrendszer és a légzőrendszer betegségei.

Halálozások megoszlása a főbb halálokok szerint, 2001-2007

Megnevezés	Kistelepülések összesen	Többi község összesen
Halálozások száma	12 990	81 501
Ezen belül, %		
keringési rendszer betegségei	53,9	53,4
daganatok	23,4	23,2
morbiditás és mortalitás külső okai	6,7	7,0
emésztőrendszer betegségei	5,8	6,1
légzőrendszer betegségei	4,0	4,1

Az egyes halálokok népességen belüli előfordulása szintén az 1000 fő alatti kistelepülések elöregedésére utal, ugyanis ezeken a településeken az Alföld nagyobb községeihez képest arányaiban gyakoribb az idősebb embereket jobban sújtó halállal végződő betegségek előfordulása. A kistelepülések lakossága lényegesen veszélyeztetettebb a keringési rendszer betegségei által, mint az Alföld többi községében élők. Az elmúlt hét évben 100 ezer lakosra vetítve ez utóbbi halálokokban meghaltak számát a két település kör között az eltérés csaknem 100 fő volt. A többi vezető halálok esetében nem ennyire szembeötlő a különbség, de a kistelepülések halálozási arányszáma itt is minden esetben meghaladta a nagyobb községek átlagát.

100 ezer lakosra jutó halálozások, 2001-2007

Megnevezés	Kistelepülések összesen	Többi község összesen
Halálozások összesen	1 593	1 434
Ezen belül:		
keringési rendszer betegségei	859	765
daganatok	373	333
morbiditás és mortalitás külső okai	107	100
emésztőrendszer betegségei	92	87
légzőrendszer betegségei	63	59

A kistelepülési átlaghoz képest a haláloki struktúra az egészen kicsi, 200 főt meg nem haladó lélekszámú falvakban mutat nagyobb eltérést. Ezekben a törpefalvakban, amellett hogy az egyes vezető halálokok előfordulása magasabb, mint népesebb társaikában, a légzőrendszeri megbetegedésekre és ezen belül is a tüdőgyulladásra visszavezethető halálozások népességen belüli előfordulási aránya csaknem kétszerese a nagyobb, de még 1000 fő alatti településeken tapasztaltnak. Továbbá a halálozás külső okai, ezen belül az öngyilkosságok és önsértés lakónépességre vetített aránya is magasabb, mint a másik két népességnagyság-kategóriában.

A kistelepülések 100 ezer lakosra jutó halálozása halálokok szerint népességnagyság-kategóriánként, 2001-2007

Megnevezés	– 199	200 – 499	500 – 999	Kistelepülések összesen
	fő			
Halálozások összesen	2 116	1 754	1 544	1 593
Ezen belül:				
keringési rendszer betegségei	1 144	929	836	859
daganatok	462	408	363	373
morbiditás és mortalitás külső okai	159	134	100	107
emésztőrendszer betegségei	110	105	89	92
légzőrendszer betegségei	117	66	62	63

A népességszámra vetített magas halálozási mutatót az aprófalvak többségében az idős népesség nagyobb aránya magyarázza. Erre példa a 189 kistelepülés közül toronymagasan kiemelkedő Óföldeák, ahol a népességszámhoz viszonyított halálozások csaknem ötszörösét teszik ki a kistelepülési átlagnak, amely többszöröződés a vezető halálokok esetében is megmutatkozik.

A kistelepülések rangsora a 100 ezer lakosra jutó főbb halálozási mutatók alapján, 2001-2007
(A tíz legkisebb, illetve legnagyobb mutatóval rendelkező alföldi kistelepülés)

100 ezer lakosra jutó halálozás	Kistelepülések megnevezése (az értékek növekvő sorrendjében)
	Keringési rendszer betegségei
382 – 524	Kertészsziget, Tiszavid, Folyás, Uszka, Rozsály, Nyírpilis, Csaholc, Kishódos, Bugacpusztaháza, Tisztaberek
1 408 – 4 498	Márokpapi, Kisnamény, Rápolt, Újsolt, Hermánszeg, Zsarolyán, Vekerd, Fülpösdaróc, Nagyhódos, Óföldeák
	Daganatok
40 – 181	Mátyus, Huyadfalva, Bugacpusztaháza, Pirtó, Nyírpilis, Érsekhalma, Penyige, Kisvarsány, Tiszavid, Ura
614 – 1 182	Hermánszeg, Folyás, Kisnamény, Kisdombegyház, Magyardombegyház, Újiráz, Bihardancsháza, Bácsszentgyörgy, Kishódos, Óföldeák
	Morbiditás és mortalitás külső okai
0 – 23	Uszka, Bugacpusztaháza, Darnó, Nemesborozva, Gabolc, Komlódtótfalu, Nagyhódos, Hunya, Csengöld, Panyola
224 – 814	Csataszög, Drágszél, Móricgát, Cégénydányád, Csanádalberti, Hunyadfalva, Óföldeák, Kishódos, Szamosbecs, Győröcske

5.3. Lakáshelyzet

Az észak- és dél-alföldi régió **lakásállománya** 2007. év végén együttesen meghaladta az 1,2 milliót, aminek 4,3 százaléka, valamivel több mint 51 ezer lakás az 1000 fő alatti kistelepülések lakásállományát képezte. A 2001-2007 közötti időszakban a két alföldi régió lakásállománya 3 százalékkal növekedett, ezen belül a községeké 2, a kistelepüléseké pedig ennél kevésbé, nem egészen egy százalékkal. Ebben az időszakban az 1000 főnél kisebb aprófalvakban összesen közel 1800 lakás épült, és csaknem 1400 szűnt meg, így az új lakásoknak csak mintegy negyede növelte a lakásállományt, többségük a megszűnt lakások pótlását szolgálta. Sőt, a kistelepülések majdnem ötödében ez alatt a hét év alatt több lakást számoltak fel, mint amennyi újonnan épült, amely következtében lakásállományuk csökkent.

Tovább árnyalja a lakáshelyzetet, hogy az aprófalvakban a lakások egy jókora része üresen áll. A 2001-es népszámlálás adatai szerint 14 százalékukban nem laktak, ugyanakkor ez az arány az 1000 fő feletti községekben csak kevéssel haladta meg a 10 százalékot. A kistelepülések közül a 200 fő alatti lélekszámúakban a lakások ötöde, a 200-499 fősekben 17, az 500-999 fő közöttiekben pedig 13 százaléka volt lakatlan. A 189 kistelepülésből 11-ben a nem lakott lakások aránya meghaladta a 25 százalékot, közülük is kiemelkedett Móricgát és Kéleshalom, ahol a lakások valamivel több mint harmada állt üresen.

A lakásállomány lassú emelkedése, és a népesség fogyása következtében 2007 végén a kistelepüléseken az átlagos **laksűrűség** – 217 lakos 100 lakásonként – jóval elmaradt az 1000 fő feletti községek átlagától (239). Ezen belül is az alacsonyabb népességnagyság-kategóriájú településeken voltak ritkábban lakottak a lakások, a 200 főnél kisebb községek mintegy kétharmadában, a 200-499 lélekszámúaknak pedig több mint egyharmadában még a 200 főt sem érte el a 100 lakásra jutó lakosok száma. Az egyes települések között jelentős különbségek mutatkoztak, a legsűrűbben lakott község a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Nyírpilis, a legritkábban lakott pedig a Hajdú-Bihar megyei Vekerd volt. Míg előbbiben 100 lakásra átlagosan 356 lakos jutott, addig az utóbbiban csupán 115.

Száz lakásra jutó lakos, 2007

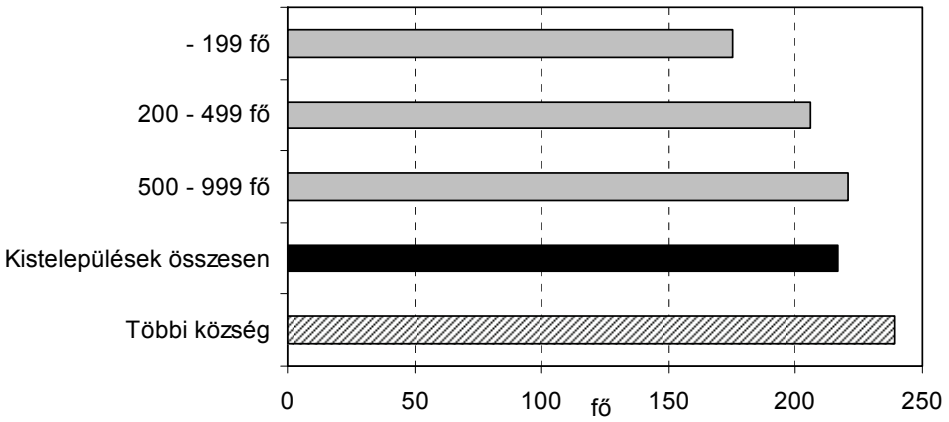

A kistelepüléseken – összefüggésben a lakosság életkorával, illetve jövedelmi helyzetével – a **lakásépítés**ek üteme általában rendkívül alacsonynak mondható. 2001–2007 között jellemzően évente csupán néhány új lakás épült, az egyes községekben hét év

alatt a 2007-es lakásállomány mindössze 1-9 százaléka, de több mint tizedükben egyetlen lakást sem adtak át. Ebben az időszakban a két alföldi régió 531 községéből 29-ben egyáltalán nem készült új lakás, amelyből 23 az aprófalvak közé tartozott.

A lakásépítéseket tekintve sajátos helyzetet teremtett a 2001-es árvíz, amely komoly károkat okozott, főként a Felső-Tisza mentén. Az árvízi károk, és az azt követő helyreállítási munkálatok következtében az érintett községekben értelemszerűen teljesen eltérően alakultak a lakásépítési mutatók, mint a kistelepüléseken általában. Az árvíz folyamán jó néhány községben megsemmisült a lakásállomány egy jelentős része, amit azonban a nagyarányú újjáépítések is csak részben pótoltak. Az 1000 főnél kevesebb lélekszámú községek közül a legnagyobb veszteségeket Tákos, Gulács, Jánd, Csaroda, Vámosatya és Hetefejércse szenvedték el, ahol 2001-ben a lakásállomány 69-26 százaléka szűnt meg elemi csapás miatt. Az ezt követő hét évben ezekben a községekben a 2007. évi lakásállományuk 18-62 százaléka épült fel, ám a lakások száma 2007 végén ennek ellenére is 3-20 százalékkal elmaradt a 2001. évitől.

Az árvízzel sújtott településeken kívül jelentősebb mértékű lakásépítés Darnó és Berekfürdő községekben történt, ahol a 2001–2007 közötti években épült fel a 2007. évi lakásállomány 22, illetve 13 százaléka. Előbbi esetén ez mintegy háromtizedes, utóbbinál pedig 14 százalékos lakásállomány-növekedést eredményezett. A két községben ebben az időszakban a lakásépítések intenzitása kiugróan magas volt, a kistelepüléseken átlagos 2,2-del szemben Darnón majdnem 14, Berekfürdőn pedig közel 10 építés jutott ezer lakosra. Berekfürdő fejlődésében a gyógyvízre települt fürdő meghatározó szerepet játszott, a községben a lakások mellett évente átlagosan még 12 üdülő is épült, amelyek száma összességében 30 százalékkal meghaladta a hét év alatt átadott új lakásokét.

A lakásállomány és a lakásépítés főbb mutatói

Népességnagyság-kategória	A 2007. évi lakásállomány a 2001. évi népszámlálás %-ában	A 2001-2007 között épült lakások aránya a 2007. évi lakásállomány %-ában	Az 1000 lakosra jutó épített lakások száma, 2001-2007
– 199 fő	102,6	3,7	2,9
200 – 499 fő	100,2	3,3	2,1
500 – 999 fő	100,9	3,6	2,2
KISTELEPÜLÉSEK ÖSSZESEN	100,8	3,5	2,2
Többi község	102,1	3,0	1,8

A vizsgált években az aprófalvakban az új lakások csaknem 4 százalékát a helyi önkormányzatok építették, ami valamivel meghaladta a többi község átlagát (2,5%) úgy, hogy a legkisebb, 200 fő alatti településeken egyet sem adtak át. Az alföldi községekben a hét év alatt épített összes lakás 15 százaléka, míg az önkormányzati finanszírozásúak több mint ötöde az 1000 főnél kisebb településeken készült, és az aprófalvak tizedét érintette.

A 2001-es népszámláláskor a kistelepüléseken a lakásállomány 46 százaléka volt két**szobás**, az egyszobás lakások aránya 15 százalékot tett ki, ezzel szemben az 1000 fő feletti községekben a három és többszobás lakások aránya volt a legnagyobb, az egyszobások mindössze 12 százalékos hányadot képviseltek. Az aprófalvakban 2001 óta épült lakások többsége azonban már három, vagy annál több szobával készült, és az egyszobások aránya sem érte el az 5 százalékot. Ugyanakkor az 1000 fő feletti községekben az újonnan épült lakások szobaszám szerinti összetétele továbbra is kedvezőbben alakult, mint az aprófalvakban, esetükben a három, vagy több szobás lakások aránya meghaladta a 72 százalékot, és csupán 3 százalékuk készült egy szobával.

A 2001–2007 között épített lakások szobaszám szerinti megoszlása

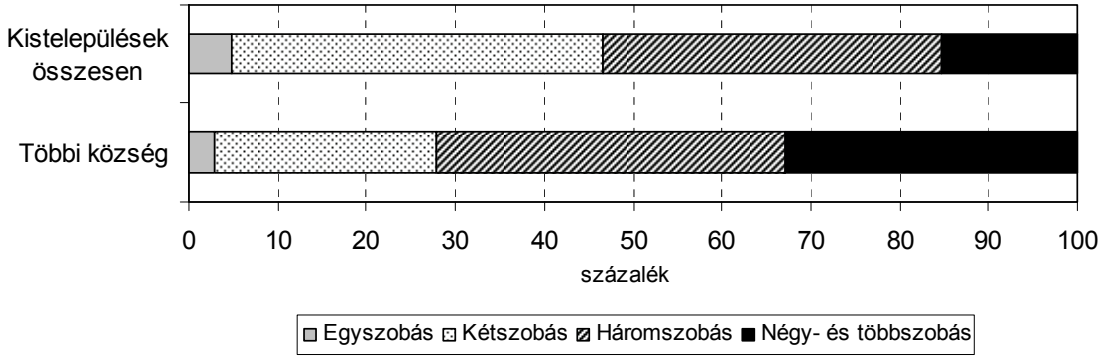

A lakások minőségét tükrözi a fűtési, felszereltségi tényezőket is magában foglaló **komfortosság**i mutató, amely alapján a népszámláláskor az 1000 főnél kevesebb lakosú települések lakásai közül az összkomfortosok részaránya nem érte el a 20 százalékot, ami 10 százalékponttal elmaradt a többi község átlagától. A kisebb lélekszámú településeken volt kedvezőtlenebb a helyzet, a 200 fő alatti községekben a lakások mindössze 8, a 200-499 fősekben pedig csupán 16 százalékuk tartozott a legmagasabb komfortfokozatba. A szükség- és egyéb lakások aránya az aprófalvakban nem tért el az átlagostól (4%), a komfort nélkülieké azonban jóval meghaladta a többi község átlagát, így a lakások közel négytizede – a 200 fő alatti településeken több mint fele – ez utóbbi két kategóriába tartozott.

5.4. Közműellátás

A 2001–2007 közötti időszakban a kistelepüléseken is javult a **közműellátás** színvonala, emelkedett a vízvezetékkel (4%-kal), a csatornával (majdnem három- és félszeresére) ellátott lakások aránya, továbbá nőtt a háztartási gázfogyasztók száma (16%-kal). Azonban a lakások közműellátottsága ezek ellenére is meglehetősen hiányos, az egyes mutatók nem érték el az 1000 főnél népesebb községek átlagát.

2007 végén, bár a 189 kistelepülés mindegyikében elérhető volt a **vezetékes víz**, a lakásoknak csupán 84 százaléka kapcsolódott a közüzemi ivóvízhálózatba, ami 4 százalékponttal kevesebb, mint a többi községben. A közcsatorna-hálózat kiépítettségi szintje a fejlesztések ellenére is jóval kedvezőtlenebb, mint a vízhálózaté. A vizsgált hét év alatt 18 kistelepülésen fektettek le közüzemi szennyvízcsatornát, ám 2007. év végén ezzel együtt is csak valamivel több mint negyedük (mindössze 49 kisközség) rendelkezett

csatornahálózattal. Ennek megfelelően az aprófalvak lakásállományának igen kis hányada, alig 14 százaléka csatlakozott a közüzemi szennyvízhálózathoz, ami a többi község – ugyancsak alacsonynak számító – mutatójától (25%) is jelentősen elmaradt.

A közműellátás néhány fontosabb mutatója, 2007

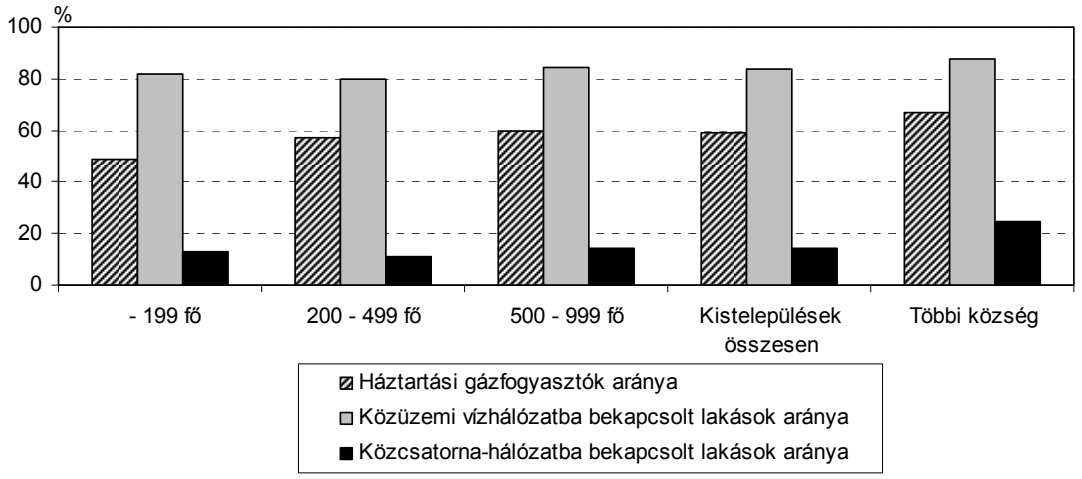

A vezetékes **gázszolgáltatás** 2007 végén – Bácsszentgyörgy kivételével – valamennyi alföldi kistelepülésen biztosított volt. A háztartási gázt fogyasztók lakásállományhoz viszonyított aránya azonban mindössze 59 százalékot tett ki, ami a többi község átlagától 8 százalékponttal maradt el. Az aprófalvak közül a legkisebb mutatóval Told rendelkezett, ahol az arányszám alig haladta meg a 13 százalékot, míg a legnagyobbal a helyi adottságokat kihasználó Berekfürdő.

5.5. Infrastruktúra

Az alföldi kistelepülések zömét 2007-ben csak közúton lehetett **megközelíteni**, és míg helyközi autóbusszal minden települést, addig vasúton mindössze 16 százalékukat lehetett elérni. Közlekedési szempontból a leghátrányosabb helyzetben azok a perifériális területen lévő aprófalvak (határmenti, illetve zsáktelepülések) vannak, amelyekre csak egy útirányból lehet eljutni, onnan tovább út vagy vasút nem vezet, tehát nincs sem átmenő, sem más irányba vezető forgalmuk. Ezekbe a falvakba általában rossz minőségű utak vezetnek, és igen gyér a tömegközlekedésük is. 2007-ben az 1000 fő alatti kisközségek közül minden hatodik ilyen kedvezőtlen közlekedési lehetőségekkel rendelkezett.

Azonban nem csupán az úthálózat korszerűtlensége és hiányosságai nehezítették meg a kistelepülések kapcsolatait. A mindennapi közlekedésben sok esetben nélkülözhetetlen a **személygépjármű** használata az aprófalvakban – például a helyben el nem érhető szolgáltatások igénybe vételéhez, a munkavégzéshez –, ám a személygépkocsival való ellátottság jelentősen elmaradt nem csak a többi község, hanem az ország kistelepüléseinek átlagától is. 2007. év végén a két alföldi régió kisközségeiben átlagosan csak 229 személygépkocsi jutott ezer lakosra, valamivel több mint harmadukban pedig 200-nál is kevesebb. Az egyes települések közötti markáns különbségeket jól tükrözi a két szélsőérték: a legnagyobb mutatóval rendelkező Újsolt községben 395, míg a legkevésbé ellátott Nyírpilisen ennek mintegy negyede, 104 személygépkocsi jutott ezer lakosra.

Az üzemanyag helyben történő beszerzésére a kisfalvak elenyésző hányadában van lehetőség, a 189 kisközség mindössze 6 százalékában található **üzemanyagtöltő állomás**.

A **telefonvonalakkal** való ellátottság – elsősorban a mobiltelefonok térnyerésének köszönhetően – a kistelepüléseken is veszített jelentőségéből az elmúlt években. Az észak- és dél-alföldi régió több mint 714 ezer távbeszélő fővonalának mintegy 3 százaléka működött az 1000 főnél kisebb településeken. A lakosság ellátottsága – 1000 lakosonként 195 fővonal – a többi község átlagától csak kevéssel tért el, viszont az egyes népességnagyság-kategóriák mindegyikében jelentősen elmaradt az országos mutatóktól. Az Újszalontán és Csabaszabadiban élők egyáltalán nem rendelkeztek telefonvonallal, Uszkán és Nyírpilisen pedig még az 50-et sem érte el az 1000 lakosra jutó telefon fővonalak száma, ezzel szemben Nagyhódoson és Berekfürdőn kimagaslóan jó volt az ellátottság.

Az infrastrukturális ellátottság főbb mutatói ezer lakosra, 2007

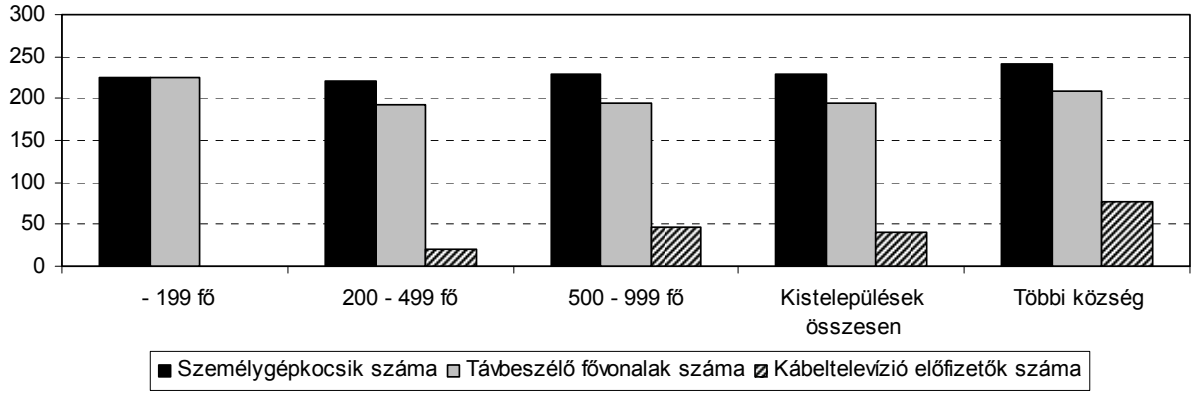

A telekommunikáció fejlődésével egyre jobban elterjedtek a **kábeltelevízió**s hálózatok. A kisfalvakban azonban a kevés előfizető, illetve az alacsony lakásszám következtében közel sem olyan mértékű a kiépítettség, mint a nagyobb településeken. Ennek megfelelően 2007. év végén az aprófalvak mintegy ötödében lehetett előfizetni a kábeltelevízió szolgáltatásaira, ezen belül a legkisebb lélekszámú, 200 fő alatti települések egyikében sem. Az alföldön a kisfalvak lakásainak még a tizede sem kapcsolódott a kábeltévé hálózathoz – amely a kistelepülések országos viszonylatában is nagyon kevésnek számít –, míg a többi községben csaknem 20 százalékuk. Az ezer lakásra jutó bekapcsolt lakások száma, és a népességszámhoz viszonyított előfizetőszám is jelentősen elmaradt a többi község átlagától, mindkét mutatónak csak megközelítőleg a felét tette ki.

A **teleház**ak korszerű információtechnológiával felszerelt közösségi hozzáférési pontok, amelyekben lehetőség nyílik arra, hogy különböző multimédia eszközök (pl. számítógép, fénymásoló, fax, szkenner, internet, e-mail, telefon) segítségével a kistelepülések lakói is bekapcsolódhassanak az információs hálózatba. A teleházak a helyi igényeknek megfelelően egyéb közösségi szolgáltatásokat is nyújtanak (pl. nyelvoktatás, tanfolyamok, tanácsadás, kulturális programok, stb.). A többnyire civil szerveződésben működő teleházak szolgáltatásai az aprófalvak mintegy tizedében állnak rendelkezésre.

Az alföldi kistelepülések 30 százalékában működik **posta**hivatal. A postai szolgáltatások mindenhol elérhetőek, bár az aprófalvak közel harmadában nem valamely postai szolgáltatóhelyen vehetők igénybe, hanem a mobil posta hálózat keretein belül.

5.6. Kereskedelem, vendéglátás

A **kiskereskedelmi üzletek** száma az ezredfordulót követő hét évben a két alföldi régióban 5 százalékkal emelkedett, az üzlethálózat bővülése, valamint a bevásárlóközpontok elterjedése azonban elsősorban a városokat érintette. 2007 végén az 1000 főnél nagyobb lélekszámú községekben 5, az ennél kisebb településeken pedig 13 százalékkal kevesebb üzlet kínálta áruját, mint 2000-ben. Ennek a csökkenésnek, illetve átrendeződésnek a következtében az észak- és dél-alföldi régióban 2007. év végén a 46 ezer kiskereskedelmi egység nem egészen 3 százaléka – a népesség arányánál kevesebb – működött az 1000 fő alatti községekben. A közel 1200 bolt legnagyobb hányada (44%) élelmiszerüzlet, háromtizedük egyéb iparcikk szaküzlet volt. A 189 kisközségből a legkisebb Nemesborzován egyetlen boltban sem lehetett vásárolni, és további 19-ben is kizárólag élelmiszerüzlet várta a fogyasztókat.

Az aprófalvak üzletekkel való ellátottsága mindezekkel együtt is kedvezőnek mondható, az ezer főre vetített mutató az egyes népességnagyság-kategóriákban az ország kistelepüléseinek átlagát rendre meghaladta. 2007 végén az alföldi kisfalvakban ezer lakosra átlagosan 11 kiskereskedelmi egység jutott, ugyanannyi, mint az 1000 fő feletti községekben. A boltsűrűség azonban jóval elmaradt a többi község átlagától, 10 négyzetkilométerenként alig 3 bolt szolgálta ki a vásárlókat, megközelítőleg feleannyi, mint a nagyobb községekben. Az ellátottság és a boltsűrűség főként azokon a kistelepüléseken volt kiemelkedően jó, amelyek forgalmas határátkelőhely (pl. Nagylak, Csengersima, Beregsurány), vagy valamely üdülőterület közelében fekszenek (pl. Berekfürdő). Ezekben az aprófalvakban az üzletek nem csak az ott élők igényeit elégítik ki, hanem az átmenő forgalmat, illetve a pihenni érkezőket is.

Kiskereskedelmi üzletekkel való ellátottság és boltsűrűség, 2007

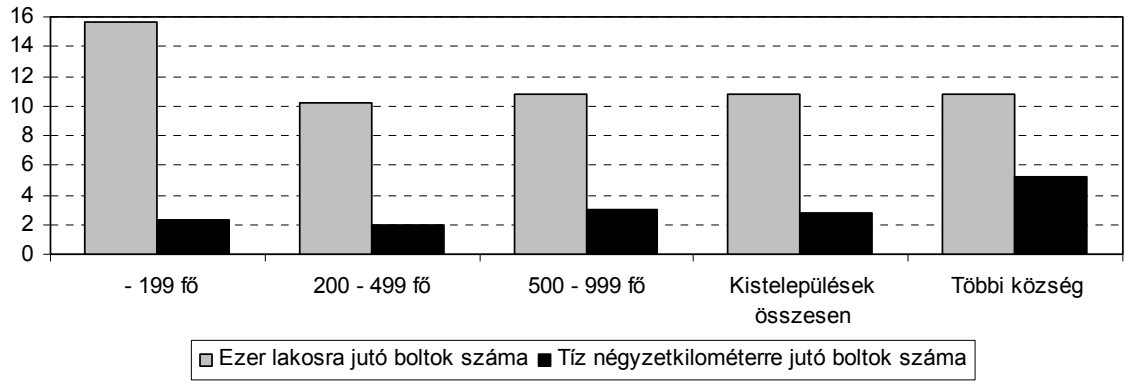

2007-ben az alföldi **vendéglátóhelyek** valamivel több mint negyede a községek lakóit látta el, ezek mintegy 4 százaléka, majdnem 600 működött az 1000 fő alatti kisfalvakban. A

vendéglátó egységek fele bár, illetve borozó volt, 45 százalékuk pedig étterem, cukrászda. Az aprófalvakban a vendéglátóhelyekkel való ellátottság valamivel jobb volt – ezer lakosra 5 vendéglátóhely jutott –, mint az 1000 főnél nagyobb községekben, az üzletek sűrűsége viszont lényegesen ritkább. A legtöbb vendéglátóhellyel Berekfürdő és Tivadar rendelkeztek, a lakosságszámra vetített ellátottság is ebben a két jelentősebb idegenforgalmú községben volt kiemelkedő.

5.7. Idegenforgalom

2007-ben a két alföldi régió községeiben található 12 ezer kereskedelmi és több mint 5 ezer magánszállás-férőhely 24, illetve 29 százaléka működött az 1000 főnél kisebb aprófalvakban. A 189 kisközségből azonban mindössze 17 tudott **kereskedelmi szálláshely**et biztosítani az odalátogatóknak. Ezen szálláshelyek megközelítőleg fele panzió, illetve üdülőház, 15-15 százaléka szálloda és kemping volt, míg a turista- és ifjúsági szállók aránya egy-egy tizedet képviselt. Szálloda két településen várta a vendégeket, mindkettő Jász-Nagykun-Szolnok megyében: Kétpó községben az Almásy Kastélyhotel, és Berekfürdőn a gyógyvizes fürdő köré épült 5 hotel, amelyből kettő gyógyszálló. A kistelepülések kereskedelmi szálláshelyein elsősorban belföldiek fordultak meg, a több mint 38 ezer vendég csupán 9 százaléka volt külföldi. A legtöbben Berekfürdőt (74%) és Tivadart (10%) keresték fel, és a közel 2900 férőhely mintegy fele, illetve ötöde is erre a két községre koncentrálódott. A legtöbb vendégéjszakát is ezeken a településeken töltötték el a látogatók, az összesen 123 ezer vendégéjszaka nyolctizedét előbbiben, 7 százalékát pedig utóbbiban regisztrálták.

Az aprófalvak kereskedelmi szálláshelyei igen kedveltek, 100 férőhelyre – a többi községre jellemző 1016 fővel szemben – 1332 vendég jutott. Átlagon felüli mutatóval Kétpó, Berekfürdő és Beregdaróc rendelkezett, ezen túl kedvezőnek mondható még Bátorliget, Sonkád és Tivadar szálláshelyeinek igénybevétele is. Az alacsony népességszám következtében a kistelepüléseken az ezer lakosra jutó szállásférőhelyek száma a kereskedelmi és a magánszállásadásban is kedvezőbben alakult, mint a többi községben.

Az ezer lakosra jutó férőhelyek száma a kereskedelmi és magánszálláshelyeken, 2007

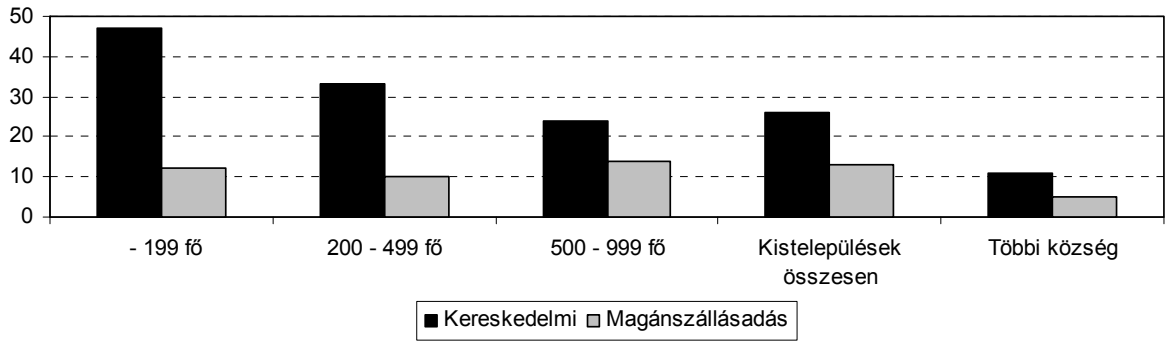

Az elmúlt években az észak- és dél-alföldi régió községeiben jelentősen bővült a **magánszállásadásban** a vendéglátók köre, és ezzel együtt a vendégforgalom is, ugyanakkor a kistelepüléseken a falusi szállásadás mutatói szerényebb mértékben

növekedtek. 2007-ben a kisfalvakban harmadával több vendéglátó, négytizeddel több férőhelyen várta a látogatókat, mint 2001-ben. A vendégek számának csaknem másfélszeres növekedése a belföldi turisták nagyobb érdeklődéséből adódott, a külföldiek száma több mint negyedével elmaradt a hét évvel ezelőttitől. Az eltöltött vendégéjszakák száma a kistelepüléseken, illetve az 1000 főnél nagyobb községekben is kevésbé nőtt, mint a vendégeké, vagyis a térség községeibe látogatók átlagos tartózkodási ideje csökkent.

A falusi szállásadás vendégforgalmának változása, 2007
(2001=100,0)

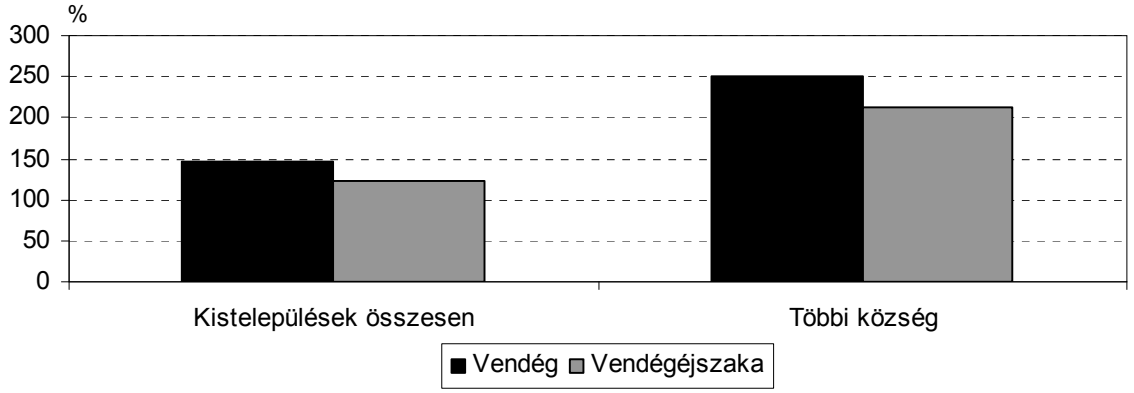

2007-ben a családiasabb környezetet kedvelők a kistelepülések csak valamivel több mint ötödében vehették igénybe a magánszálláshelyek szolgáltatásait. A falusi vendéglátásban is kiemelkedő szerepet töltött be Berekfürdő: az aprófalvakban a több mint 200 vendéglátó által kínált csaknem 1500 férőhely zöme – majdnem fele – ebben a kisközségben várta az üdülni vágyókat. Ezen kívül számottevőbb magánszálláshely-kínálattal Tivadar (8%) és Túristvándi (6%) rendelkezett még. A legtöbb vendéget, a kisfalvakba érkező összesen 7 ezer látogató 79 százalékát (Berekfürdő 69%) is az említett három településen látták vendégül. A két alföldi régió községeiben a falusi szálláshelyeket igénybe vevő vendégek háromtizede az 1000 fő alatti kisközségeket kereste fel, az ott eltöltött közel 33 ezer vendégéjszaka azonban arányaiban ennél kedvezőbben alakult, majdnem elérte a 40 százalékot. A kistelepülések falusi szálláshelyeinek keresettsége meghaladta a többi községét, 100 férőhelyre évente 482 vendég jutott, míg a nagyobb községekben átlagosan 433 vendég vette igénybe a férőhelyeket.

5.8. Oktatás, kultúra

A 2001-2007 közötti időszakban a csökkenő születésszám következtében a kistelepüléseken jelentősen mérséklődött az **óvodás gyermekek** száma. A 2007. évi közel 3900 óvodába beíratott gyermek 15 százalékkal volt kevesebb, mint hét évvel korábban. Ezzel összefüggésben az óvodai feladatellátási helyek száma is lecsökkent, bár kisebb mértékben, 3 százalékkal. 2007-ben az 1000 fő alatti lélekszámú települések közül 148-ban tudták helyben biztosítani a gyermekek óvodai ellátását. Azonban 41-ben a települési önkormányzatok – többnyire a szűkös anyagi lehetőségek, valamint az alacsony gyermekszám miatt – nem működtettek óvodát, így ezekből a kisközségekből – a 200 főnél kisebb kisfalvak mindegyikéből – a környező települések óvodáiba kényszerültek átvinni a szülők az óvodáskorú gyermekeket.

A gyermekek számának változása maga után vonta a férőhelyek, valamint az óvodapedagógusok számának mérséklődését is. 2007-ben az aprófalvak óvodáiban 5420 férőhelyen 333 óvodapedagógus gondoskodott a 3-6 éves korosztályról, előbbi 4, utóbbi 12 százalékkal maradt el a hét évvel korábbitól. Ezzel együtt a meglévő férőhelyek kihasználtsága is jelentősen romlott, a 2001-2007 közötti időszakban 82 százalékról 72-re csökkent. 2007-ben 100 férőhelyre 19 gyermekkel kevesebbet írattak be az aprófalvakban, mint az 1000 fő feletti községekben általában. Az egyes kistelepülések között azonban nagy eltérések mutatkoztak, az óvodával rendelkező kisfalvak ötödében a férőhelyek felét sem vették igénybe, míg 8 községben a 110 százalékot is meghaladta a zsúfoltság. A férőhely-kihasználtság Békés megyében, a kardosi óvodában volt a legalacsonyabb, ott 100 férőhelyre mindössze 30 óvodás jutott, ezzel szemben a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Beregdarócon a férőhelyek számánál 36 százalékkal több kisgyermek járt óvodába.

Száz óvodai férőhelyre jutó gyermekek száma

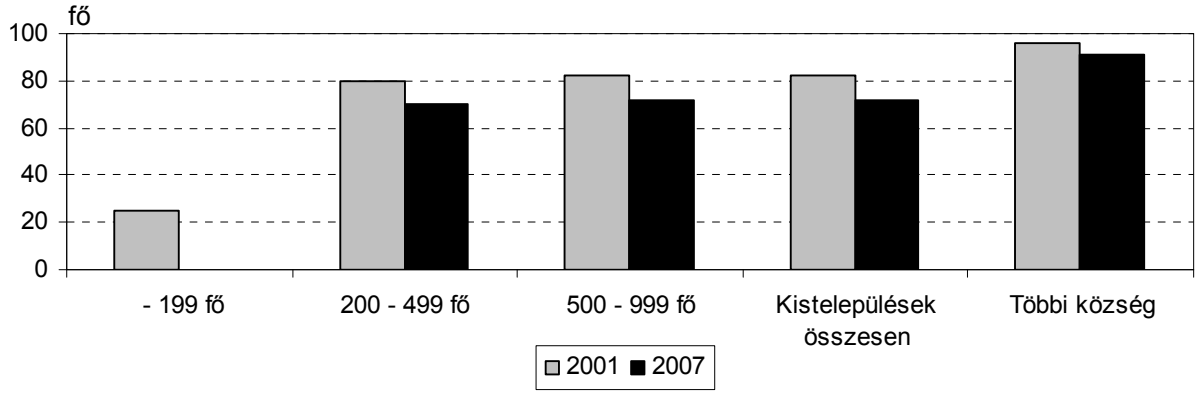

Az óvodások ezer lakosra jutó száma (35) a kistelepüléseken az 1000 fő feletti községek átlagához hasonlóan alakult, ám az egyes kisfalvakban nagyon szélsőséges értékeket mutatott. Míg Kardoson ezer lakosonként csupán 13 gyermek járt óvodába, addig a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Magosligeten 247.

Az **általános iskolai** ellátásban az óvodainál is kedvezőtlenebb volt a helyzet, a gyermeklétszám csökkenése még jobban megmutatkozott. 2007-ben mindössze 106 kistelepülésen működött általános iskolai feladatellátási hely, ahol csaknem 7400 nappali tagozatos diák tanult, azonban számuk majdnem negyedével elmaradt a 2001. évitől.

Az általános iskolai feladatellátási helyek és a tanulók számának változása, 2007
(2001=100,0)

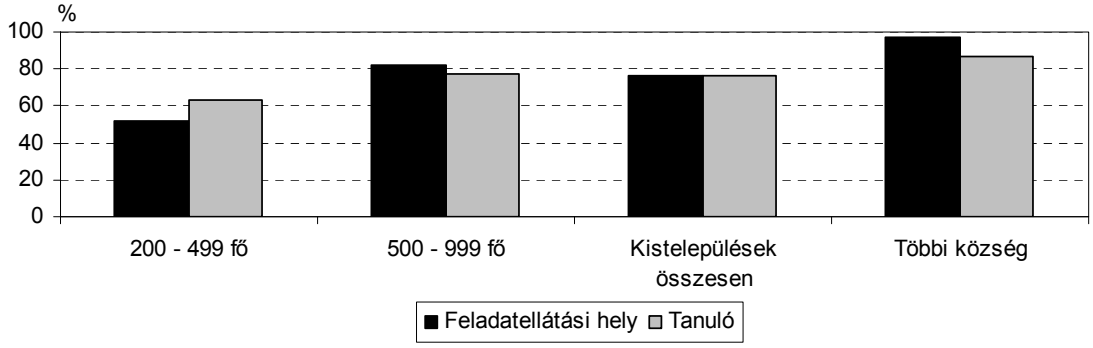

A kedvezőtlen demográfiai folyamatok következményeként csökkent az iskoláskorú gyermekek száma, és egyre több iskolát kellett bezárni. Az óvodákhoz hasonlóan, 2007-ben már egyik 200 főnél kisebb községben sem üzemelt általános iskola. Az 1000 fő alatti kisfalvak csaknem feléből az 1-4. osztályt végző kisdiákok, több mint kétharmadukból pedig az 5-8. osztályosok a szomszédos települések iskoláiba kényszerültek átjárni. Az általános iskolával rendelkező kisközségekben két kivétellel mindenhol működött alsó tagozatos osztály, viszont felső tagozat csak mintegy hattizedükben.

Az ezer lakosra vetített tanulószám (66) az aprófalvakban jóval – 25 fővel – kevesebb volt, mint az 1000 lakosnál nagyobb községekben, ennek ellenére a népességnagyság-kategóriánkénti mutatók – a 200 fő alatti települések kivételével – rendre meghaladták az országosat. Az egy osztályra jutó diákok száma (14) is elmaradt a többi községétől (19), viszont az egyes népességnagyság-kategóriák mutatói – szintén a 200 fő alatti települések kivételével – az országossal közel azonosan alakultak.

Az iskolákban folyó oktató-nevelő munka egyre nélkülözhetetlenebb eszköze a számítógép. Az aprófalvak iskolái közül 2007-ben szinte mindegyik rendelkezett számítógéppel, ennek ellenére a felszereltség nem közelítette meg az 1000 főnél nagyobb községekét. A 200-499 fős falvakban 4, az 500-999 fő közöttiekben pedig átlagosan 12 számítógép segítette a tanítást, míg a nagyobb községekben iskolánként 21.

Az általános iskolák számítógéppel és internettel való ellátottsága, 2007

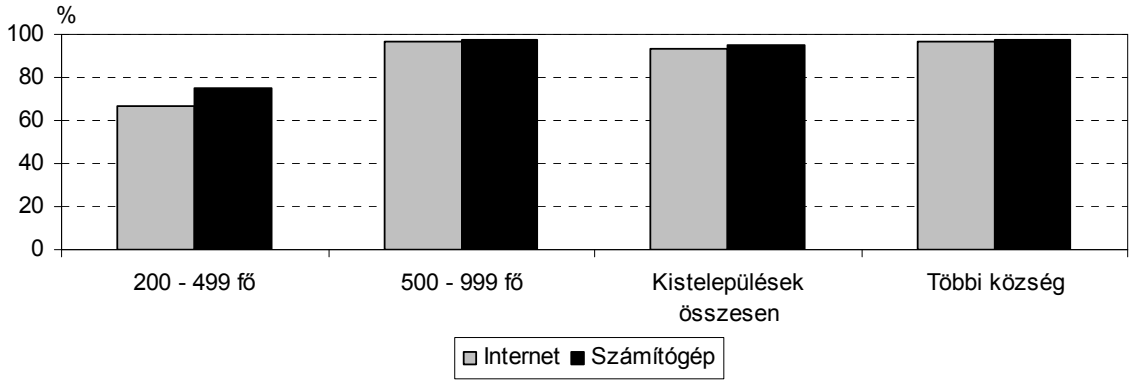

Az internet szolgáltatásai az általános iskolák valamivel több mint kilenctizedében voltak elérhetőek a kistelepüléseken, ezen belül a kisebb, 200-499 fős községek iskoláinak mintegy kétharmadában.

Az 1000 főnél kisebb lélekszámú településeken a közművelődést és a kulturális igényeket elsősorban a **könyvtárak** és a **közművelődési intézmények** szolgálják. 2007-ben előbbi az aprófalvak több mint felében, utóbbi pedig mintegy hattizedükben állt rendelkezésre, ugyanakkor mozielőadás látogatására helyben sehol nem volt lehetőség. Az aprófalvak közül kettő büszkélkedhetett **muzeális intézménnyel**, mindkettő a Körös-Maros Nemzeti Parkban, a Kis-Sárrét területén található. Geszt nevezetessége a Tisza-kastély, amelyben általános iskola és kultúrház működik, a kastély melletti kis nyári lakban pedig Arany János emlékére berendezett kiállítás látható. Biharugrán Szabó Pál író tiszteletére alapított Irodalmi Emlékház várja a látogatókat.

5.9. A közbiztonság helyzete

A kistelepülések kriminalisztikai helyzete – az esetleges éves ingadozások kiküszöbölése érdekében több év összevonásával vizsgált adatok alapján – semmivel sem rosszabb a többi településénél. 2001-2007 között az Alföldön közel 749 ezer közvádas bűncselekmény vált ismertté, melyeknek mintegy 3 százalékát, 24 ezer bűnesetet a térség kistelepülésein követték el. A 7 év átlagában 100 ezer lakosra az Alföldön közel 3700, a kistelepülésein viszont ennél kevesebb, nem egészen 3000 bűncselekmény jutott. A kistelepülések bűnelkövetési gyakorisága azonban magasabb, mint az ezer főnél népesebb községeké.

100 ezer lakosra jutó bűncselekmények száma, 2001-2007. évek átlaga

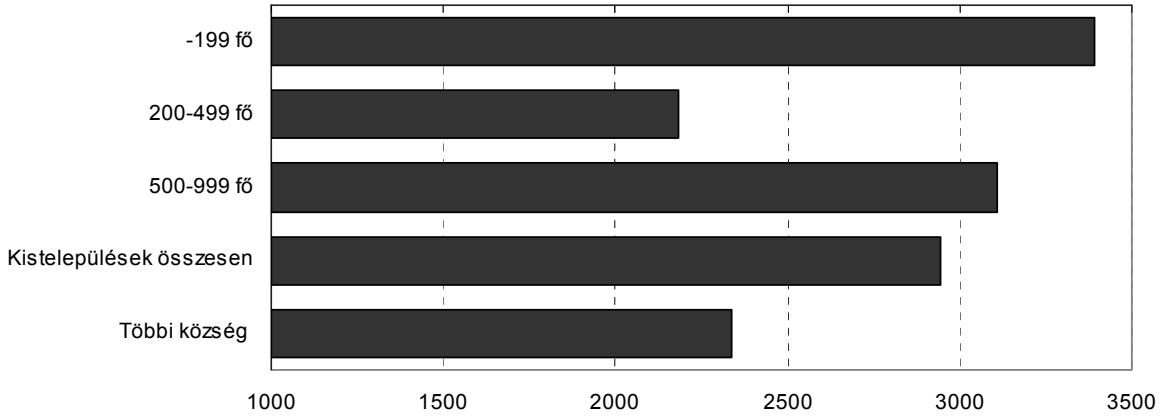

Az egyes népességnagyság-kategóriák esetében a bűnelkövetési gyakoriság meglehetősen különböző, de oly módon, hogy a népességnagyság változásával összefüggésben nem lehet törvényszerűségeket megfogalmazni. A vizsgált időszakban a mutató értéke a legalacsonyabb lélekszámú településeket tömörítő csoport esetében volt a legmagasabb, a legkisebb pedig az utána következő 200-499 fős nagyságkategóriában. Az alföldi mutatók értékei általában rosszabbak az országos átlagnál, és csupán a 200-499 fős csoportban mondható kedvezőbbnek a helyzet.

100 ezer lakosra jutó közvádas bűncselekmények száma, 2007

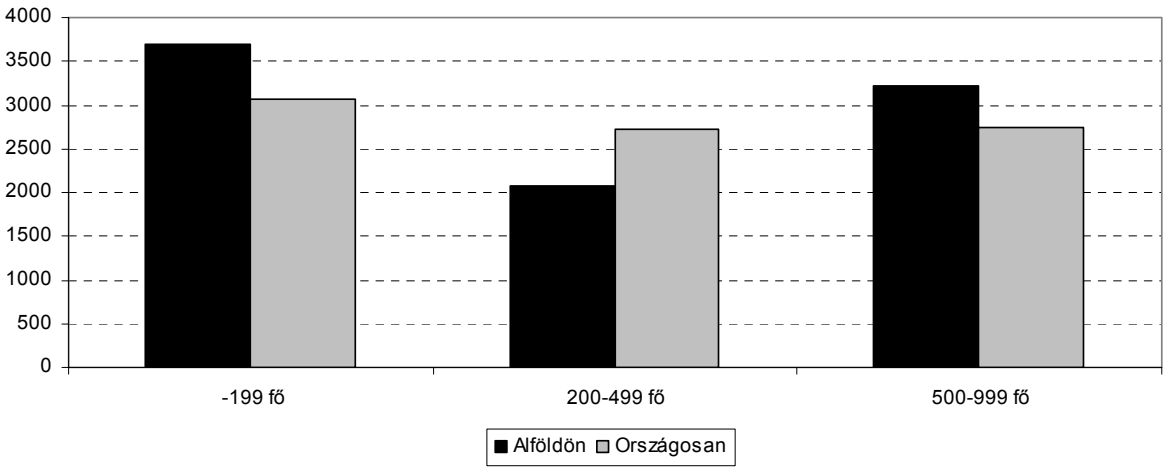

A bűncselekmények népességnagysághoz viszonyított száma alapján felállított kistelepülési „rangsor” legelején, magasan kiemelkedve a többi közül 4 helység áll: Nagylak, Ártánd, Csengersima és Beregsurány. Mind a négy település fontos határátkelőhely Románia, illetve Ukrajna felé, és e települések, funkciójukból adódóan, a bűncselekmények felderítésének kiemelt helyszínei. Az itt számba vett bűncselekmények jó része „importált”, nem helyiek által elkövetett eset. E négy határátkelő – lakosságszáma alapján – az 500-999 népességkategória mutatóját torzítja és húzza a kistelepülési átlag fölé.

Bűnelkövetési gyakoriság, 2001-2007. évek átlaga
(A tíz legkisebb, illetve legnagyobb mutatóval rendelkező alföldi kistelepülés)

100 ezer lakosra jutó bűncselekmények száma	Kistelepülések megnevezése (az értékek növekvő sorrendjében)
665 – 865	Hermánszeg, Kertészsziget, Óföldeák, Panyola, Újdombrád, Mátételke, Bugacpusztaháza, Szamoskér, Nyírkércs, Ura
5 845 – 56 281	Eperjes, Uszka, Újsolt, Tivadar, Nagyhódos, Mesterszállás, Beregsurány, Csengersima, Ártánd, Nagylak

Az élbolyban elhelyezkedő, az előzőekéhez képest lényegesen kisebb, de az átlagot többszörösen meghaladó mutatóval rendelkező jó néhány község esetében viszont már ilyen „magyarázat” nincs. Közülük elsősorban Mesterszállás és Nagyhódos bűnelkövetési arányszámát kell megemlíteni, ahol a 2001-2007. évek átlagában 100 ezer lakosra átszámítva 10 ezernél is több bűncselekmény jutott a bűnüldöző szervek tudomására, szemben a kistelepülési 2945-ös átlaggal. Ugyanakkor a másik póluson – legkedvezőbb mutatóval – Hermánszeg és Kertészsziget helyezkedik el, ahol a vizsgált 7 év átlagában – népességarányosan – csupán egyötödnyi bűncselekmény vált ismertté, mint a kisközségekben átlagosan.

A már több szempontból is átlagosnál kedvezőtlenebb képet mutató 71 északkelet-nyírségi kistelepülésen a bűnelkövetés gyakorisága nem különösebben kiemelkedő: bár meghaladja a 189-ek átlagát, de nem éri el sem a 200 főnél kevesebb, sem az 500 fős vagy annál népesebb kistelepülésekét.

Az ismertté vált bűncselekmények fajtánkénti megoszlása – miként általában – a kisfalvakban is igen differenciáltan alakult. A vizsgált hosszabb időszakban csaknem minden második esetet a vagyon elleni bűncselekmények képviselték, amely arány azonban még így is kisebb, mint a többi község összességében. A következő legnagyobb hányadot a közrend elleni bűncselekmények tették ki, majd a gazdasági jellegűek következnek. A vagyoninál jóval kisebb esetszámú, ám annál nagyobb társadalmi veszélyt jelentő személy elleni bűncselekmények aránya 7-8 százalék közötti. A 189 kistelepülésen ez évente átlagosan közel 260 esetet jelent, amelyek közül az utóbbi két évben 2-2 végződött befejezett emberöléssel. A bűncselekmények típus szerinti megoszlását vizsgálva az 1000 fő alatti és fölötti községek mutatói között jelentősebb eltérés csak a gazdasági bűncselekmények esetében tapasztalható, a kistelepüléseken ezek előfordulása többszöröse a nagyobb településekének.

Ismertté vált bűncselekmények, 2001-2007

Népességnagyság-kategória	Bűncselek-mények száma összesen	Ezen belül a				
		személy elleni	közlekedési	közrend elleni	gazdasági	vagyon elleni
		bűncselekmények aránya, %				
– 199 fő	492	9,1	4,7	9,6	3,7	49,6
200 – 499 fő	3 255	8,9	8,2	13,4	4,0	57,9
500 – 999 fő	20 273	7,3	5,6	15,8	13,5	45,8
KISTELEPÜLÉSEK ÖSSZESEN	24 020	7,5	5,9	15,3	12,0	47,5
Többi község	132 792	8,1	7,4	14,0	2,8	62,5

A 189 kistelepülésen naponta átlagosan 9-10 napvilágra került törvényszegésből 4-5 irányult mások vagyontárgyainak jogtalan eltulajdonítására: A vizsgált 7 év alatt 45 százalékuk lopás, 24 százalékuk ennek súlyosabb válfaja, azaz betöréses lopás volt. Tőlük jóval elmaradva a harmadik leggyakoribb bűncselekmény-típust a csalások képezték. A nagyobb községek megoszlási arányszámaihoz képest ez esetben is egyetlen jelentősebb különbség említhető meg: a kistelepüléseken a sikkasztások lényegesen nagyobb súlyt képviseltek, bár részarányuk ezzel együtt is jóval 10 százalék alatt maradt.

Ismertté vált vagyon elleni bűncselekmények, 2001-2007

Népességnagyság-kategória	Bűncselek-mények száma összesen	Ezen belül a			
		lopások	betöréses lopások	sikkasztások	csalások
		aránya, %			
– 199 fő	244	49,6	29,9	0,8	6,1
200 – 499 fő	1 884	50,5	26,3	2,2	5,8
500 – 999 fő	9 289	44,1	23,0	7,5	8,2
KISTELEPÜLÉSEK ÖSSZESEN	11 417	45,3	23,7	6,5	7,8
Többi község	82 989	44,7	24,0	1,6	7,6

A 2001-2007 közötti vagyon elleni bűncselekményekkel egyenként közel 200 ezer forint kárt okoztak az elkövetők. Ez az érték kissé nagyobb, mint a többi községben átlagosan. Viszont az egyébként rendkívül alacsony megtérülési hányad is magasabb, 16 százalék, szemben az 1000 főnél népesebb községek 10 százalék alatti értékével. A megtérülési mutató a 200-499 fős népességkategóriában a legkisebb, csupán fele a kistelepülések átlagának.

A másik forintosítható, de az előzőnél lényegesen nagyobb kárral járó törvényszegés-típus a gazdasági jellegű bűncselekmény. Ezek átlagos elkövetési értéke a vizsgált 7 évben a másfél millió forintot is meghaladta, aminek 41 százalékát sikerült elkobzással visszaszerezni. Az elkobzási arány megegyezik a nagyobb községek átlagával. Népességnagyság-kategóriánként viszont szembetűnő különbségek tapasztalhatók: a legkisebb települések esetében a mutató értéke mindössze 17 százalék, ugyanakkor a 200-499 fős községek esetében elkobzás révén csaknem a teljes elkövetési érték megtérülését biztosították.

A 2001-2007 közötti 24 ezer bűncselekményt közel 11 ezer fő követte el, azaz egy-egy elkövetőre több mint két törvényszegés jutott. A mutatót az 500-999 fős kistelepülések értéke emelte az 1000 főnél népesebb községek átlaga fölé. A vagyon elleni bűncselekmények esetében a bűncselekmények száma elkövetőnként csaknem elérte a 3-at.

6. A KISTELEPÜLÉSEK JELLEMZŐI A NÉPESSÉGSZÁM VÁLTOZÁSA SZERINT

A kistelepülések népességfogyását részben a kedvezőtlen demográfiai folyamatok, részben pedig a gazdaság leépülése következményeként megjelenő, s a későbbiekben fokozódó munkanélküliség, illetve néhány település esetén természeti csapás – a 2001-es árvíz – miatti kitelepítés is erősített. A kistelepülések egy részében igen erőteljes volt a népesség csökkenése, míg a települések kisebb hányadában, az utóbbi évtizedben sikerült számottevő népességnövekedést elérni. A 1970. évihez képest – Berekfürdőt, Uszkát és Nyírparasznyát kivéve – még így is jelentős a népességveszteségük.

2001 és 2007 között a népesség csökkenését elsősorban az élveszületések és a halálozások negatív egyenlege okozta, amit a vándorlások helyenként pozitív egyenlege mérsékelt, vagy negatív egyenlege felerősített. Azokon a kistelepüléseken, ahol az utóbbi években jelentős volt a népesség csökkenése ott a természetes fogyás és az elvándorlás egyaránt szerepet játszott. A kistelepülések demográfiai helyzete ott a legkedvezőtlenebb, ahol a népesség száma 10 százalékot meghaladóan csökkent.

Fontosabb demográfiai mutatók alakulása, 2001-2007

Megnevezés		10% felett csökkenő népességű kistelepülések	10% alatt csökkenő népességű kistelepülések	Növekvő és stagnáló népességű kistelepülések	Kistelepülések összesen	Többi község
Települések száma		55	102	32	189	342
Élveszületés	ezer lakosra jutó száma	8,9	9,9	12,0	10,0	10,0
Halálozás		17,3	15,7	14,4	15,9	14,3
Természetes szaporodás/fogyás		-8,5	-5,8	-2,3	-6,0	-4,4
Vándorlás		-11,5	-1,7	10,2	-2,4	1,1
Tényleges szaporodás/fogyás		-20,0	-7,5	7,9	-8,4	-3,3

A 189 alföldi kistelepülés közül 55 településen – ahol 2001 és 2007 között 10 százalékot meghaladóan csökkent a népesség – az élveszületési és a halálozási olló erősen nyitott. A vizsgált időszak során a halálozási ráta nagyon magas, 17,3 ezrelék, a születési ráta ettől jóval elmaradva 8,9 ezrelék volt, amihez igen erőteljes 11,5 ezrelékes vándorlási veszteség társult. Az előbbi csoportnál valamivel kedvezőbb demográfiai helyzetben van az a 102 kistelepülés, ahol a népesség csökkenése a vizsgált időszakban 10 százalék alatt maradt. E településeken a születési és a halálozási olló kissé zártabb, átlagosan 9,9 és 15,7 ezrelékes, és a vándorlási veszteség is kisebb. A népességét megtartani, vagy növelni tudó 32 kistelepülésen a csökkenő népességűeknél jóval nagyobb a születési, 12,0 ezrelék és lényegesen kisebb a halálozási arány, 14,4 ezrelék, amihez erős, 10,2 ezrelékes vándorlási többlet tartozik. Az ide sorolt kistelepülések népességre vetített tényleges szaporodása 7,9 ezrelék.

A zömmel fiatalabb népesség elvándorlása, s ezzel összefüggésben a természetes szaporodási mutatók visszaesése miatt – mint ahogy az előzőekben már látható volt – fokozatosan romlik a kistelepülések népességének korösszetétele is. Ahol a népességen belül igen alacsony a gyermekkorúak és nagyon magas az időskorúak aránya, s emiatt a kisebb hányadot képviselő munkaképes korú népesség száma és aránya fokozatosan zsugorodik, ott ez a tendencia végső soron e települések népesség eltartó képességének további romlását vetíti előre. Esetükben az öregedési folyamatok fokozottabban megfigyelhetők, sokkal inkább megjelennek – rétegspecifikusságtól függetlenül – olyan visszafordíthatatlan tendenciák, amelyek az adott területen élők életkilátásait, életminőségeit kedvezőtlenül befolyásolják. A korösszetétel a 10 százaléknál erősebb népességcsökkenést produkáló településeknél a legrosszabb, mivel itt 2008-ban a lakosság közel háromtizede 60 éves és idősebb, s emellett a munkaképes korúak aránya jóval elmarad az átlagtól. Arányaiban a legtöbb gyermekkorú és a legkevesebb időskorú a népességüket megtartó vagy növelő kistelepülések kategóriáját jellemezte.

A népesség kor és nem szerinti összetétele, 2008

Megnevezés		10% felett csökkenő népességű kistelepülések	10% alatt csökkenő népességű kistelepülések	Növekvő és stagnáló népességű kistelepülések	Kistelepülések összesen	Többi község
0-14	évesek aránya,%	14,7	17,0	20,1	16,9	17,0
15-59	évesek aránya,%	57,5	59,9	60,1	59,3	61,5
60-x	évesek aránya,%	27,8	23,1	19,9	23,8	21,5
15-49 éves nők női népességen belüli aránya, %		38,1	41,9	43,6	41,2	43,9
Öregedési index, %		189	136	99	141	126
Eltartási ráta, %		74	67	67	69	63

Az élveszületések elmúlt évtizedre jellemző nagymértékű csökkenése, a férfiak és nők eltérő halandósága módosította az egyes területek férfi nő arányát. A kistelepülések esetében a fentieken túl, jelentős alakító tényező volt a nők nagyarányú, az egyes korcsoportokban a férfiakét meghaladó elvándorlása is. A kistelepülések 2008. év eleji népességén belül nőtöbblet van, ennek mértéke 2001-hez képest azonban csökkent, miközben az Alföld átlagában nőtt. A kistelepülések népességének első két korcsoportját – valamennyi kategóriában – jellemző határozott férfitöbblettel szemben csak az időskorúaknál mutatkozik kiugróan magas nőtöbblet, ami viszont olyan mértékű, hogy az össznépesség átlagát a nők többlete irányába mozdítja. Az ezer férfira jutó nők száma a népességük több mint 10 százalékát elveszítő kistelepüléseken a legkisebb.

1000 férfire jutó nők száma, 2008

Megnevezés		10% felett csökkenő népességű kistelepülések	10% alatt csökkenő népességű kistelepülések	Növekvő és stagnáló népességű kistelepülések	Kistelepülések összesen	Többi község
0-14	éves	940	966	962	960	954
15-59	éves	880	943	954	929	937
60-x	éves	1 516	1 622	1 565	1 581	1 585
Összesen		1 032	1 071	1 054	1 058	1 050

A kistelepülések fennmaradásának egyik lehetősége, hogy megfelelő arányban éljenek a településen szülőképes korban levő nők. A kistelepülések átlagában a 2008 év eleji népesség alapján a nők 41,2 százaléka volt 15-49 éves, arányuk a 10 százaléknál nagyobb népességfogyást mutató kistelepüléseken volt jóval átlag alatti, ami a termékenység további visszaesését vetíti előre. A propagatív korú nők aránya a népességüket megtartó és a növekvő népességű kistelepüléseken a legmagasabb, aminek természetes következménye az átlag feletti élveszületési arány. A termékenység hosszú idő óta tartó alapvetően csökkenő trendje a két régió településeinek többségét is jellemzi, azonban a kistelepülések egy részénél már mélyponton van.

A kistelepülések alacsony népességszáma az átlagnál visszafogottabb vállalkozói aktivitást eredményez. 2007-ben ezer lakosra 59 regisztrált vállalkozás jutott, ennél több a 10 százaléknál jobban csökkenő népességű kistelepüléseken, de ezek is elmaradnak a többi község átlagától. Minden település kategóriára jellemző, hogy kevés munkahelyet tudnak felkínálni a munkaképes korú népességnek. A rendszerváltásnak nagyon hamar estek áldozatul a kistelepüléseken levő munkahelyek, illetve a más településre ingázók szinte első körben lettek munkanélküliek. A munkalehetőségek hiánya miatt a kistelepülések foglalkoztatási szintje (2001-ben 22% volt) feltételezhetően jelenleg is igen alacsony, emiatt nagyon magas az inaktívak és a munkanélküliek aránya. A kistelepülések többségében a munkaerő-kereslet nagyságrendekkel elmarad a munkaerő-kínálattól, amit a magas munkanélküliség is jelez.

A vállalkozói aktivitás, a munkanélküliek és a segélyezettek aránya, 2007

Megnevezés	10% felett	10% alatt	Növekvő és stagnáló	Kistelepülések összesen	Többi község
	csökkenő				
	népességű kistelepülések				
1000 lakosra jutó regisztrált vállalkozás	66	59	51	59	70
Nyilvántartott álláskeresők a munkavállalási korú népesség %-ában	17,4	17,4	17,8	17,5	12,2
Tartósan munkanélküliek aránya, %	55,0	58,1	57,9	57,3	56,0
Rendszeres szociális segélyben részesültek 1000 lakosra jutó száma	66	69	69	68	41

2007 végén a Foglalkoztatási és Szociális Hivatal adatai szerint a megfigyelt kistelepüléseken nyilvántartott álláskeresők munkavállalási korú népességen belüli aránya a népességüket megtartó és növelő településeken volt valamivel nagyobb az átlagosnál. Az álláskeresők aránya különösen magas azokon a kistelepüléseken, ahol 10 százalékot meghaladó a roma népesség aránya. A munkanélküliek mintegy hattizede – az Alföld átlagában is hasonló nagyságrendű – tartósan, azaz 180 napnál régebben regisztráltatta magát. A kevésbé periférikus elhelyezkedésű, illetve a nagyvárosok közelségét élvező kistelepüléseken kevesebb a munkanélküli. Az álláskeresők között több a férfi, a nők közül sokan nem is keresnek állás, esélyük sincs az elhelyezkedésre, így nem is regisztráltatják magukat. Esetükben a családon belüli munkamegosztásban még ma is érvényesül az a gyakorlat, miszerint a nők számára a háztartás vezetése társadalmilag elfogadott

tevékenységet jelent, ami azt a veszélyt rejti magában, hogy a kistelepüléseken a nők zöme eltűnik a háztartásban, és vagy kikerül a munkaerő-piacról, vagy már eleve meg sem jelenik ott. Ezért feltételezhetően a munkanélküliséggel leginkább sújtott kistelepüléseken a nők látens munkanélkülisége gyakran a férfiakéval azonos nagyságrendű.

A nagyfokú munkanélküliséggel függ össze, hogy a kistelepüléseken magas hányadot képviselnek a rendszeres szociális segélyre jogosultak; népességhez viszonyított arányuk ott a legkisebb ahol a népesség 10 százalékkal csökkent. A kistelepüléseken élők elszegényedésére utal, hogy ezer lakosra vetítve több mint kétszer annyian részesülnek rendszeres szociális segélyben, mint az Alföldön általában. Minél rosszabb anyagi körülmények között élnek a családok, annál nagyobb összeget kellene segélyként kiutalni, ezt azonban erősen korlátozza a helyi önkormányzatok segélyre fordítható forrása. A kistelepülési önkormányzatok kiadásaik mintegy 17 százalékát fordítják szociális támogatásra és ez az arány a kisebb népességű településeken valamivel nagyobb arányú.

A népesség öregedése is egyre inkább előtérbe helyezi a települési önkormányzatok szociális ellátó feladatának kibővítését és erősítését, jóllehet az idősebb korosztály azon része, mely rendszeres nyugdíjjal, vagy nyugdíjszerű ellátással rendelkezik, még mindig stabilabb és kiszámíthatóbb helyzetben van, mint azon gyermekes családok, akik nem, vagy csak részben rendelkeznek valamiféle rendszeres jövedelemmel. A kistelepüléseken nyugdíjban, nyugdíjszerű ellátásban részesülők népességen belüli aránya 2008. januárjában 35 százalékot meghaladó volt, ennél az idősebbek nagyobb hányadát mutató településcsoportban – a 10 százaléknál jobban fogyó népességűeknél – ennél is magasabb volt ez az érték.

A népesség jövedelmi helyzetére utaló mutatók

Megnevezés	10% felett csökkenő népességű kistelepülések	10% alatt csökkenő népességű kistelepülések	Növekvő és stagnáló népességű kistelepülések	Kistelepülések összesen	Többi község
			2008. január		
Nyugdíjasok, járadékosok népességhez viszonyított aránya, %	40,2	34,4	30,7	35,3	32,9
Rokkantsági nyugdíjasok a saját jogú nyugdíjasok %-ában	42,7	48,1	50,8	46,9	44,7
Rokkantsági nyugdíjasok a népesség %-ában	11,5	11,0	10,1	11,0	10,3
Korhatár alatti rokkantsági nyugdíjasok a saját jogú nyugdíjasok %-ában	22,9	24,5	26,1	24,3	25,5
			2007		
Adófizetők állandó népességhez viszonyított aránya, %	33,1	32,4	30,0	32,2	35,9
Egy adófizetőre jutó adóköteles jövedelem, 1000 Ft	1 080	1 169	1 212	1 151	1 244
Egy állandó lakosra jutó adóköteles jövedelem, 1000 Ft	357	379	364	371	447

A saját jogon nyugellátást kapók közül – a növekvő népességű kistelepüléseket kivéve – az öregségi nyugdíjasok aránya meghaladja a rokkantsági ellátásra jogosultakét, de ez az aránykülönbség csak a 10 százaléknál jobban fogyó népességűeknél nagyobb 10 százalékpontnál. Ez a tény azon túl, hogy a népesség rossz egészségi állapotát mutatja, egyben jelzi, hogy egyre nagyobb réteg veszi igénybe jogosan, vagy éppen jogosulatlanul a rokkantbiztosítást, ezzel némi jövedelemhez juttatva a családot.

Kistelepüléseken élők jövedelmi helyzetére a személyi jövedelemadót fizetők arányából, a jövedelem nagyságából is következtethetünk. Az itt élők megélhetésének rosszabbodására ural, hogy az adót fizetők népességhez viszonyított aránya 2001-hez képest csökkent. 2007-ben az adózók aránya a 10 százaléknál jobban csökkenő népességű településeken a legmagasabb, viszont itt a legalacsonyabb az adófizetők átlagos jövedelme. Említésre érdemes, hogy az Alföldre egyébként jellemzően nyomott bérek miatt az alföldi kistelepülések adózási mutatói valamennyi csoportosítást figyelembe véve rosszabbak az ország hasonló népességnagyságú kistelepüléseinek átlagánál.

A kistelepülésen élők helyzetét a fentieken túl jelentősen befolyásolja, hogy milyen a lakás- és közműellátottság, a település mennyire könnyen megközelíthető, milyen a települési infrastruktúra, milyen a közbiztonság stb., azaz mennyire élhető az adott település. Az egyébként más szempontok alapján hátrányos helyzetű kistelepülések lakásokkal való ellátottsága nem rosszabb, mint a többi községben. Száz lakásra a növekvő népességű kistelepüléseken 257 lakos jutott 2007-ben, ami jóval meghaladja a kistelepülések átlagát, de még a többi községénél is nagyobb. A 2001. évi népszámlálás adatai szerint a kistelepülések lakásainak komfortossági mutatói viszont jóval rosszabbak az alföldi települések átlagánál. A közműellátás, település szinten is és így a lakások közművekkel való ellátottsága is helyenként igen jelentős különbséget mutat az egyes település csoportok között. Az ivóvízvezetékkel ellátott lakások aránya a növekvő népességű kistelepüléseken jóval átlag feletti, még az Alföld többi községének átlagát is meghaladta. A közüzemi szennyvízcsatorna-hálózatba bekötött lakások aránya ugyancsak a növekvő népességű települések átlagában volt kiugró, kétszerese a kistelepülési átlagnak.

A lakásellátottság és a bűncselekmények száma, 2007

Megnevezés		10% felett csökkenő népességű kistelepülések	10% alatt csökkenő népességű kistelepülések	Növekvő és stagnáló népességű kistelepülések	Kistelepülések összesen	Többi község
100 lakásra jutó lakos		189	223	257	217	239
Közüzemi ivóvízvezeték-hálózatba kapcsolt lakások aránya, %		81,8	83,3	88,3	83,5	87,8
Közüzemi szennyvízcsatorna-hálózatba bekapcsolt lakások aránya, %		4,0	14,6	29,5	13,5	25,2
1000 lakosra jutó	boltok száma	12	10	11	11	11
10 km^2-re jutó	boltok száma	2,2	2,8	4,7	2,8	5,2
1000 lakosra jutó bűncselekmény, 2001-2007. évek átlaga		36	26	29	29	23

Az alföldi kistelepülések zömét csak közúton lehet megközelíteni, közülük legrosszabb helyzetben – népességszám-változástól függetlenül – azok a perifériás területen levő, főként aprófalvak – határmenti vagy zsáktelepülések – vannak, melyekbe csak egy irányból lehet bejutni, nincs átmenő forgalom. Az itt élők minden értelemben kirekesztődnek. Elfogadhatónak nevezhető a kistelepülések kereskedelmi üzletekkel való ellátottsága, bár népességarányosan rosszabb az Alföld átlagánál. Az 1000 lakosra jutó boltok száma a 10 százaléknál jobban csökkenő népességűeknél átlagot meghaladó, a boltsűrűség viszont (10km^2-re jutó boltok száma) a népességüket megtartó és a növelni képesek kategóriájában nagyobb az átlagnál. A közbiztonság a 10 százaléknál jobban fogyó kistelepüléseken a legrosszabb, az elkövetett bűncselekmények többsége vagyon elleni, azon belül is főként lopás, amit feltehetően a nagyobb mértékű szegénység motivál, azaz a bűncselekmények többsége a megélhetési bűnözés kategóriájába tartozik.

7. A KISTELEPÜLÉSEK HELYE A FEJLETTSÉGI SKÁLÁN*

A területi egyenlőtlenségek fokozódása, a területfejlesztés szükségességének előtérbe helyeződése szükségessé tette az ország települési fejlettségének meghatározását és e szerinti rangsorolásukat. Mivel a fejlettséget közvetlenül kifejező GDP települési szinten nem áll rendelkezésre, a célhoz vezető módszer közvetett, ami több mutató együttesét veszi figyelembe a fejlettség meghatározásához. Ezt a munkát, illetve annak felülvizsgálatát már többször, legutóbb 2006-ban végezte el egy tárcaközi bizottság a KSH közreműködésével. A rendelkezésre álló mutatók közül kiválasztották azokat, amelyek a fejlettséget leginkább jellemzik, és meghatározták a számítási módszert. A bevezetés óta ezeken lényegében nem sokat változtattak. A kiválasztott – korábban 18, most – 17 mutató között a – részben már az előzőekben is tárgyalt – népességre, a demográfiai folyamatokra, a gazdasági aktivitásra, a lakás- és közműhelyzetre, infrastrukturális viszonyokra vonatkozókat egyaránt lehet találni. Az utolsó mutató az elérhetőséget – a megyeszékhelytől, illetve a kistérségi központtól – fejezi ki.

Alkalmazott mutatók

1 Népsűrűség, fő/km^2, 2005. január 1.
2 A 60-x évesek aránya a lakónépességből, 2005. január 1. % [a/]
3 A vándorlási különbözet, 1990-2004, az 1000 fő időszak közepi népességre jutó évi átlag, fő
4 A 7-x éves népesség által végzett átlagos osztály (évfolyam) szám, 2001. február 1.
5 A mezőgazdaságban foglalkoztatottak aránya az összes foglalkoztatottból, 2001. február 1. %
6 A szolgáltatásban foglalkoztatottak aránya az összes foglalkoztatottból, 2001. február 1. %
7 A munkanélküliségi arány, % [b/]
8 A működő gazdasági szervezetek 1000 lakosra jutó száma, 2004. december 31. db
9 A kereskedelmi és magán szálláshelyeken eltöltött vendégéjszakák 1000 lakosra jutó száma, 2004
10 Az egy állandó lakosra jutó SZJA alapot képező jövedelem, 2004, Ft
11 Az 1990-2004. években épített lakások aránya az időszak végi lakásállomány %-ában
12 A közüzemi vízhálózatba bekapcsolt lakások aránya, 2004. december 31., %
13 Az egy km vízvezeték hálózatra jutó zárt csatornahálózat, 2004. december 31., méter
14 A vezetékes gázt fogyasztó háztartások száma a lakásállomány %-ában, 2004. december 31.
15 Az 1000 lakosra jutó személygépkocsi állomány, 2004. december 31., db
16 Az 1000 lakosra jutó telefon főállomások száma (ISDN-nel együtt), 2004. december 31., db
17 Elérési mutató: kistérségközpont=40%, megyeközpont=40%, saját ellátottság.=20%; 2004

a/ Az állandó népesség aránya alapján számítva.
b/ A Foglalkoztatási Hivatal által számított adat alapján: a regisztrált munkanélküliek, a jövedelempótló támogatást és a rendszeres segélyt a közmunka miatt átmenetileg szüneteltetők együttes száma a 2004. IV. név és a 2005. I.-III. név átlagában; a 2005. január 1-jei munkavállalási korú állandó népesség %-ában.

A 17 mutatóból egy úgynevezett komplex mutatót határoztak meg, amely a jelenlegi ismeretek szerint a legjobban fejezi ki egy-egy település fejlettségét.

A jelenleg érvényben lévő besorolás szerint az Alföld 189 kistelepülése közül a komplex mutató szerinti rangsor első helyén Berekfürdő áll. Fejlettsége – komplex mutatójának értéke 5,94 – olyannyira kiemelkedő, hogy a két alföldi régió valamennyi (643) települését felölelő lista 12. helyét foglalja el, amiből természetszerűleg következik, hogy a 112 város többségét – köztük például Hódmezővásárhelyet, Baját, Gyulát – is megelőzi.

*Forrás: „A társadalmi, gazdasági és infrastrukturális szempontból elmaradott, illetve az országos átlagot jelentősen meghaladó munkanélküliséggel sújtott települések listájának felülvizsgálata” című KSH kiadvány (2006)

Az alföldi kistelepülések fejlettségi rangsora
(Az első, illetve utolsó 30 település a komplex mutató csökkenő értékei alapján)

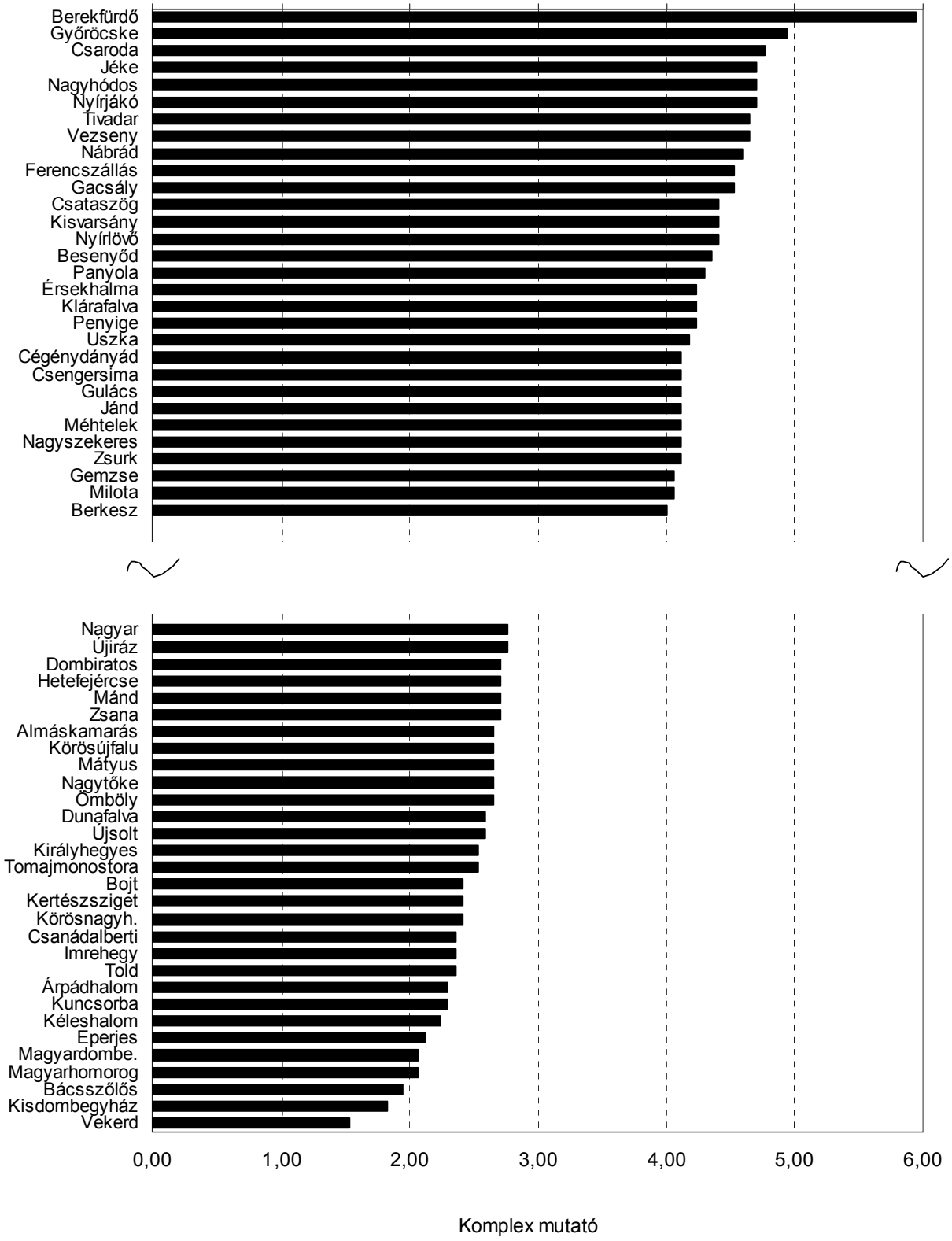

Az alföldi kistelepülések listáján vezető Berekfürdő után Győröcske következik. Komplex mutatója az előzőhöz képest kereken eggyel kisebb, és ezzel az Alföld összes településének rangsorában lényegesen hátrébb, az 55. helyre csúszott. A 3. helyezett Csaroda ugyanott a 73., az utána – azonos értékkel – következő Jéke, Nagyhódos és Nyírjákó pedig a 83-85. A várakozásoknak megfelelően a legtöbb kistelepülés – összesen 102 – az alföldi települési rangsor alsó harmadában helyezkedik el úgy, hogy az utolsó 7 hely mindegyikén 1000 főnél kisebb település található. A legutolsó a Hajdú-Bihar megyei, alig száz fős Vekerd – mely egyben az ország legelmaradottabb települése is –, komplex mutatója (1,53) mindössze negyede a berekfürdőinek. Bár a két pólus között viszonylag jelentős a különbség, a grafikonon is jól látható, hogy az egymás után következő települések értékei között kicsi a lépcső, sőt nem ritka az azonos komplex mutatójú település sem.

Az országos rangsor alsó harmadában elhelyezkedő településeket elmaradottnak minősítették. A magas munkanélküliséggel sújtott települések körébe pedig azokat sorolták, ahol a munkanélküliségi arány számított mutatója meghaladta az országos átlag 1,75-szorosát. A felállított lista alapján a társadalmi-gazdasági és infrastrukturális szempontból elmaradott, illetve az országos átlagot jelentősen meghaladó munkanélküliséggel sújtott települések területfejlesztési szempontból kedvezményezettek, s mint ilyenek többlet személyi jövedelemadóhoz juthatnak. A támogatott települések ugyanakkor szerepelnek a decentralizált területfejlesztési források elosztásánál is a kedvezményezettek körében.

Az új, jelenleg érvényben lévő besorolás szerint az alföldi kistelepülések több mint kilenctizede kedvezményezettnek minősül. A legtöbbjüknek helyzete tartósan hátrányos, hiszen a korábbi, 2002. évi lehatárolás szerint is a kedvezményezett települések körébe tartozott. Mindössze 6-nak (Fülöpháza, Cégénydányád, Gacsály, Vezseny, Győröcske és Ordas) relatív helyzete javult annyira, hogy kikerült ebből a körből, viszont 9-nek (Kérsemjén, Benk, Hunya, Nagylak, Csárdaszállás, Újtelek, Óföldeák, Harkakötöny és Dóc) annyira romlott, hogy a kedvezményezettek közé sorolódott.

Kedvezményezett községek száma az Alföldön, 2007. január 1.

Népességnagyság-kategória	Összes község	Ebből:			
		kedvezmé-nyezett	újonnan bekerült	kikerült	korábban is kedvezmé-nyezett
– 199 fő	14	12	-	1	12
200 – 499 fő	53	51	5	1	46
500 – 999 fő	122	109	4	4	105
KISTELEPÜLÉSEK ÖSSZESEN	189	172	9	6	163
Többi község	342	230	39	13	191

Az **elmaradottak** kategóriájába országosan besorolt 1050 település közé a két alföldi régióból 292 – közülük 126 kistelepülés – került, azaz az összes település 45 százaléka, illetve a kistelepülések kereken kétharmada. Ez utóbbiak népessége a besoroláskor, 2005 végén 74 ezer fő volt, azaz a kistelepülések népességének 65 százaléka érintett.

Ugyanakkor **magas munkanélküliséggel sújtottnak** minősült a munkanélküliségi mutató országos átlagát – 6,4 – legalább 75 százalékkal (11,20) meghaladva a két alföldi régióban az országos 1136-ból 329 település, köztük 141 kistelepülés. Ez utóbbiak népessége 84 ezer fő volt 2005 végén, ami 73 százaléka az ezer fő alatti települési kör összes népességének.

Kedvezményezett községek és népességük az Alföldön, 2007. január 1.

Megnevezés	Kistelepülések				Többi község	
	száma	aránya, %	népességének		számának	népességének
			száma	aránya, %	aránya, %	
ÖSSZESEN	189	100,0	114 714	100,0	100,0	100,0
Ezen belül:						
elmaradott	126	66,7	74 175	64,7	46,5	43,8
magas munkanélküliségű	141	74,6	83 908	73,1	47,4	42,9
kedvezményezett	172	91,0	103 410	90,1	67,3	62,3

Az 1000 főnél kisebb, illetve nagyobb községek érintettségét mutató arányok között szignifikáns különbségek mutatkoznak, ami a kistelepülési lét már többször megfogalmazott hátrányos voltát igazolja.

Az elmaradottság a legtöbb esetben kedvezőtlen munkaerő-piaci helyzettel párosul, hiszen a kedvezményezett települések 55 százaléka mindkét kritérium szerint „jogosultságot szerzett" arra, hogy bekerülhessen ebbe a preferált csoportba.

Kedvezményezett községek az Alföldön a besorolás oka szerint, 2007. január 1.

Népességnagyság-kategória	Összes település	Ebből			
		csak elmaradott	csak magas munkanélküliségű	elmaradott és magas munkanélküliségű	kedvezményezett település összesen
– 199 fő	14	1	2	9	12
200 – 499 fő	53	12	12	27	51
500 – 999 fő	122	18	32	59	109
KISTELEPÜLÉSEK ÖSSZESEN	189	31	46	95	172
Többi község	342	68	71	91	230

A kistelepüléseken belül a hátrányos helyzettel (elmaradottsággal és magas munkanélküliséggel) való érintettség az 500-nál kevesebb lakosú csoportban számottevőbb, mint az annál népesebb körben: az előbbiben a kedvezményezett települések aránya eléri a 94 százalékot, míg az utóbbiban „csak" a 89 százalékot.

A már említetteknek megfelelően, a kedvezményezett települések a decentralizált keretekből is területfejlesztési forráshoz juthatnak, függetlenül attól, hogy kedvezményezett kistérségben fekszenek-e vagy sem. A **kedvezményezett kistérségek*** besorolásának elveiről, feltételrendszeréről az Országgyűlés (legutóbb 2007-ben) döntött, és a besorolást ugyancsak a KSH végezte el.

A kistérségek területi fejlettség alapján történő besorolásánál – a településekhez hasonlóan – szintén egy komplex mutatót képeztek öt (gazdasági, infrastrukturális, társadalmi, szociális, foglalkoztatási) mutatócsoportból, összesen 31 mutatóból. **Hátrányos** helyzetű kistérségnek minősítették azokat a kistérségeket, amelyeknek a komplex mutatója kisebb, mint az összes kistérség komplex mutatójának átlaga. A hátrányos helyzetű kistérségeken belül azokat a legalacsonyabb komplex mutatóval rendelkező kistérségeket, amelyekben az ország lakónépességének 15 százaléka él, **leghátrányosabb** helyzetű kistérségeknek nevezték. A legalacsonyabb komplex mutatóval rendelkező, az ország lakónépességének 10 százalékát tömörítő kistérségek felzárkóztatását **komplex program** alapján kiemelten támogatják.

Az ország 174 kistérsége komplex mutatójának egyszerű számtani átlaga alatti 94 kistérséget minősítették hátrányos helyzetűnek. Közülük 43 az Alföld két régiójához tartozik, ami azt jelenti, hogy az itteni összesen 53 kistérség közül mindössze 10 esik kívül ezen a körön. A hátrányos helyzetű 43 alföldi kistérségből 23 a leghátrányosabbak között foglal helyet, közülük 13 komplex programmal is segíthető.

Az alföldi kistelepülések túlnyomó többsége hátrányos helyzetű kistérséghez tartozik és csupán 12 – nevezetesen Bácsszentgyögy, Bugacpusztaháza, Dóc, Dunafalva, Csabaszabadi, Csataszög, Érsekhalma, Fülöpháza, Hunyadfalva, Kunbaracs, Tiszaug és Vezseny – fekszik azokon kívül. Mivel azonban a települések besorolásakor ezek is zömmel elmaradottnak minősültek, lényegében Érsekhalma, Fülöpháza, Tiszaug és Vezseny maradt ki mindkét besorolás szerint a kedvezményezetti körből.

Az Alföld északkeleti csücskében lévő, már korábban is említett 3 kistérség, a Csengeri, a Fehérgyarmati és a Vásárosnaményi – amelyek a 189 kistelepülésből 71-et tömörítenek – a komplex programmal támogatható kistérségek közé tartozik. Az itteni mintegy 38 ezres lakosság tehát része az ország azon 10 százalékának, amely a leghátrányosabb körülmények között él.

* Forrás: A területfejlesztés kedvezményezett térségeinek lehatárolása című KSH kiadvány (2007)

TÁBLÁZATOK

A KISTELEPÜLÉSEK FONTOSABB ADATAI, 2008

Települések	Népességszám			0-14	15-59	60-x	Öregedési index, %	Eltartottsági ráta, %
	fő	változása		évesek aránya a lakónépességből,%				
		1970-hez	2001-hez					
Bács-Kiskun megye								
Bácsszentgyörgy	173	43,6	88,7	7,5	58,4	34,1	453,8	71,3
Bácsszőlős	397	28,0	90,0	14,9	59,7	25,4	171,2	67,5
Bugacpusztaháza	322	75,4	90,7	14,3	53,1	32,6	228,3	88,3
Csikéria	948	65,5	97,2	15,6	56,9	27,5	176,4	75,9
Drágszél	359	69,8	93,0	11,4	59,1	29,5	258,5	69,3
Dunafalva	893	50,3	85,5	11,3	56,0	32,7	289,1	78,6
Dunaszentbenedek	860	65,3	90,4	13,3	58,8	27,9	210,5	70,0
Dunatetétlen	555	70,1	87,8	12,1	60,9	27,0	223,9	64,2
Érsekhalma	667	76,6	95,3	16,0	63,6	20,4	127,1	57,3
Fülöpháza	893	63,3	96,4	14,9	61,1	24,0	160,9	63,6
Harkakötöny	946	89,9	92,9	14,0	66,3	19,8	141,7	50,9
Imrehegy	762	48,6	88,6	13,6	60,6	25,7	188,5	64,9
Kaskantyú	952	61,6	88,1	11,2	61,2	27,5	244,9	63,3
Kéleshalom	485	34,0	87,1	16,9	59,4	23,7	140,2	68,4
Kömpöc	772	66,6	93,7	14,8	58,8	26,4	178,9	70,0
Kunbaracs	668	64,2	98,5	14,1	60,6	25,3	179,8	64,9
Kunpeszér	640	93,0	92,4	17,0	61,4	21,6	126,6	62,8
Mátételke	557	52,0	86,6	12,9	58,2	28,9	223,6	71,9
Móricgát	499	44,4	84,1	10,6	58,1	31,3	294,3	72,1
Ordas	452	64,2	89,5	11,5	58,8	29,6	257,7	69,9
Öregcsertő	912	64,2	93,4	12,8	60,4	26,8	208,5	65,5
Pirtó	989	105,5	97,8	16,5	66,3	17,2	104,3	50,8
Tiszaug	927	74,6	102,7	11,9	60,5	27,6	232,7	65,2
Újsolt	152	26,8	81,7	7,2	47,4	45,4	627,3	111,1
Újtelek	430	52,4	83,3	8,6	51,4	40,0	464,9	94,6
Zsana	819	51,9	95,1	14,9	60,7	24,4	163,9	64,8
Békés megye								
Almáskamarás	880	53,8	89,9	15,0	58,4	26,6	177,3	71,2
Biharugra	932	47,8	83,6	9,5	55,0	35,4	370,8	81,7
Csabaszabadi	366	41,9	93,6	15,3	61,2	23,5	153,6	63,4
Csárdaszállás	484	59,0	91,7	14,3	59,9	25,8	181,2	66,9
Dombiratos	614	47,6	81,5	13,4	55,9	30,8	230,5	79,0
Geszt	780	63,3	88,9	23,5	55,5	21,0	89,6	80,1
Hunya	711	47,1	87,3	9,3	50,4	40,4	434,8	98,6
Kardos	682	48,6	86,0	11,6	55,6	32,8	283,5	79,9
Kardoskút	931	67,1	95,4	13,6	62,2	24,2	177,2	60,8
Kertészsziget	417	44,4	91,2	15,8	61,9	22,3	140,9	61,6
Kisdombegyház	509	58,0	85,0	16,9	55,4	27,7	164,0	80,5
Körösnagyharsány	584	51,4	87,2	13,7	54,5	31,8	232,5	83,6
Körösújfalu	638	67,4	88,9	17,1	61,6	21,3	124,8	62,3

A KISTELEPÜLÉSEK FONTOSABB ADATAI, 2008 (FOLYTATÁS)

Települések	Népességszám			0-14	15-59	60-x	Öregedési index, %	Eltartottsági ráta, %
	fő	változása		évesek aránya a lakónépességből,%				
		1970-hez	2001-hez					
Békés megye (folytatás)								
Magyardombegyház	266	43,5	90,5	15,8	58,6	25,6	161,9	70,5
Örménykút	446	33,2	84,8	10,3	57,4	32,3	313,0	74,2
Pusztaottlaka	387	37,3	88,6	10,3	58,9	30,7	297,5	69,7
Újszalonta	114	37,6	87,0	8,8	49,1	42,1	480,0	103,6
Csongrád megye								
Ambrózfalva	524	89,0	99,8	17,2	63,4	19,5	113,3	57,8
Árpádhalom	547	49,0	89,8	13,5	62,2	24,3	179,7	60,9
Csanádalberti	449	63,2	94,5	16,9	53,9	29,2	172,4	85,5
Dóc	794	75,0	96,5	16,0	62,3	21,7	135,4	60,4
Eperjes	567	38,3	85,3	8,3	57,0	34,7	419,1	75,5
Ferencszállás	629	83,1	95,4	12,9	63,9	23,2	180,2	56,5
Királyhegyes	670	61,5	91,3	18,2	57,6	24,2	132,8	73,6
Klárafalva	516	90,1	106,4	16,5	65,9	17,6	107,1	51,8
Kövegy	438	62,8	93,8	15,1	57,8	27,2	180,3	73,1
Nagyér	548	73,8	88,2	20,3	59,1	20,6	101,8	69,1
Nagylak	520	55,6	87,1	12,1	54,4	33,5	276,2	83,7
Nagytőke	473	46,6	90,8	13,1	61,3	25,6	195,2	63,1
Óföldeák	477	65,1	96,4	6,9	42,8	50,3	727,3	133,8
Öttömös	769	68,1	95,8	16,1	59,9	23,9	148,4	66,8
Hajdú-Bihar megye								
Ártánd	530	71,3	96,4	16,0	60,6	23,4	145,9	65,1
Bedő	261	39,4	82,3	10,0	57,5	32,6	326,9	74,0
Bihardancsháza	192	49,2	88,1	10,9	51,0	38,0	347,6	95,9
Bihartorda	924	70,9	93,5	17,6	58,0	24,4	138,0	72,4
Bojt	503	44,9	85,3	25,2	54,5	20,3	80,3	83,6
Darvas	604	58,4	92,9	14,1	59,9	26,0	184,7	66,9
Folyás	368	64,0	85,6	20,4	53,5	26,1	128,0	86,8
Gáborján	923	70,5	99,5	22,8	57,0	20,3	89,0	75,5
Kokad	600	57,6	85,6	23,7	55,5	20,8	88,0	80,2
Körösszakál	856	72,1	94,0	19,3	57,2	23,5	121,8	74,7
Körösszegapáti	910	56,8	92,5	12,1	59,2	28,7	237,3	68,8
Magyarhomorog	897	68,0	97,8	15,5	58,4	26,1	168,3	71,2
Mezőpeterd	518	72,5	88,4	15,8	56,9	27,2	172,0	75,6
Mezősas	646	61,6	95,0	19,5	54,2	26,3	134,9	84,6
Sáp	978	85,3	93,1	25,5	57,3	17,3	67,9	74,6
Tiszagyulaháza	754	66,8	91,1	12,9	61,7	25,5	197,9	62,2
Told	329	58,2	93,2	26,1	59,3	14,6	55,8	68,7
Újiráz	553	54,3	92,8	14,5	52,1	33,5	231,3	92,0
Újtikos	930	86,4	99,9	16,5	58,7	24,8	151,0	70,3
Vekerd	131	35,8	78,4	5,3	52,7	42,0	785,7	89,9

A KISTELEPÜLÉSEK FONTOSABB ADATAI, 2008 (FOLYTATÁS)

Települések	Népességszám			0-14	15-59	60-x	Öregedési index, %	Eltartottsági ráta, %
	fő	változása		évesek aránya a lakónépességből,%				
		1970-hez	2001-hez					
Jász-Nagykun-Szolnok megye								
Berekfürdő	961	115,9	112,0	12,7	55,6	31,7	250,0	80,0
Csataszög	330	85,5	100,0	19,7	58,8	21,5	109,2	70,1
Hunyadfalva	190	57,4	81,9	20,0	57,4	22,6	113,2	74,3
Jászágó	735	54,0	101,2	12,4	58,0	29,7	239,6	72,5
Jászivány	398	45,8	91,9	11,6	60,8	27,6	239,1	64,5
Kétpó	725	43,1	89,0	15,4	61,4	23,2	150,0	62,9
Kuncsorba	656	58,6	87,5	12,5	62,5	25,0	200,0	60,0
Mesterszállás	715	56,3	89,8	9,8	56,8	33,4	341,4	76,1
Mezőhék	337	24,0	85,1	15,4	54,9	29,7	192,3	82,2
Nagyrév	733	51,4	89,0	11,5	58,0	30,6	266,7	72,5
Tiszaigar	818	66,6	88,8	17,7	58,9	23,3	131,7	69,7
Tiszainoka	423	64,1	95,7	17,0	48,9	34,0	200,0	104,3
Tomajmonostora	712	69,0	93,8	16,9	58,6	24,6	145,8	70,7
Vezseny	696	70,1	109,8	16,8	60,5	22,7	135,0	65,3
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye								
Balsa	860	64,7	92,6	14,8	56,0	29,2	197,6	78,4
Barabás	775	59,4	93,6	13,9	63,2	22,8	163,9	58,2
Bátorliget	735	58,4	93,3	13,1	61,8	25,2	192,7	61,9
Benk	463	68,1	94,1	19,0	57,5	23,5	123,9	74,1
Beregdaróc	791	66,6	93,6	20,2	57,9	21,9	108,1	72,7
Beregsurány	640	87,7	113,7	18,3	56,1	25,6	140,2	78,3
Berkesz	899	68,1	96,4	17,4	63,3	19,4	111,5	58,0
Besenyőd	661	86,2	94,6	26,3	60,2	13,5	51,1	66,1
Botpalád	578	64,1	99,1	24,0	57,1	18,9	78,4	75,2
Cégénydányád	698	76,6	100,0	16,3	59,7	23,9	146,5	67,4
Csaholc	498	82,5	95,4	22,3	63,7	14,1	63,1	57,1
Csaroda	627	78,0	95,7	15,2	63,2	21,7	143,2	58,3
Császló	391	69,3	102,1	19,7	58,8	21,5	109,1	70,0
Csegöld	625	63,4	91,4	17,0	59,4	23,7	139,6	68,5
Csengersima	658	51,5	93,1	19,8	55,3	24,9	126,2	80,8
Csengerújfalu	838	56,9	94,6	19,3	60,5	20,2	104,3	65,3
Darnó	188	77,7	120,5	29,3	57,4	13,3	45,5	74,1
Fülesd	486	82,0	103,4	16,7	60,7	22,6	135,8	64,7
Fülpösdaróc	318	67,7	97,8	12,6	54,7	32,7	260,0	82,8
Gacsály	899	85,7	108,1	19,6	61,8	18,6	94,9	61,7
Garbolc	148	45,5	103,5	25,0	55,4	19,6	78,4	80,5
Géberjén	549	75,4	95,8	13,8	67,2	18,9	136,8	48,8
Gelénes	545	67,7	89,6	14,7	61,8	23,5	160,0	61,7
Gemzse	820	101,2	95,8	23,3	60,4	16,3	70,2	65,7

A KISTELEPÜLÉSEK FONTOSABB ADATAI, 2008 (FOLYTATÁS)

Települések	Népességszám			0-14	15-59	60-x	Öregedési index, %	Eltartottsági ráta, %
	fő	változása		évesek aránya a lakónépességből,%				
		1970-hez	2001-hez					
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye (folytatás)								
Gulács	847	60,5	89,1	21,7	57,6	20,7	95,1	73,6
Győröcske	133	56,1	102,3	18,8	60,9	20,3	108,0	64,2
Gyügye	247	55,1	96,9	7,7	56,7	35,6	463,2	76,4
Hermánszeg	256	54,9	89,2	16,8	52,0	31,3	186,0	92,5
Hetefejércse	269	47,5	84,6	15,2	54,6	30,1	197,6	83,0
Jánd	814	74,9	76,4	19,2	62,3	18,6	96,8	60,6
Jéke	750	97,3	103,7	20,3	63,3	16,4	80,9	57,9
Kérsemjén	306	74,3	95,3	19,3	61,1	19,6	101,7	63,6
Kishódos	98	27,1	132,4	20,4	63,3	16,3	80,0	58,1
Kisnamény	342	64,4	95,5	22,8	56,1	21,1	92,3	78,1
Kispalád	548	77,5	102,8	29,2	54,9	15,9	54,4	82,1
Kisszekeres	581	89,4	101,8	21,0	59,6	19,4	92,6	67,9
Kisvarsány	987	95,0	100,6	16,2	65,1	18,6	115,0	53,5
Komlódtótfalu	113	10,9	115,3	20,4	52,2	27,4	134,8	91,5
Kömörő	533	65,3	88,8	18,9	56,8	24,2	127,7	75,9
Lónya	749	49,5	89,3	13,5	55,5	31,0	229,7	80,0
Lövőpetri	477	68,6	94,5	14,9	64,6	20,5	138,0	54,9
Magosliget	243	88,4	99,2	25,9	59,3	14,8	57,1	68,8
Mánd	262	77,5	95,3	17,2	59,5	23,3	135,6	67,9
Márokpapi	429	59,1	94,3	13,8	56,2	30,1	218,6	78,0
Mátyus	338	64,8	95,2	15,4	52,7	32,0	207,7	89,9
Méhtelek	721	166,1	98,6	22,5	59,2	18,3	81,5	68,9
Milota	849	80,6	99,3	18,8	62,8	18,4	97,5	59,3
Nábrád	908	82,2	93,9	14,2	63,5	22,2	156,6	57,4
Nagyar	699	82,4	97,2	19,6	62,9	17,5	89,1	58,9
Nagyhódos	115	25,1	81,6	11,3	47,0	41,7	369,2	113,0
Nagyszekeres	553	95,5	103,0	21,5	62,2	16,3	75,6	60,8
Nemesborzova	91	57,2	91,9	12,1	58,2	29,7	245,5	71,7
Nyírderzs	619	71,1	93,2	19,4	59,9	20,7	106,7	66,8
Nyírjákó	937	83,7	100,8	15,7	68,3	16,0	102,0	46,4
Nyírkércs	805	84,5	97,2	15,8	64,1	20,1	127,6	56,0
Nyírlövő	721	89,0	98,0	17,1	66,4	16,5	96,7	50,5
Nyírparasznya	996	104,6	104,5	23,2	60,1	16,7	71,9	66,3
Nyírpilis	864	93,5	126,1	37,8	54,9	7,3	19,3	82,3
Olcsva	670	84,5	94,5	21,8	58,4	19,9	91,1	71,4
Olcsvaapáti	307	41,2	91,4	16,3	55,4	28,3	174,0	80,6
Ömböly	475	58,1	104,2	20,2	57,5	22,3	110,4	74,0
Panyola	602	51,7	92,6	12,0	60,0	28,1	234,7	66,8

A KISTELEPÜLÉSEK FONTOSABB ADATAI, 2008 (FOLYTATÁS)

Települések	Népességszám			0-14	15-59	60-x	Öregedési index, %	Eltartottsági ráta, %
	fő	változása		évesek aránya a lakónépességből,%				
		1970-hez	2001-hez					
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye (folytatás)								
Papos	832	117,8	98,2	19,7	66,3	13,9	70,7	50,7
Pátyod	641	75,9	98,2	14,4	63,2	22,5	156,5	58,3
Penyige	751	89,5	96,7	16,0	67,0	17,0	106,7	49,3
Rápolt	148	47,6	93,7	29,7	48,6	21,6	72,7	105,6
Rozsály	782	97,8	102,1	24,7	57,3	18,0	73,1	74,6
Sonkád	716	91,9	104,5	21,9	63,4	14,7	66,9	57,7
Szabolcs	432	70,2	107,7	16,9	53,9	29,2	172,6	85,4
Szamosangyalos	523	80,8	88,5	21,0	60,8	18,2	86,4	64,5
Szamosbecs	362	76,7	96,5	14,4	60,5	25,1	175,0	65,3
Szamoskér	430	66,5	92,3	18,8	63,7	17,4	92,6	56,9
Szamossályi	693	57,0	90,8	13,9	57,0	29,1	210,4	75,4
Szamostatárfalva	326	72,4	93,1	19,9	60,4	19,6	98,5	65,5
Szamosújlak	433	71,5	100,9	9,7	58,4	31,9	328,6	71,1
Tákos	379	65,1	85,2	11,9	57,5	30,6	257,8	73,9
Terem	681	61,4	97,6	17,6	60,1	22,3	126,7	66,5
Tiszaadony	659	78,7	89,3	21,5	57,8	20,6	95,8	73,0
Tiszacsécse	237	58,8	85,3	17,7	55,3	27,0	152,4	80,9
Tiszakerecseny	922	67,5	96,1	19,1	56,9	24,0	125,6	75,6
Tiszakóród	779	69,3	94,5	20,9	57,5	21,6	103,1	73,9
Tiszamogyorós	709	75,8	96,5	21,6	57,3	21,2	98,0	74,6
Tiszarád	603	91,9	114,6	26,2	59,5	14,3	54,4	68,0
Tiszaszalka	871	77,1	93,6	12,6	62,2	25,1	199,1	60,7
Tiszavid	476	96,0	99,4	24,4	63,4	12,2	50,0	57,6
Tisztaberek	623	68,2	97,3	23,4	57,6	18,9	80,8	73,5
Tivadar	202	59,6	86,7	10,9	66,3	22,8	209,1	50,7
Túristvándi	726	77,7	94,0	21,6	58,8	19,6	90,4	70,0
Túrricse	635	77,4	92,6	20,9	59,1	20,0	95,5	69,3
Újdombrád	700	87,6	102,0	21,3	62,7	16,0	75,2	59,5
Ura	665	68,3	91,1	16,1	59,8	24,1	149,5	67,1
Uszka	356	126,2	116,7	35,1	57,6	7,3	20,8	73,7
Vállaj	933	66,1	93,1	13,7	58,9	27,3	199,2	69,6
Vámosatya	565	59,1	92,2	15,0	60,5	24,4	162,4	65,2
Vámosoroszi	535	84,5	99,8	21,1	57,6	21,3	100,9	73,7
Zajta	413	66,4	92,4	19,4	55,9	24,7	127,5	78,8
Zsarolyán	388	78,1	84,9	16,5	61,1	22,4	135,9	63,7
Zsurk	742	81,4	96,0	15,8	64,4	19,8	125,6	55,2

A KISTELEPÜLÉSEK FONTOSABB ADATAI, 2007 (FOLYTATÁS)

Települések	Nyilván-tartott álláskeresők a munka-vállalási korú népesség %-ában	180 napon túl nyilván-tartott állás-keresők aránya, %	1000 lakosra jutó regisztrált vállal-kozások száma	Rendszeres szociális segélyben részesültek átlagos száma ezer lakosra	Adófizetők az állandó népesség %-ában	100 lakásra jutó lakos
			Bács-Kiskun megye			
Bácsszentgyörgy	15,5	22,2	52	34,6	34,6	177
Bácsszőlős	17,6	57,1	28	66,3	23,0	146
Bugacpusztaháza	5,5	60,0	47	5,1	33,1	225
Csikéria	14,5	44,6	61	48,5	35,1	189
Drágszél	9,2	40,9	81	24,8	32,6	208
Dunafalva	12,0	63,4	52	53,9	34,6	154
Dunaszentbenedek	13,4	62,8	70	58,8	36,0	198
Dunatetétlen	14,3	63,6	40	36,6	41,7	197
Érsekhalma	8,9	57,5	79	16,9	36,9	228
Fülöpháza	9,1	55,6	100	22,1	37,8	187
Harkakötöny	7,0	39,5	97	14,7	42,8	239
Imrehegy	5,0	48,0	73	9,7	33,1	215
Kaskantyú	4,8	46,9	101	0,1	45,8	170
Kéleshalom	11,2	29,4	33	2,8	28,1	144
Kömpöc	5,6	23,1	120	11,7	36,0	195
Kunbaracs	7,5	58,1	78	28,3	35,9	204
Kunpeszér	8,9	55,0	66	16,7	41,3	211
Mátételke	15,8	35,1	138	37,2	36,4	187
Móricgát	7,3	50,0	118	9,9	40,1	132
Ordas	12,0	52,8	55	21,5	36,9	171
Öregcsertő	15,8	65,3	44	52,9	32,5	216
Pirtó	5,6	52,5	83	12,7	43,8	225
Tiszaug	6,6	31,0	44	11,9	35,1	215
Újsolt	13,7	38,5	86	26,4	24,1	120
Újtelek	13,7	50,0	79	9,3	33,8	170
Zsana	5,6	50,0	81	9,4	40,3	183
			Békés megye			
Almáskamarás	31,3	68,4	43	165,3	28,1	188
Biharugra	25,4	59,0	68	42,4	35,2	161
Csabaszabadi	12,8	32,3	41	37,9	34,5	197
Csárdaszállás	9,4	25,8	76	24,6	40,9	198
Dombiratos	27,0	65,8	121	94,0	27,9	151
Geszt	25,7	69,5	53	164,1	20,6	214
Hunya	12,1	28,6	141	28,3	42,4	168
Kardos	12,7	43,9	144	53,8	43,7	175
Kardoskút	6,9	38,6	120	12,8	46,4	218
Kertészsziget	19,0	62,5	22	82,9	39,1	221
Kisdombegyház	19,4	58,5	24	90,6	31,6	182
Körösnagyharsány	22,5	45,6	48	132,5	24,7	166
Körösújfalu	19,2	52,6	47	60,1	34,3	182

A KISTELEPÜLÉSEK FONTOSABB ADATAI, 2007(FOLYTATÁS)

Települések	Nyilván-tartott álláskeresők a munka-vállalási korú népesség %-ában	180 napon túl nyilván-tartott állás-keresők aránya, %	1000 lakosra jutó regisztrált vállal-kozások száma	Rendszeres szociális segélyben részesültek átlagos száma ezer lakosra	Adófizetők az állandó népesség %-ában	100 lakásra jutó lakos
			Békés megye (folytatás)			
Magyardombegyház	21,9	37,8	41	79,3	27,9	158
Örménykút	6,1	66,7	233	8,7	44,5	205
Pusztaottlaka	19,5	50,0	62	108,6	37,7	161
Újszalonta	29,0	60,0	61	67,5	22,5	152
			Csongrád megye			
Ambrózfalva	7,9	46,4	38	26,5	34,1	212
Árpádhalom	11,4	45,2	66	10,9	41,7	211
Csanádalberti	11,7	61,8	85	41,9	30,0	172
Dóc	9,6	49,0	58	19,3	32,8	244
Eperjes	9,6	36,1	88	6,9	38,4	162
Ferencszállás	7,8	42,9	99	16,8	39,1	232
Királyhegyes	14,1	73,3	54	50,3	32,4	180
Klárafalva	13,4	62,5	83	27,1	39,9	259
Kövegy	17,0	39,6	105	33,6	29,6	172
Nagyér	8,3	54,8	51	14,9	33,4	204
Nagylak	10,0	50,0	65	20,5	38,6	176
Nagytőke	7,5	56,5	78	13,9	44,6	203
Óföldeák	10,2	46,2	36	20,8	27,0	248
Öttömös	13,0	76,6	196	44,3	33,5	181
			Hajdú-Bihar megye			
Ártánd	22,2	64,1	58	76,3	35,7	220
Bedő	17,3	64,5	115	84,1	39,8	181
Bihardancsháza	20,9	69,6	42	71,0	25,8	183
Bihartorda	16,9	56,6	29	42,9	32,6	212
Bojt	35,8	71,2	26	195,1	16,7	204
Darvas	12,4	73,6	40	47,1	31,7	213
Folyás	23,9	50,9	43	84,9	27,7	239
Gáborján	23,0	72,5	27	80,4	28,3	239
Kokad	9,8	53,7	72	49,8	31,1	199
Körösszakál	23,1	74,6	83	145,3	29,1	219
Körösszegapáti	15,3	56,6	55	54,4	38,2	182
Magyarhomorog	20,2	65,9	48	103,3	39,3	198
Mezőpeterd	17,7	57,8	56	68,4	32,6	193
Mezősas	25,2	57,4	31	101,5	28,1	208
Sáp	21,8	60,9	26	7,1	26,3	239
Tiszagyulaháza	15,1	41,8	38	50,0	39,4	203
Told	35,0	70,5	15	200,1	12,8	219
Újiráz	14,8	36,8	40	49,1	33,8	202
Újtikos	12,8	51,3	35	26,5	40,0	241
Vekerd	19,0	56,3	8	51,5	22,3	115

A KISTELEPÜLÉSEK FONTOSABB ADATAI, 2007(FOLYTATÁS)

Települések	Nyilván-tartott álláskeresők a munka-vállalási korú népesség %-ában	180 napon túl nyilván-tartott állás-keresők aránya, %	1000 lakosra jutó regisztrált vállal-kozások száma	Rendszeres szociális segélyben részesültek átlagos száma ezer lakosra	Adófizetők az állandó népesség %-ában	100 lakásra jutó lakos
Jász-Nagykun-Szolnok megye						
Berekfürdő	8,9	20,0	151	15,6	41,0	203
Csataszög	7,2	46,7	85	27,7	36,2	250
Hunyadfalva	13,7	47,4	26	55,4	23,8	179
Jászágó	3,2	33,3	37	11,1	37,0	175
Jászivány	6,5	64,7	18	14,8	40,4	188
Kétpó	13,9	33,8	40	43,4	38,7	224
Kuncsorba	10,5	44,0	38	33,0	42,2	215
Mesterszállás	12,9	61,3	60	46,4	37,7	182
Mezőhék	11,2	46,2	45	43,6	41,4	166
Nagyrév	17,5	41,6	33	53,5	30,2	169
Tiszaigar	16,4	55,6	39	60,7	30,5	200
Tiszainoka	11,3	29,6	33	12,5	32,2	192
Tomajmonostora	17,2	38,1	25	59,3	32,5	197
Vezseny	6,8	29,0	49	12,9	37,2	217
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye						
Balsa	15,2	67,1	72	62,9	30,7	198
Barabás	18,0	42,3	67	63,7	38,3	203
Bátorliget	17,6	35,8	61	62,0	34,1	208
Benk	17,5	54,0	50	64,4	27,4	246
Beregdaróc	22,3	43,2	70	100,6	26,9	217
Beregsurány	18,1	65,7	39	62,5	32,2	270
Berkesz	14,6	35,4	51	34,8	35,7	261
Besenyőd	23,3	55,2	36	88,0	23,1	265
Botpalád	34,4	68,7	28	179,3	20,1	237
Cégénydányád	16,9	42,5	53	54,1	34,1	245
Csaholc	29,9	68,3	54	127,8	21,8	278
Csaroda	19,0	51,3	59	65,5	37,2	241
Császló	31,1	66,2	26	158,7	21,1	257
Csegöld	24,0	76,5	88	135,2	27,4	243
Csengersima	12,9	55,4	47	45,3	30,4	228
Csengerújfalu	24,3	56,7	38	123,8	31,7	240
Darnó	25,0	64,3	16	98,0	18,1	247
Fülesd	17,9	69,1	64	82,1	28,2	275
Fülpösdaróc	15,8	58,1	44	86,0	26,5	272
Gacsály	14,7	64,0	44	58,4	21,2	295
Garbolc	23,2	36,8	27	107,7	20,5	208
Géberjén	16,2	48,4	44	54,8	43,9	264
Gelénes	32,6	57,6	48	141,3	24,8	224
Gemzse	21,4	72,6	65	76,1	27,3	272

A KISTELEPÜLÉSEK FONTOSABB ADATAI, 2007(FOLYTATÁS)

Települések	Nyilván-tartott álláskeresők a munka-vállalási korú népesség %-ában	180 napon túl nyilván-tartott állás-keresők aránya, %	1000 lakosra jutó regisztrált vállal-kozások száma	Rendszeres szociális segélyben részesültek átlagos száma ezer lakosra	Adófizetők az állandó népesség %-ában	100 lakásra jutó lakos
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye (folytatás)						
Gulács	23,3	49,3	55	147,4	24,6	248
Győröcske	14,6	46,2	15	23,3	28,9	242
Gyügye	11,0	33,3	93	40,6	42,4	178
Hermánszeg	21,7	58,8	31	68,7	30,1	182
Hetefejércse	24,0	64,9	48	110,7	26,1	170
Jánd	22,2	58,7	76	82,6	31,3	293
Jéke	14,7	64,1	61	48,2	39,0	273
Kérsemjén	20,5	43,5	82	80,6	33,1	249
Kishódos	27,1	56,3	20	116,4	10,9	280
Kisnamény	23,8	54,0	41	92,2	24,5	218
Kispalád	35,9	65,6	29	153,4	14,3	287
Kisszekeres	17,5	54,3	50	58,9	33,4	273
Kisvarsány	17,6	66,4	63	64,6	35,1	259
Komlódtótfalu	18,5	25,0	35	65,7	28,0	182
Kömörő	18,2	35,9	53	80,5	31,5	217
Lónya	21,4	51,0	36	93,2	24,1	178
Lövőpetri	17,5	75,8	69	77,8	39,1	217
Magosliget	30,3	35,8	49	219,0	26,0	267
Mánd	22,2	38,9	34	68,3	35,9	245
Márokpapi	26,3	48,5	35	73,4	32,4	193
Mátyus	22,9	65,1	21	94,6	19,7	233
Méhtelek	23,7	59,3	39	138,1	23,5	258
Milota	31,5	59,9	27	147,8	23,8	268
Nábrád	14,0	43,3	83	52,3	42,2	250
Nagyar	31,9	65,4	33	143,3	27,7	251
Nagyhódos	9,6	42,9	35	30,2	34,8	139
Nagyszekeres	14,7	51,8	51	58,0	29,3	265
Nemesborzova	16,9	45,5	88	65,6	36,3	202
Nyírderzs	23,3	64,2	36	110,1	24,7	233
Nyírjákó	22,8	37,7	54	65,1	36,4	258
Nyírkércs	16,4	33,7	53	42,7	43,1	249
Nyírlövő	12,1	63,9	87	52,9	39,3	281
Nyírparasznya	24,7	76,3	44	100,0	23,8	303
Nyírpilis	36,6	80,1	14	202,9	9,9	356
Olcsva	17,9	76,2	58	58,2	29,2	259
Olcsvaapáti	24,0	52,2	65	70,6	26,2	202
Ömböly	16,7	34,0	19	61,3	20,6	239
Panyola	14,5	43,1	115	48,3	34,6	205

A KISTELEPÜLÉSEK FONTOSABB ADATAI, 2007(FOLYTATÁS)

Települések	Nyilván-tartott álláskeresők a munka-vállalási korú népesség %-ában	180 napon túl nyilván-tartott állás-keresők aránya, %	1000 lakosra jutó regisztrált vállal-kozások száma	Rendszeres szociális segélyben részesültek átlagos száma ezer lakosra	Adófizetők az állandó népesség %-ában	100 lakásra jutó lakos
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye (folytatás)						
Papos	21,6	71,4	47	102,7	25,4	262
Pátyod	15,1	61,8	58	77,5	33,2	219
Penyige	14,8	48,8	57	63,3	36,2	261
Rápolt	29,1	80,0	122	99,7	21,8	172
Rozsály	24,0	52,2	40	84,1	25,8	302
Sonkád	25,2	63,9	57	92,2	29,9	290
Szabolcs	10,4	66,7	56	40,6	31,4	213
Szamosangyalos	25,3	58,9	52	128,4	29,0	254
Szamosbecs	18,8	48,9	61	83,3	35,0	217
Szamoskér	18,3	47,3	44	77,6	28,6	226
Szamossályi	19,3	60,7	52	86,6	28,8	203
Szamostatárfalva	30,3	63,3	31	133,3	24,3	247
Szamosújlak	14,2	26,3	60	54,0	43,6	220
Tákos	23,1	49,0	74	73,4	31,9	233
Terem	18,6	44,6	41	71,2	29,0	223
Tiszaadony	26,2	74,1	47	102,4	27,6	250
Tiszacsécse	29,6	64,4	59	117,2	35,3	201
Tiszakerecseny	24,5	81,0	65	119,9	23,7	227
Tiszakóród	26,1	69,6	49	132,0	22,7	243
Tiszamogyorós	23,8	79,8	72	133,6	22,0	281
Tiszarád	18,3	57,6	30	66,8	20,3	294
Tiszaszalka	14,2	45,1	54	52,0	38,9	236
Tiszavid	23,1	43,6	34	121,7	19,1	242
Tisztaberek	35,9	88,1	43	190,8	17,3	292
Tivadar	24,1	44,1	134	72,3	41,8	230
Túristvándi	24,5	61,7	45	110,7	24,8	281
Túrricse	21,4	57,3	63	101,6	32,9	274
Újdombrád	12,2	46,6	46	42,5	39,8	320
Ura	21,6	72,2	30	110,4	30,2	238
Uszka	41,8	73,6	20	232,1	11,1	339
Vállaj	14,8	45,7	71	46,5	32,8	205
Vámosatya	25,5	54,6	48	102,7	30,1	218
Vámosoroszi	21,5	55,6	50	93,9	31,7	299
Zajta	21,4	61,5	39	90,8	27,7	233
Zsarolyán	14,9	45,0	54	51,7	32,1	252
Zsurk	17,5	62,1	49	46,2	32,2	270